
7
1-1
7

6
28
N
14

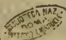
21.

TORELLI SARAYNAE VERONENSIS LEG. DOCT. DE ORIGINE ET AMplitudine ciuitatis Veronæ.

Eiuſdem
De viris illuſtribus antiquis Veronenſibus.
De his, qui potiti fuerunt dominio ciuitatis Veronæ
De monumentis antiquis vrbis, & agri Veronenſis
De interpretatione litterarum antiquarum.

Index præterea huius operis in calce additus eſt.

VERONAE. M. D. XXXX.

Ex Officina Antonii Putelleti.

NON SINE PRIVILEGIO.

A D LECTOREM.

HIC Te admonendum Lector putauimus, quod ante hanc nostram impressionem, quidam Sebastianus Sergius Bononiensis inter multorum locorum antiquitates, quarum uolumen ab se compositum dedit. Veronensium etiam monumentorum aliquot se antiquarium professus est, quæ, quia ipse non uidit, imprudenter fortasse ab alterius incuria sumpta, aut non recte delignauit, aut non cognita subiicuit. Atq; ideo, si quid erit hoc nostro in libro compertum ab eo discrepans, Scias in hisce nostris expressa esse, quæ uera sunt, & germana, quemadmodum uel incola Veronæ certior fieri potes, uel peregrinus, si tibi quandoque u. suro Veronenses antiquitates adire contigerit. Bene Vale.

Ioannis Cottæ Veronensis.

Verona, qui te viderit
Et non amarit protinus
Amore perditissimo,
Is credo seipsum non amat;
Caretq; amandis sensibus,
Et odit omnes gratias.

Hieronymus auatius Veronēsis.

Mihi succinere liceat,
Verona, qui non viderit
Te, sed Torellum legerit,
Ad te volabit gestiens
Tantas videre gratias.

Ad Sp. Iu. Doct. D. Torellum Sarraynam Cosæ Turoni.

Quæ prius exciderant, quæ vix monumenta manebant;
Restituis patriæ tot Sarayna tuæ.
Per te gesta virum, per te patet vrbis origo,
Vt patriæ dici iam mereare pater.
Marmora, longa dies, rabies & barbara perdet;
At non vlla tuum vis abolebit opus.

Ciuica debetur Taurello, qui vnus in hostem
Arma ferens, patriæ restituit patriam.
L. M.

Ioannes Auogarius.

Si quis scire optat nostræ qui iecerit vrbis
Fundamenta, & item qui amplificarit eam.
Indicat & nomen quæ simplex littera, quæq;
Olim squallebant, nunc monumenta nitent:
Quiq; viri illustres fuerint pro tempore, quiq;
Vrbem rexerunt, & quot olympiadas,
Hoc opus euoluat: Sarayna ex stirpe Torelli,
Est tectura, vlla non peritura die.

TORELLI SARAYNE VERONENSIS LEGVM

doctoris de origine & amplitudine ciuitatis Veronæ ad Reuerendissimũ in Christo patrem D. D. Ioannem Matheum Gibertum Episcopum Veronæ.

LIBER PRIMVS.

Vum ex dicto illo siue præcepto Platonico non solum nobis nati simus, sed & patriæ, & amicis, ego quidem non solum illos commendandos existimaui, qui suis vrbibus necessaria procurant, & parant, sed & eos etiam qui eorũ, quę ad decorem pulchritudinemq́ pertinent, curã gerunt: quo pacto & naturã laudare solemus, quę in animantium geniturís non necessariorum solum, sed & pulchritudinis quoq; studiosa est. Quare quum & ipse patriæ meæ semper quacunq; in re possem prodesse studuerim, iuuerimq́ semper quantum in me fuit, commendandum postremo desiderium meum fore duxi, si pleraq;, quæ ad splendorem, pulchritudinemq́ illiũs attinent, ab iniuria temporis & quodammodo a morte deffenderem, atq; in vita quantum possem, atq; in memoria hominum conseruarem. Vrbium autem ornamenta inter cætera sunt earum origines si præclaræ sint, & antiquæ, tum & ædificiorum magnitudines, ac demum illustrium virorum nomina, ingeniaq́, quæ omnia Veronam vrbem abunde inter alias Italiæ ciuitates habuisse videre quidem licet, partim ex iis, quæ adhuc extant, & quasi viuunt, partim ex iis, quæ quodammodo interiere, in historiis autem, & memoriis hominum adhuc viuunt. Igitur operæpretium me facturum existimaui, si & his, & illis labentibus opem ferrem: alia enim iam periisse videntur, alia ruinis, & tempori obnoxia, & indies collabentia in non paruo periculo esse. Quamobrem quum scirem, quæ in scriptis viuunt diuturniora esse posse q̃ marmora, mecum ipse decreueram antiquitates omnes, quæ tum in ciuitate, tum in agro extant, necnon & alia ornamenta, quæ ex historiis colligi possunt, scriptis mandare, ac legenda cunctis emittere. Verum quum considerarem nec ea scripta diu viuere consueuisse, quæ lepo ribus linguę ornamentisq́ quasi anima priuata carerent desiderium hoc meum diu repressi, qui scirem me in forensibus negotiis, & dicendis causis magis versatum ab omni scribẽdi ratione longe abesse, temerariumq́ potius existimari posse, si tantum arrogassem mihi, sed certe timorem hunc amici mei omnes quibuscum ista communicaueram non mediocriter reprehendere temerarium non esse, qui non suas sed patriæ laudes quærat, caruisse ætatem nostram historiis

non paucis, & quidem gratis, si Procopius, si Blundus, si M. Antonius Sabellicus, ad Titum Liuium, ad C. Cæsarem, ad Salustium respexisse viuere sæpe stilum, sæpe materiam, sæpeq; euenire, vt ruditer ab vno tractata ab alio espolianturi vtrumq; autem commendari, hunc, qui ornauit, illum qui inuenit. quæ omnia quũ & recte dicta, & vera esse cognouissem, sublato eo torpore, quo ardor desiderii prioris diu tepuerat, decreui tandem quæcunq; collegissem vrbis nostræ illustria monumenta in lucem edere qualicunq; tractata stilo fuissent, ac tibi Giberte religiosissime Antistes pariter illa omnia dicare, qui antiquis illius ornamentis recens quasi decus quoddam ingens additum, sanctitate doctrinaq; adeo illam illustras, tum ita diligis, & foues, adaugesq;, vt & antiqua sibi illa, & noua gaudeat, & gratuletur. Quapropter nec illud dubitaui te vti ea, quæ tantæ vrbi necessaria sunt, magna ex parte curas, & prouides, ita & ornamenta illius, antiquitatesq; læto animo accepturum, & quasi filiam suis dotibus decoratam amplexurum. De his autem per diagolum scripsi, quo delectarent magis: & quo pacto initium huius contemplationis primo cœperit, nam quum superiori anno multi ex amicis, clientibusq; nouo vere ad me conuenissẽt, multaq; ac varia inter nos dicta fuissent, placuit omnibus, tum exercendi corporis, tum leuandi animi gratia, in diui Ioannis montem ascendere, quo consueueramus ob nimiam loci amœnitatem sæpe conferri. Ergo quum in locum conuenissemus, & quasi fessi in summa specula consedissemus, vnde & totius vrbis despectus: & labentis Athesis, & plana camporum, atq; amœna late patebant, quam recte tum inquit Iacobus Villafranca, qui vnus e congerronibus, atq; idem vrbanissimus, ac satis doctus consedebat, quam mire Galli locum hunc delegere, qui primi tantam vrbem condidere, qua amœnissimus late labitur Athesis, colles placidissimi adiacent, camporum tantum protenditur, sed tu quid subrisisti? TOR. Commendandos nimirum & ipse arbitror primos illos, qui sedem hanc magnæ futuræ vrbi delegere: quod vero Gallos eos fuisse existimes, equidem non potui non subridere, quum vidissem eandem te in foueam lapsum, in quam & multi alii cecidere ex Iustini vt opinor verbis. IAC. An aliter fortasse tute existimas? TOR. Aliter prorsus, & longe. IAC. Falsa igitur Iustinus scripsit, & Trogus, a quo ille accepit. TOR. Potes ne eius verborum reminisci? IAC. Possum equidem, ac nisi fallor hæc sunt. His autem Gallis causa in Italiam veniendi, sedesq; nouas quærendi, intestina discordia, & assiduæ domus dissensiones fuere: quarum tædio quum in Italiam venissent, sedibus Thuscos expulerunt, & Me-

Iustinus lib. xx.

diolanum, Comum, Brixiam, Bergomum, Tridentum, Veronam, Vincentiamq́ condiderunt. Thusci quoq; duce Rheto auitis sedibus amissis alpes occupauere, & nomine ducis gentem Rhetos appellauere. TOR. Sunt certe hæc, sed age, si quæ de Mediolano Comoq́ dicta sunt hæc minime vera ostenderimus, quam fidem de Verona habere videbuntur tibi? IAC. Minorem certe. sed iam de Mediolano, & Como ostende. TOR. Id agam, sed vter potior videtur tibi cui magis credas, Portius ne ille Cato primus, quem Dionisius Alicarnaseus inquisitorem diligentissimum rerum Italicarum uocat, an Iustinus, seu, quem ille secutus est, Trogus? IAC. Catonem ego quidem semper anteponendum censeo. TOR. Recte dicis, at Cato in libro de originibus longe aliter de Mediolano sentire videtur, cuius verba, si recte memini, hæc sunt. Olanum ante a Thuscorum duce, qui cum Orobiis Coloniis ibi primus insedit, quorũ origo incerta, uti Comi, Bergomi, Licinophori, & aliquot circa populorum, inde ab insubrum principe nomine Medo adaucta Mediolanum nomen seruat. Ex quibus videre licet Mediolanum prius Olanum uocatum longe ante Gallorum aduentum fuisse conditum, itidem & Comum. quæ si sint, quænam tibi de Verona supererit fides? IAC. Minor profecto. sed tamen certum oportet authorem tibi, qui Veronam a Gallis conditam non fuisse dicat, & eum quidem authoritatis maioris quam Iustinum. TOR. non deest author Iacobe, & si vno contentus non eris duos adducam, ac in primis quando magnæ fidei est apud te Portius Cato, vide quæ nam ille de Verona scribat, verba eius sunt hæc: Alpes omnes Italiæ Colonias Thuschorum fuisse incolæ asserunt, & ab ipsis vel ducibus vel capitibus originum nomina gentibus, & locis indita: vt Rhetii a Rheto rege Lydorum, & Veronenses a vera Thuscorum Colonia videtur ne igitur credere Cato Veronam a Gallis conditam? IAC. Non mediusfidius, sed quinam alius est author. TOR. Is, quem paulo ante dicebas: C. Sempronius, qui eisdem fere verbis ita scribit. Hinc circa Larium Lacum a principibus dicta Vallis Vulturena, & Verona a vera Thuscorum familia. IAC. Grauis nimirum vterq; author. Verumtamen non possum satis mirari Iustinum, & Trogum alioqui & ipsos non paruifaciendos Historicos aliter de Verona scripsisse. TOR. Desine mi Iacobe admirari. Possunt enim & Portius Cato cum Sempronio, & Trogus cum Iustino vera dicere, si res tota consideretur. Illud in primis constare debet, Transpadanam omnem regionem antiquissimorum Thuscorum sedem fuisse, quod & Sempronius affirmat his verbis. Et quidem omnem Transpadanam regionem

Dionisius libro. I.

Cato libro Originum.

Cato de originibus.

C. Sempronius.

C. Sempro.

regionem Thuscorum prolem fuisse inter omnes authores cõuenit, manentq; vestigia vrbs Mantua,& reliqua. Cato quoque ita de hac re scribit.omnia sub Alpibus Transpadana loca prisci cõuenæ Thusci missis coloniis tenuere,ab hisq; multa loca nomina retinent, plura deleuerunt Galli & reliqua.idem & Liuius,idem & Plinius affirmant. Veronensem autem agrum Thuscorum sedem fuisse multa præter prædicta monumenta confirmãt,nam & Catullus Benacum lydium vocat, idest Thuscum. Circa Benacum porro oppida sunt adhuc,quæ nomina Thuscorum seruant,ut Thusculanum,& Vergilius Ocnum filium Mantos fuisse, & Thusci amnis,idest Benaci, tametsi nonnulli sint,qui de Arno flumine id intelligant. sunt & adhuc vina Rhetica in agro nostro nomen antiquum seruantia a Rhetis,qui a Gallis pulsi montana incoluere,de quibus ita Iustinus scribit, Thusci quoque duce Rheto,amissis auitis sedibus Alpes occupauere.Plinius pręterea de Verona inquit,Rhetorũ,& Euganeorũ Verona. Hæc igitur ita statuẽda sunt,quibus si alterum illud addas quod Cato dicebat,plura deleuerunt Galli,facile fortasse erit videre, quomodo tam Cato,& Sempronius, q̃ Trogus,& Iustinus vera dicant,nihil enim prohibet & Veronam,& Brixiam, & Mediolanum antiquissimas vrbes a Gallis dirutas fuisse, iis dico,qui primi Alpes transcẽdere,mox ab aliis duce Breno easdem instauratas fuisse, quas conditas Iustinus scribit.De hisce autẽ,quæ adeo antiqua sunt,tempora ad amussim nouisse, eorũ est,quæ quodámodo difficilia sunt, coniecturis autẽ quibusdã magis sunt credenda,atq; ita ego de Verona origine existimo.Tu quid existimandum censes? IAC. Ita prorsus & ipse iam adducor ut credam.Sed adhuc tamen vmbræ nescio quid in mentem mihi ingerit, quod Liuius scribit quum dicit.alia subinde Germanorum manus Elitorio duce vestigia priorum secuta eodem saltu fauente Belouesio,quũ transcendissent Alpes,vbi nũc Brixia,ac Verona vrbes sunt,locos tenuere, quasi Gallorum illorum temporibus adhuc non fuisset cõdita,sed post. TOR. Nihil in quo hæsites debent Iacobe illa tibi inferre,quæ Liuius scribit, si enim forte fortuna deleta fuisset Verona quum aduentarunt Galli, recte dixisset Liuius,vbi nunc Verona est,quæ tunc non erat,quum tamen ante fuisset.quid si & ad futurum tempus respexisset historicus,sciens deleri vrbes, & mutari, quod si forte euenturum fuisset vt Verona vllo tempore, uti alia omnia enata, interierit, æquum tamen fuit locum docere,quem tunc tenuere Galli, hoc enim loquendi modo sæpe vtuntur, qui scribunt, quibusq; ratio temporum ante oculos obuersatur. IAC. Ita esto Torelle,non ingratum tamen illud esse-

C.Portius. Liuius lib.v. Plinius. Catullus. Vergilius. Iustinus lib.xx. Plin.lib.iii. ca.xviii. Cato. Liuius.

ceris (quando & satis vacat,) si de Thuscis illis qui colonias isthuc primi misere, planius aliquanto dixeris, qui nam illi fuere, & quibus temporibus aduenere, neq; enim & hæc te latere arbitror. TOR. Ad valde antiqua me reducis Iacobe, tamen dicam quæ legisse memini apud Catonem, Sempronium Berosum cōpluresq; alios dignos quidem omnes, quibus indubitata fides adhibeatur, imprimisq; illud statuendum est, ac pro certo accipiendum a nobis, si prædictis credimus, Ianum illum priscum ab Italis pro deo habitum, eundem & Ogygem priscum, & Noa, seu Noe Hæbreorum vocabulo dicere velis fuisse, qui cum filiis Seno, Camese, & Iapheto, ac eorum vxoribus superstitit à Diluuio circa montes Armeniæ: propter quod & Galli mox vocati Sagarum lingua fuere. Gallum enim vocabant ab aquis liberatum. Sub hoc Iano recenti mundo pura illa vixit ætas, quæ aurea dicta est, annis ferè ducentis & quinquaginta post Diluuium. Sub initium igitur aureæ illius ætatis crescente iam hominum sobole, Ianus cum paucis quibusdam in Italiam venit, partemq; illam tenuit, quæ Vmbria dicta est, primiq; illi, qui eam partem coluere, Aborigines dicti sunt, partim opinor, quia ante illos nulla prior in Italia origo fuerat, partim quia primis illis incolentibus nemora, qui nascebantur è truncis & arboribus, quasi primo erumpere videbantur, vnde illud.

Gensq; virum truncis, & duro robore nata.

Mox vero Ianus in Armeniam reuersus, colonias per orbem disseminauit, ac ad complendam Italiam comerum Gallum Iapheti filium cum Crano Racenuo, quem filium ipse Ianus post Diluuium susceperat, cum Coloniis misit anno post Diluuium circiter centesimo, ac quadragesimo: qui eandem partem incolens, non solum Vmbros adauxit, sed & Hetruriam totam: propter quod Hetrusci antiquissimi in tota Italia fuere, & eorum Vmbri, qui & Aborigines. Post ea tempora & Cameses in Italiam delatus est, ac Comero seu mortuo, seu ab eo fugiente totam Hetruriam rexit, ac sceleribus corrumpere cœpit, corrupissetq; aureum illud sæculum, nisi rursus Ianus ex Armeniis in Italiam redisset, abdicatoque Camese a regimine, ipse gentem separasset, seorsumq; Aborigines iussisset viuere a cæteris Thuscis. Post quem paulopost & Saturnus, qui & Sabatius saga dictus est, frater Nembroth Saturni babylonici, & patruus Iouis Beli, in Italiam concessit fugiens arma Iouis Beli, qui eum diu persecutus fuerat: per quos consenescens iam aurea ætas, quantum potuit, sustentata est. Ergo per ea tempora coloniæ, quæ iam in Hetruria

contineri

contineri non poterant, per totam Italiam deductæ fuere e quibus duæ magnæ sunt, quæ in Transpadanam regionem missæ, potuere Veronam vrbem cõdidisse, altera Volturrenorum fuit, altera Rhetorum. Hæc autem posterior fuisse videtur: Vtrosq; autem tam Volturrenos, quam Rhetos vsque ad Athesim imperium extẽdisse constat: nam de Volturrenis ita Sempronius scribit. Lacus Hetrusca origine dictus Larius; ꝙ a patriciis Volturrenis omnia ea loca principio possessa fuere vsque Veronam. De Rhetis autẽ Pl. scribit Rhetorum Plin.
& Euganeorum Verona. Ex his igitur Coloniis ego quidem crediderim & Adriam Coloniam, & Veram illá, a qua Verona dicta est, effluxisse. Magis autem e Volturrenis, quam Rhetis, author est Strabo, quoniam idem Sempronius quasi constitutas Colonias dicit: Hinc circa Larium lacum, e principibus dicta vallis Volturrena & Verona a Vera Thuscorum familia: Veram præterea Hetruscam fuisse author est Strabo, & Sẽpronius. Veram quoq; familiá a Thuscis originem traxisse, Publius Capitolinus affirmat in vita Veri Imperatoris, cuius verba hæc sunt. Origo eius paterna pleraq; ex Hetruria fuit. Hetruria est nomen ciuitatis, quæ appellatur etiam Volturrena. Iulius Capitolinus.
quod affirmat Portius Cato inquiens. in his Volturrena sub radicibus Cyminis iacens, cognomine Hetruria: Vnde Myrsilus Lesbius de origine Italiæ scribit Hetruscos multarum coloniarum authores, Portius Cato: Myrsilus Lesbius.
& Tetrapolis Tyrrhenorum Hetruria est prima, & Tyrrheni soli vetustissimi in Italia, & Romani asserunt Hetruscos vetũstissimos aureo seculo natos, a quibus aras, ritus, diuinationes, colonias, & disciplinas habuit prisca Italia, initio sumpto a prima eorum Tetrapoli dicta Hetruria, a quibus illos Romani Hetruscos cognominarunt, ex hisq; innotescit, ꝙ Volturreni habuerũt fines vsq; Veronam, & Vera familia ex Hetruria, seu Volturrena eodẽ tempore has partes tenuit. Atq; hęc sunt Iacobe optime, quæ ego de Thuscis qui loca primi hæc tenuere, ac de Veronæ cõditoribus dicere posse videor. Tempus autem missionis Coloniarum trans Padum fuit tempore Manchalei regis. xiiii. Assyriorum. xii. anno per Chitym Ianigenarum regem, qui dictus est Italus ob ingenii excellentiam, a diluuio per annos. dclxxx. & antequam Dardanus interfecto fratre Iasio Italia recedens, iuisset ad condendum regnum Troianorũ, quod fuit anno vltimo Ascatatis. xviii. regis Assyriorũ, & sic per annos. cviii. post, vt ex Beroso Caldeo elicitur, incipiendo a Diluuio, descendẽdo per reges Assyrios, & dicti Ianigenæ, de quibus loquitur Berosus, cõsecuti fuerunt nomen a Iano primo eorum rege, Nam loca & regiones mutát nomina, seu ea assumũt a regibus. Deinde appellati fuere Tyrrheni. Berosus cal. libro. 1.

deinde Thusci. IAC. Scire vellem Torelle, qui nam fuerint isti Euganei, qui habitarunt partem huius vrbis. TOR. Scias Euganeos populos in Italiam aduentasse cum Hercule Libyo, vt inquit Plinius, & M. Antonius Sabellicus, incoluerunt ꝗ regionem, quæ nunc Venetia dicitur: Qui ab Antenore, & Henetis expulsi ad montana loca se reduxerunt, vt affirmat Liuius: Et ex hoc aperte demonstratur Veronam fuisse ante aduentum Antenoris in Italiam, & excidium Troiæ: Nec credas Herculē, de quo supra memorauimus, fuisse Herculem Amphytrionium, de quo fabulantur græci, sed fuit Hercules Osyridis filius, qui tēpore Balei. XI. Assyriorum regis Italiam petiit, vt refert Berosus, cuius hæc verba sunt. Hercules Osyridis filius, cui nomē est Libyus cum in Italiam per celtas transisset, expulit lestrigones Italia, & ibi pacifice annos viginti regnauit, multaꝗ illis oppida a suo nomine, & cognomine fundata nominauit, & loca aquis impedita, habitationi hominū cōmoda fecit, & in Celtiberos reuersus est: De quo etiam Herodotus scribit, quod fuit per ætates quinque antequā Hercules Amphytrionius natus esset in græcia, qui fuit maximus Pirata, & vixit annis. LII. & periit igne, vt scribit Manethō Aegyptius. Hæc quum dicta fuissent, inclinato iam sole visum est omnibus cedendum, ac rursus die Crastina simul conueniendum.

Plin. lib. 3. cap. xx. M. Anto. li. I. Aene. vii. Liuius lib. I. dec. I.

Berosus li. 5

Herodotus li. ii. cap. iiii. Manethon ægyptius.

DE AMPLITVDINE CIVITATIS LIBER SECVNDVS.

POstero die, quum primos radios Sol emisisset, serenissimūꝗ nobis apportasset diē, cōuenere ad me amici, cliētesꝗ hesterni, ac cū his nōnulli alii: Factisꝗ de more salutationibus, hodie inquit Ioānes Nicola vir nobilis, & doctus, Nisi fallor Torelle de reliqs antiquitatibus vrbis agēdū superest: Tu vide vtrū ꝑ otiū sedendo loquēdū sit, an deambulandū magis, & ad singula antiqua loca pergendū. TOR. Deambulandū magis, atꝗ si videbitur vobis, primū ascendēdū, mox descēdēdum. IOA. Placet nimirum: At tu viam cape: TOR. Igitur, quum ad pontē conuenissemus, qui Nouus dicitur, placuit oībus in Hemicyclo sedendum, vbi locorū omniū iucūdissimus, & maxime varius cōspectus est: Tunc Ioānes, quū omniū paulisper oculi oblectati fuissent, subterlabētē fluuiū cōspiciēs, Quid est (inquit) Torelle, ꝗ nō vno nomine antiqui fluuium hunc appellauisse vidētur. C. enim Sēpronius, ac post ipsum Ptolemæus Atrianum fluuium vocant: Reliqui omnes, tum historici, tū & Poetæ Athesim nuncupant, vnde & Vergilius Athesim amœnū dicit. TOR. Ita & ipse scio vocari fluuium

Ptolemæus. Vergilius.

modo

modo Atrianum modo Athesim. cur autẽ ita factum sit, diu mecum cogitaui, nã nihil quidẽ (quod ipse audiuerim) potui ex antiquis accipere, opinor autẽ Atriani nomen longe antiquitus fuisse, quam Athesis. Memini autẽ legisse apud Sẽpronium, Adriam, siue Atriam ciuitatem, quæ olim magna amplaq; fuit, vbi nunc ager ferrariẽsis iacet, cuiusq; vestigia adhuc parua quędam extãt: Et nomẽ quoq; mutilatũ, Adri enim vocãt fuisse Thuscorũ Coloniam: Et ab ea, nõ solũ mare Adriaticũ, sed & fluuiũ, qui pterlabebatur, Atrianum vocatum fuisse, qui nunc Athesis dicitur: Tametsi Strabo contra, potius vrbẽ à fluuio nominatam fuisse scribat, quod verius videtur: qm̃ antiquiora sunt flumina, quã ciuitates: Sed certe & illud sæpe accidit, vt simul & flumina, & ciuitates idẽ nomẽ sortiantur, quod & Adriæ ciuitati, & fluuio cõtigisse censendũ est: Legitur enim inter antiquos Hetruscos reges Atriũ vnum fuisse, à quo ego quidẽ crederẽ, & Coloniã Atriã missam & vrbẽ cõditã, ac illi simul & fluuio pterlabẽti nomẽ ab eo fuisse inditum, vocatumq; Atrianũ fluuium, & Adriam ciuitatẽ, siue Atriam, Vtrunq; enim legit̃, qm̃ tanta est inter. D. &. T. germanitas, ut mutuo se ipellãt & elidãt, vt i Adraphaxi, quã alii Atraphaxim, alii Adraphaxim scribũt: Et alii Endelechiam, alii Entelechiam, & in multis aliis. quod & vernacula lingua hac nostra etiam nũc vsurpari constat, vt in patre & matre, cõpluribusq; aliis: Ita ego existimo de noie Atriani fluuii. Quo autẽ modo, & quo tẽpore, idẽ mox Athesis sit appellatus: Equidẽ nihil habeo, quod legisse apud antiquos meminerim. Illud adhæc quæri posset num fluuius hic mediam vrbem interlaberetur, quẽadmodum & in presenti, an magis pter mœnia flueret: Videtur enim ex Plinii verbis, Veronam vrbẽ nostro amne diuisam fuisse, quum dicit, Rhetorũ, & Euganeorum Verona: Quasi partem orientalem, trans Athesim possiderent Euganei, Rheti vero occidentalẽ vsq; ad Athesim. TOR. Scias Ioannes, q; flumen Athesis tpe prisco vrbẽ nõ intersecabat, verũ propẽ mœnia labebat, vrbẽ ipsam relinquẽs ad ortum Solis: Hoc patet ex fundamẽto latissimo muri p mediũ Athesim deducto nõ procul à põte Castri veteris, Quod & hyemali tẽpore decrescente aqua conspicitur. Cuius etiam (vt fama est) q̃plurima inuẽta fuerũt vestigia. Præterea Anno (si recte memini) M D X I I, amnis ipse adeo excreuit, vt aquarum exuperantium æstuoso impetu, pars murorum fossæ Castri veteris fuerit deiecta propẽ templum diui Zenonis, &, nisi tot murorum obstacula fuissent, alueum reperiisset antiquiorem. Constat etiam, ex dicto Pauli Diaconi, Athesim fluuium tantum excreuisse, vt circa Basylicam diui Zenonis, quæ apud Veronensis vrbis muros sita est, vsq; ad supremas fe-

Sempronius

Strabo lib. 7

Manethon ægyptius.

C. Plinius.

Paulus diaconus.

nestras aqua pertingeret: quamuis, sicuti beatus Gregorius (pontifex enim postea fuit) scripsit, in eandem basylicam minime penetrauerit, sed vrbis mœnia ex parte illa, eadem subrupta sunt inundatione. facta est autem inundatio hæc Kalẽdis Nouembris. IOA. De his satis: Montem autem ascendẽdum est. His dictis visum est omnibus cedẽdum, & montis partem illam petendam, in qua fons est, qui à Ferro dicitur: ibiq; quum peruentum fuisset Ioannes Nicola. Ecquæ habes de his locis quæ referas Torelle? TOR. Non alia mehercule, quam quæ & vos videtis, ni forte illud considerandum sit, quod ipse vidi, quum propugnacula hæc à Venetis superioribus annis ædificarẽtur, quo tẽpore vrbs, pulsis Germanis, recepta fuit: In fossis enim quæ tũc excauabantur, innumerabiles speluncæ, & cauernæ reperiebant, quasi tophus ille, per has veluti casas, habitaretur. quam rem ego non satis potui admirari, ac certe existimaui cuniculos illos eo tempore confectos, quo homines aureo seculo in montibus habitantes, casas sibi, & speluncas foderant. Quam consuetudinẽ Vitruuius approbat, cuius verba sunt hæc. Homines veteri more, vti feræ in Syluis & speluncis ac nemoribus nascebantur, ciboq; agresti vescendo vitam exigebant,

L. Vitruuius lib. ii. cap. I.

Lucretius.

Vnde Lucretius de hoc inquit.

Sed nemora, atque cauos montes, Syluasq; colebant
Et frutices inter condebant squallida membra.

Iuuenalis satyra. vi.

Iuuenalis insuper hoc affirmans ait.

Credo pudicitiam Saturno rege moratam
In terris, visamq; diu, dum frigida paruas
Præberet spelunca domos, ignemq;, laremq;,
Et pecus, & dominos communi clauderet vmbra:
Syluestrem montana Torum consterneret vxor Frondibus & ci

IOA. Aliud etiamnũ mi Torelle, mihi subiuit miraculũ, Quũ eodẽ in mõte foderetur, spectabantur Echini lapidei, Paguri, Conchæ, Coclea, Ostrea, Stellæq; pisces: Auiũ rostra, & id genus alia passim multa, de quibus omnibus, quid nam putes libenter audirem. TOR. Ligna, ossa, & alia multa lapidescere memini apud Theophrastum, & apud Piniũ legisse. Põtanus vero aptius dicit. vidi lapidescere Sarni Ceruleo sub fonte alnũ, felicisq; maniplos. Quare & q̃ Echini marini, & Cocleæ, & reliqua in lapides concreuerint diuturnitate tẽporis, non ita mirandũ est: Illud maiorem admirationẽ præbeat, quo nã pacto hæc, si viua quandoq; fuere, in hos montes aut delata fuerint, aut enata. Qua de re quid ipse opiner non satis habeo quod referã: Dicã autẽ ea, quæ memini à peritissimo medico, ac prestantissimo philosopho Hieronymo Fracastorio audiuisse, quũ ego illũ forte fortuna a

Theophrast.
Plinius.
Pontanus.

me donatũ lapideo paguro egregio quidẽ,ac prægrãdi rogassem,quæ nam esset de hac re philosophorũ opinio.Qui dicebat tres esse de hac re sententias, Vnam eorũ qui putarent Conchas hasce atq; alia id genus,cõplura,ĩ mõtes iactatas fuisse, Quo tẽpore aquarũ colluuia mõtes superauere,quã opinionẽ sibi non probari professus est, tũ quod aquæ,quæ exuperarunt montes, non fuerunt maria/sed inundationes è cœlo, tum quod oporteret videri conchas/& id genus alia,in verticibus montiũ,aut si super excreuisset terra,videri saltẽ certo solũ tractu/qua tum vertices montium erant:Quod certe nõ liquido cõstat,quãdo erutis mõtibus,in quibus sunt hæc,non vna solum parte appareãt,sed etiã in mediis/& in imis/& vbiq;. Aliam sentẽtiam esse dicẽtiũ in mõtibus esse humorẽ quẽdam/& alicubi salsum/& variũ, à quo sæpe vera aĩalia maritima fiũt & quodãmodo generanť vt est in Dactylis videre/q in mediis saxis nascunť,& inde excauanť.Interdũ nõ vera aĩalia fieri/sed quæ imitanť vera/nã quẽadmodũ & natura imitať species terrestriũ in mari,ita ĩ mõtibus modo veras cõchas fieri viuẽtes,sed cõsimile quiddã,quod mox lapidescit ob frigiditatẽ circũambientis loci,Cuius signũ affirmãt esse,q̃ cõchę quantũ ad id quod intra est,nõ planè aĩal referũt,sed hanc quoq; sentẽtiã nõ plane sibi placere aiebat,qm̃ lapidea hęc aut vnquã vixere,aĩantiaq; extitere/aut nõ: Si qdẽ olim vixere,nõ iã iocať natura & imitať sed verũ aĩal facit,quale in mari gignić.At vero in mõtibus inter saxa esse eã vim genitricem/quæ in mari, non satis rationabile videtur,præsertim in grãdioribus animalibus,quæ multa poscunt:Cui rei addi & illud potest,quod si olim genita fuissent oporteret/& nunc alicubi gigni/& erui e montibus viuentia hęc animalia,quemadmodum & Dactyli, Si vero nunquam vixere/sed imitationes tantũ fuere verorũ animantium,Hoc certe contra sensum est:Eruũtur enim conchæ nõ paucæ, quarum pars iam in lapidem cõcreuit,pars nundũ mutata est/sed veræ conchæ rationẽ habet, & teneritatẽ/& cũ reliquis mollitudinem. Quare videre est illas olim veras fuisse cõchas,quod si id,quod intra est in qbusdam,nõ planè concham refert,Causa est,q̃ caro,quæ mollis ex se erat,& contrahi nata,multa terra circuntecta,mox in lapidẽ coiuit:Ergo se dicebat existimare:hæc olim vera animantia fuisse iactata illuc a mari/& in mari enata:Sed hæc pendere ex maiori cognitione,Montes enim omnes è mari factos fuisse asseuerabat,primum iactata arena in cumulos, fuisseq; olim mare, vbi nunc montes extant, mox eodem recedente detectos fuisse montes, & insulas,quod & indies videť fieri,quãdo & Aegyptus tota mari olim obruta fuit & in litoribus etiam Italiæ, vt circa Rauẽnam apparet,vbi lõge abest

mare ab eo quod olim fuerat passuũ.C. Hęc ergo & alia multa memi ni tum illum de his dixisse quæ ad philosophos pertinẽt: Nos ad no stram redeamus cõfabulationẽ, sed ascẽdamus iam: Quum ergo sum mum in montem peruenissemus, qui castro diui Petri subiacet, ac circum circa oculos cõuertissemus: Scitis ne illud (inquam) cur in ita tutorum nostrorum præfationibus, maiores nostri scriptum relique rint, Veronam vocatam fuisse paruam Hierusalẽ. IOA. Nescio equi dem ipse, vt pro cunctis dicam, qua de re neque tacendum videtur. TOR. Maiores nostri, siue vere similitudinẽ quandam, cum Hieru-salem prospexissent, siue impositis eisdem nominibus, certis locis re-ligiosius agi viderẽt, imitationẽ quãdam sanctæ illius ciuitatis ama uisse videntur: Ac primũ vallẽ illam quam dextrorsum cernitis, Do-minicam appellauere: Montẽ vero cui mox Rocchi sacellum nomẽ dedit, Caluarium dixere, tresque in eo cruces ex imitatione erigi ac cõ stitui voluere, quam propè ædẽ uicinum hic habetis Nazareth uoca tum: Nec longe D. Ioannis paruum Phanum extat, Bethleem uoca-tum, Inde parum distat sepulchrum, propter quę omnia, & qui plebi scita municipalia cõdidere, paruam Hierusalẽ hanc urbem appellaue re. IOA. Probe quidẽ Torelle, sed pge ad reliqua. TOR. Pia, Christia na namque dicta sunt, nunc autem ad Ethnica transeamus. Tria autem illa hinc uideri, & coniici datur, è quibus quanta, quam amplaque fuerit urbs hæc, spectare licet. Sunt autem Theatrum cuius uestigia nobis subia-cent, Amphiteatrum quod uidetis, Et Campus Martius, quo nec qui Romæ erat, maior fuisse existimari potest. In eo exercebantur corpo ra, equis, iactu, cæstubus, ludisque aliis campestribus. In Amphitheatro gladiatorii ludi, & alia spectacula edebantur: In Theatro scœnica. Qui-bus omnibus, si qua ornabatur ciuitas, nisi magna, amplaque esse pote

Strabo lib. 5. rat: Quapropter Strabo inqt. Insubres hac etiam ætate sunt, qui Me-diolanum Metropolim habuere, Ea quidẽ prius uicus erat: Omnes enim uicatim habitabant: Hac uero tẽpestate eximię dignitatis trans Padum urbs est, quodammodo Alpibus finitima, & ppinqua Vero næ est: Amplissima hęc urbs. Huic inferiores Brixia, ac Mantua, & Re gium, & Comum. Hæc mediocris erat colonia: Ex quibus uerbis am plitudinẽ ipsius ostẽdit, quum nõ amplam, sed amplissimam dixerit,

Martialis. Propter qd & de Verona Martialis disticho libri ultimi ita scripsit.

Tantum magna suo debet Verona Catullo.
Quantum parua suo Mantua Virgilio.

Cornel. taci. lib. xiii. Pari modo Cornelius Tacitus Veronã Coloniam validã appellat his verbis. Quæsitũ inde, quę sedes bello legeret, Verona potior visa est, patentibus circum campis ad pugnam equestrem, qua præualebant,

simul

simul Coloniá copiis validá auferre Vitellio in remi famamq̃ videbatur. His igitur grauissimis sentẽtiis ni satis Veroná amplissimam fuisse demonstratũ arbitrarer, multas insuper authoritates illustrium æque, ac doctorũ scriptorũ adducerẽ, Quas, ne noster sit sermo prolixior, omittere decreui. IOA. En, hic interius, homo quidam papyrum præ manibus habens: Rerum antiquarũ monumenta, in Iesuatorum viridariis iacentia inspicere videtur, ac describere. TOR. Video hominem: Ioannes Carottus graphidis peritissimus mihi videtur iste: Enimuero ille ipse est. Heus Carotte, quid tibi cum papyro in his antiquis ruderibus? CAR. Salui sitis. Theatrum, hic olim existens, ex istis ruinis alias electum, in tabula quum pinxissem, aliquid ne omisserim, huc pscrutaturus accessi. TOR. Laudãdus quidẽ tuus labor est Carotte: Volo descẽdamus tabellá inspecturi. CAR. Operior, accedas. TOR. Pulcherrimi operis (vt spero) exactissimá picturam videbimus, vellẽ Carotte omnia distinctè indicares. CAR. Libẽtissime: Has duas planities, hic in summitate alterá alteri iminẽtes: quarũ parietes lapidibus tessellatis subtili arte crustatos videtis, duarũ porticuũ solũ fuisse scietis. En colũnarum adhuc extant, & porticuũ vestigia: Videte epistylium hic etiá existẽs pulcherrimũ, sub qbus portici bus per gradus vsq; in orchestrá descẽdebatur. Hic inferius quadá in domo adhuc integri adsunt pulcherrimi fornices pro graduũ ordine cõstituẽdo fabrefacti: Quorũ alterũ latus in meridionali parte, alterũ in huius cœnobii horto inferiori terminabatur. Extãt nunc etiá fundamẽta: Hæc area orchestra erat: Post pferebatur Proscœniũ. hic scœna recta. En adhuc in his parietibus vestigia extãt. Post scœnam duę amplissimæ porticus fluuio iminebant. Rudera ista antiqssima hoc demõstrãt. Videte & hic cũ simis dẽticulis, ac coronis pulcherrimis, ab vtroq; cornuũ, põtes vltra Athesim extẽdebant, quorũ alter versus Septentrionalẽ plagá adhuc extat. Huius fornices marmoreos, Theatrũ versus, antiquissimos videtis. In secundi fornicis claue, ex marmore pario Neptuni effigies cõtinet. Alterius, meridiẽ uersus, quũ vi fluminis deiectus sit, anno à natiuitate dñica M C L I I I. Die vero ascensionis dñicæ, vt in Chronicis habet, adhuc vidẽtur vestigia. In vtroq; cornuũ lympidissimi fontes, alter a Paronę pago, tribus passuũ millibus distans, ad Septentrionale cornu: alter vero a monte aureo pari distantia ad alterum cornu per subterraneos fornices educebantur. Ex quibus Theatri magnitudinẽ, ipsiusq; pulchritudinem vobis satis arbitror patere. TOR. Theatrum istud olim magna ex parte vetustate corruit: Pars vero demolitione cecidit rege Berengario, vt ex regis ipsius huiuscemodi mandato, datur intelligi.

N nomine dñi Iesu Christi dei æterni, Berégarius rex, q̃a euenit nuper in ciuitate Veronæ, vt pars quædã medii Circi, quç Veronæ subiacet castro p̃ nimia vetustate corruit, colliidens cũcta sub se posita ædificia, hoies q̃ cũctos penè quadraginta attriuit, subita morte cõdénãs. Idcirco videlicet p̃sentis Adeleardi episcopi. S. Veronæ Ecclesiæ, cunctiq; Cleri, & totius eiusdẽ populi ciuitatis nouerit sanctç dei ecclesię, nostrorumq; fideliũ, p̃sentiũ scilicet, & futurorũ industria, p̃decessorũ quoq; omniũ amore, necnõ pro animæ nostræ remedio, nos sanctæ dei Ecclesiæ Veronæ, ac cũcto clero, & totius ciuitatis populo, & cũctis sub ipso castro morantibus per hoc nostræ authoritatis præceptum commisisse. Quatenus, vbicunq; ædificium aliquod publicum parti pertinens, ruinam minatur, aut alicui videtur, vt in ruina eiusdem quomodocunq; sit, damnum futurum, liceat eis omnibus tam prædictæ Ecclesiæ cum clero, quam cũcto eiusdem ciuitatis populo, absq; vlla publicæ partis ostensione, ipsum ædificiũ publicum vsq; ad firmum euertere, in nullo eis sit trepiditas damni, eo videlicet ordine quo cernes. Nec quilibet publicus exactor, quempiam hoc agentem condemnare, aut alieni quicquam audeat ex hoc inferre molestiæ: contra quod authoritatis nostræ præceptum, siquis impugnare tentauerit, aut aliquẽ ex prædicto negotio molestare præsumpserit, vel vllã inferre calũniam, ne quod cœperat perficere possit, vtq; conatus eius redigatur ad nihilũ: sciat se cõpositurũ viginti libras auri obrizi, medietatẽ parti nostræ, & medietatẽ cui ex hoc aliqua fuerit illata molestia. Vt hoc autẽ verius credatur, & diligẽtius ab oibus obseruetur, manu propria roborãtes, annuli nostri impressione duximus insigniri. Datum quarto Nonas mẽsis Maii, anno incarnationis dñi nostri Iesu Christi dccclxxxxv. Anno vero regni Berengarii Serenissimi regis nono, Indict. xiii. Actum Veronæ in die nomine fœliciter.

CAR. Sed quo rem totam facilius percipiatis, omnia in tabella diligentissime picta, quemadmodum antiquitus erat, vt ex ruinis adhuc apparentibus conici potest, quoniam scio id vobis gratissimum futurum, tradere procurabo. TOR. Gratissimum quidem, pro quibus nunc ago, quumq; opus fuerit ingentes me gratias relaturum cognosces. CAR. Valete. TOR. Valeas Carotte. IOA. Superius ostẽsum est Athesim vrbem non diuidere, verum ipsam intactam in orientali plaga relinquere. Nunc autẽ oppositum videris asserere: causam libenter audirem. TOR. Hoc fuisse cum ludorum naualium gratia, qui inter hos pontes prope Theatrum fiebant, tum cõmoditate vrbis, & vtilitate, muro illo, de quo iam diximus delecto, flumẽ hac

deuectum

Diu mihi cogitanti, quae nam haec imago esset, tandem incidit esse Baccham Bacchi sacrificulam, vel mimallonidem vnam, quarũ Ouidius meminit in i. De Arte amandi, Ecce Mimallonides sparsis in terga capillis. Seruius in quartum Aeneidos annotauit etiam Volaterranus lib. xxxiii. Philologiae, ipsarum orgia Trieterica Latine trienalia dicuntur, quia solis menstruosis celebrari solebant, incedebant crinibus passis, tũ etiam induebantur pellibus damarum quas Nebrides appellant. Acte furiis ibant, cum tibiis cymbalis & clamore maximo. Vnde & Maenades dictae, id est insanae, vt est videre apud Statium libro i. Achilleidos, & apud Hesiodum in Theogonia. Animal quod dextra manu tenet. Galeas esse videtur colore vario cauda aculeis densa, ac ictu venenatus, capitur in locis limosis, cubitum nõ excedit. Haec ego diuinans tantum scripsi, si quid certius habes, libens mea sententia discedam.

Imago Laocoontis haec esse Priami filii & Apollinis sacerdotis, de quo Maro in secundo Aeneidos, Is cum hasta pcussisset equũ Fatalem à fraudulentis Graecis confectũ, à duobus serpentibus cum duobus paruulis filiis comprehensus, necatus & depastus, à Vergilio perhibetur, quamuis Euphorion dissentit, referente Seruio De Simulachro, quod Titus Imperator in domo sua habuit Romae. Plinius scribit XXXVI. Historiae Naturalis opus omnibus & picturae & statuariae artis praeponendum, ex vno lapide cum ac liberos draconumq mirabiles nexus, quod equidem de consilii sententia fecisse constat summos artifices Argeandrum Polydorum & Athenodorum.

Imaguncula Mineruæ deæ, quam Cicero à minuendis uiribus & neruis dictam in Secundo De Natura Deorum perhibet eam & Pallada a græco verbo ΡΑΛΛΩ, quod est vibro & concutio, cognominatam volunt, quod videlicet hasta vibrare & docuerit & consueuerit. Hinc & Bellona est dicta, qui uolet historicam veritatem scire, legat libros Chronicos Eusebii & Hieronymi, Melam de Palude Tritonide, & Augustinum lib. xviii. De Ciuitate Dei cap. ix. fingunt armatam, quod munita sit. Gorgona in pectore adeunt, quasi terroris imaginem. Cristam cum galea ponunt, significantes sapientis ingenium facile posse terrere aduersarios ob recta & callida cõsilia. Triplici veste fibrare uolunt ob multiplicẽ sapientiam, vel ob eius occultationem fert hastã eo quod Sapientia verbis longe ferire soleat. Clypeum nonnulli appingunt, propterea quod Sapientia facile hominem ab aduersariorum insidiis tueatur.

Ouidius in Sexto Metamorphoseos.

At sibi dat clypeum, dat acutæ cuspidis hastam,
Dat galeam capiti defenditur ægide pectus,
Percussamq; sua simulat de cuspide terram
Edere cum Baccis foetum canentis oliuæ,
Mirareq; deos, operis victoria finis,

Hic Pan est Demogorgonis filius, quem Vergilius Poeta inueniſſe fiustlam affirmat Rabanus in lib. i. De Origine Rerum referente Boccatio, cornua fronti infixa habere ſcribit, quæ in cœlum exportiguntur, præterea barbam prolixam, & in pectus pendulam affingunt, loco pallii pellem diſtinctam maculis, quam Nebridē veteres vocabant, purpuream addit faciem Vergilius, quæ omnia, quid reconditi habeant eſt videre apud Boccatium lib. i. Genealogiæ Deorum.

Illum Syluanum eſſe arbitramur in fronte cornutum, manu altera virgam, altera vero cornu tenentem, membris inferioribus hirſutum & hiſpidum, pedes habentes caprinos. Nam quod Rabanus eundem eſſe cum Pane exiſtimat, non videtur eſſe veriſimile, eo quod diuerſos figura inuicem eſſe deſcribat Panaq; Syluanum q; ſenem Nymphasq; ſorores. Sed quid velis ſectari liberum ſinimus.

Imago hæc est Satyri animalis quod Plinius lib.v.ca- viii. nihil de homine præseferre quàm figuram, & habitare in recessu insulæ Canopeæ in confinibus Aethiopiæ adtestatur. De quo si voles latius indagare. Consulas Cælium lib. x. cap.lxv. & Plinium lib. xxxiii. cap liiii. & vii. cap. Hieronymus in Vita Pauli Heremitæ scribit Antonium cum ad eũ pergeret, vidisse homunculum aduncis naribus, & fronte cornibus aspera, cui extrema corporis in caprarum pedes deficiebant.&c,

Hæc imago est filii Laocoontis quem a serpentibus duobus cum patre interemptum testatur Vergilius Poëta in ii. Aeneidos.

Imago filii Laocoontis sinistrorsum effigiata.

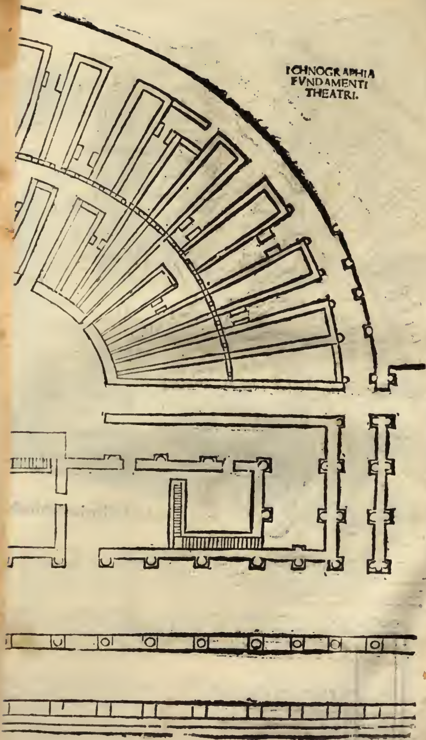

Cuius hæc ſit effigies, ne diuinare quidem licuit, & quamuis diu ad hanc rem cogitauerimus, quapropter tuo iudicio ô Lector ſubiicimus, etſi ignoremus tamen appoſuiſſe nihil nocet, quod gratum ſit videre & intelligere morem uetuſtæ ueſtis, & indumenti germanorum, quibuſcunq; hominibus, qui ſaltem veterum monumentis oblectari ſolent.

·X·

PIEDI

ICHNOGRAPHIA
FVNDAMENTI
THEATRI.

IOA. Satis in foro permansimus, per vicos (si placet) aliquantulum deambulemus, forum Boarium versus pergentes, domũ postremo reuertemur. TOR. Eamus. IOA. Sæpius Torelle summa diligẽtia qs Amphitheatrũ istud iuxta forũ Boariũ, mirabile sanè cõstruxerit, quũ pscrutatus fuerim, quicquam certi nũquã habere potui. Nec est credendũ hoc tam admirabile opus a scriptoribus silẽtio prætermissum fuisse. Verum quũ historias vnà cũ authoribus ipsis quamplurimas, barbarorũ inundatione totam Italiã deuastante deperditas, nusquam videamus inueniri, facile & Amphitheatri nostri cõditoris, aliorumq; multorũ ingeniũ simul & admirabiliũ operũ hic repertorũ memoriam deletam crediderim. Verũtamẽ a ꝓpotẽti aliquo ciue, seu potius Imperatore Romano ingẽs hoc opus cõstructũ censeo. TOR. Ciuis alicuius sumptibus erectũ fuisse, quũ incredibiles & inumerabiles impẽsas exigat, nunquã arbitror: Imperatorẽ vero authorẽ facile crediderim. IOA. Ciuẽ ergo aliquẽ huius Amphitheatri authorẽ, fuisse negas? Ignoras ne Marcũ Crassum dicere solitũ nullũ Romanũ ciuem diuitẽ appellari debere, nisi q totũ p annũ Romanũ exercitũ impẽsis ꝓpriis alere potuisset. TOR. En quisnã ille astãs medio Amphitheatro, & baculũ manu gerẽs? IOA. Carottus est. TOR. Certe ille ipse est: illũ tñ minime nouerã: Senectus enĩ nõ vires modo, sed & visum, & sensus oẽs pstringere consueuit. IOA. Illũ adeamus qd istic meditetẽ sciscitaturi. TOR. Salue Carotte, quid Amphitheatrũ circũspiciẽs baculum manu tenes? CAR. Mẽsura pertica est, quã teneo. IOA. Quot pedum? CAR. Sex. Cur autem hic venerim, si vacat audietis. Proxima nocte hęc admiranda Amphitheatri moles mihi quum subiisset totã in tabella pingere, quãtamq; hoĩum multitudinẽ caperet exqrere ego ipse decreuissem, Arcus supremos, medios, & infimos primi, & secũdi parietis cõnumeraui. Ianuas, qbus in Arenã datr ingressus, aliasq; per quas patet ad gradus ascẽsus, oẽsq; gradus sigillatim adnotaui, nũc vero & latitudinẽ, & lõgitudinẽ dimetiri instituerã. TOR. Laudãdus es Carotte, q admirãda hæc, & quæ nos quoq; libẽter agnosceremus, diligẽtius exqras. CAR. Oĩa, si quoad pficiã morari vobis graue, aut ĩcõmodum nõ erit, itelligetis. IOA. Immo, quum rẽ iucundissimam ac multum diuq; exoptatam simus audituri, mora hæc nobis futura est gratissima. Verum vt facilius cometiẽtẽ illum possimus intueri, medios ascẽdamus gradus, ibiq;, dum ipsum opiemur, sermonẽ, quẽ de Amphitheatri huius cœperamus authore pficiemus. TOR. Tuæ adstipulor sententiæ. IOA. Igitur, quum ciuẽ romanum, si diues merito dici debuisset, tanto diuitiarũ & opum luxu abundare opus esse intellexeris, Romanum itidem ciuẽ Amphitheatrum cõdere potuisse,

non ibimus inficias,sed vt qd sentiã,aperte dicã,Theatrorum olim, & Amphitheatrorum constructio,simul & vsus,in Græcia,& in Italia fuit antiquior,q̃ Romæ,vt ex Lucii Vitruuii his elicitur verbis. Sin autem quæratur in quo Theatro ea sint facta,Romæ non possumus ostendere,sed in Italiæ regionibus,& in pluribus græcorum ciuitatibus.Non igit̃ negarim,sed ausim potius affirmare Amphitheatrum nostrum ante Theatri ab Octauio erecti molẽ,a Veronẽsi Republica fuisse constructum:Quod facilius datur intelligi, quum nec in ipso Amphitheatro neç in ruinis illius minimum litterarum,aut rei alterius inditium repertum sit. Quibus aut ciuẽ Romanum,aut Imperatorẽ authorẽ fuisse coniicere possumus.Præterea quũ nõdum cõstet Venetos a Romanis vnquam subactos,sed ipsis fœdere coniũctos, vt apud Ciceronem in inuectiuis in M. Antonium colligitur: Veronam nulli subiectam,cum amplissima esset,hanc ludorum gratia Amphitheatralẽ molẽ erexisse facillime crediderim. TOR. Hanc sententiam non contemnendam censeo:In multis enim vrbibus antiqssima Theatra reperiebant̃, quorum vestigia adhuc aiunt extare. Vidi ego dum Romam pgerẽ propè Spellũ Thusciæ oppidum antiquum huiuscemodi vestigium operis. IOA. Marmoreum ne,an lateritium? TOR. Lateritium: Cõstruebantur enim pro ciuitatum facultate,nobilitateq̃,ac amplitudine,nec mi um hoc nostrũ,& amplum, & marmoreum,quum & vrbs esset amplissima, & in Veronẽsi agro marmora non alba solum,verum & nigra,& rubea,& diuersis coloribus maculata,insigniaq̃ etiamnum excudãtur vbiq̃. Quorum durissima quædã,alia mediocria,quædam mollia,nec ab vrbe multum distantia,quæ fluuio proxima,modica in vrbem vehuntur impensa. IOA. Non igitur mirum si marmoreum struxere. TOR. de Amphitheatro etiã legitur in quibusdam chronicis. Amphitheatrum,quam Arenam vulgo appellãt,anno.XLII.Imperii Augusti extructũ fuisse: & Cyriacus Anconitanus in quodam itinerario sic scriptũ reliquit, Et denique Veronam feracissimam,& antiquam ciuitatẽ venit: vbi non exigua veterum monumẽta cõperit,pſertim Labyrinthũ, quod Arena nunc dicitur,& habet̃ quod cõstructum fuerit anno Imperii Octauiani Augusti trigesimo nono,ante natalẽ Christi diem, tertio. cuius pars exterior terremotibus corruit:& nunc conspicit̃ locus rotundus Arenæ per totum magnis saxis vndique cõstructus,&(vt ita dicam)persilatus,quum intus cubalis,& antris multiformiter redimitus sit.In huius autem rotunditate extant Scalæ magnis lapidibus appositæ,quæ,quanto magis in amplitudinem ꝑtenduntur: tanto magis in rotunditatem videbantur ampliari, & sicuti nonnulli refe-

Lucius Vitr. li.v.cap.xi.

Cicero in inuectiuis contra M.Antonium.

Cyriacus Anconitanus.

runt quinquaginta cubitis in altitudinem extenditur. In cuius summitate quidã locus magnus, & nobilis multiformis, elaboratus marmoreo lapide circũcirca redimitus erat, & vere Amphitheatrũ ipsum eo fuit tẽpore ædificatũ, vt ex his quę iam dicta sunt percipiť: Perspicuũ enim & exploratũ est, spectacula, siue gladiatorios ludos in Amphitheatris fieri consueuisse, & in hoc authores omnes cõueniũt, præsertim Plinius vbi memorat plura ædificia Romæ ædificata. Quod autẽ Amphitheatrũ fuerit Veronæ ante Plinii tẽpus ædificatũ facile dignoscitur: qa nõ cõcessisset Maximus Africanus Veronẽsibus gladiatoriũ munus, nisi ibi fuisset amphitheatrum, in quo potuisset exerceri. Quod facile ostendiť ex epistola vltima, libri sexti Caii Cæcilii Plinii iunioris ad Maximũ Africanũ, cuius sũt verba. Recte fecisti, ꝙ gladiatorium munus Veronẽsibus nostris ꝓmisisti, à qbus olim amaris suspiceris, ornaris: inde etiã vxorẽ charissimã tibi, & probatissimã habuisti, cuius memorię à te opus aliquod maxime funebre debeať. ꝓterea tãto cõsensu rogabaris, vt negare, nõ cõstãs, sed durum videreť. Illud quoq; egregiè, ꝙ tã facilis, tã liberalis in edẽdo fuisti: Nã per hæc etiã magnus animus ostẽdiť. Vellẽ Africane quas coemeras plurimas ad ꝑfinitum diẽ occurrissent. Sed licet cessauerint illę tẽpestate detẽtę, tu tamẽ meruisti vt acceptum tibi fieret, quod, quominus exhiberes non per te stetit. Nec debet dici ꝙ si fuisset ædificatũ Amphitheatrũ ipsum tẽpore Octauiani, Plinius secundus qui Veronensis fuit, de eo Meminisset: Quia facilis est respõsio: nã Plinius iã dictis meminit de pluribus ædificiis vrbis Romæ, nec illam penitus de aliis Theatris, uel Amphitheatris Italiæ mentionẽ fecit, neq; in diuersis Græcię vrbibus existẽtibus: Multa enim & in Italiæ ciuitatibus, & Græciæ erant huiuscemodi Theatra, quorum vnum aliis longe excellentius in Italia extra muros Placentiæ fuit: quod deinceps tempore Vitellii Imperatoris euersum fuit: quemadmodum narrat Cornelius Tacitus, & Vitruuius refert. quinimmo nec de omnibus Theatris Romæ existẽtibus meminit: quandoquidem tẽpore Plinii aderat Theatrum Marcelli, & Theatrum Cornelii Balbi, vt refert Dion, maxime quia non fecit proprium vllum Tractatum de ciuitate Veronę, sed obiter tangit de vino, & persicis lanatis, tantum in agro Veronensi natis, ac de Anguillis. Si vero quispiã quæsierit, cur Octauianus Theatrũ, & Amphitheatrum Veronæ ædificauerit, illud tãtummodo cogitet, ꝙ huiusmodi Theatra & ædificia ꝑ Imꝑatores & prĩcipes romanos ædificari antiqtus ꝑ vrbes cõsueuerunt, vt videť ĩ Syrmione oppido Veronẽsi ædificium illud amplissimum. Extãt insuꝑ arcus quãplurimi in vrbe nostra Veronæ, veluti arcus Castri veteris: Qui vt ex litteris

Plinius lib. xxxvi. ca. xv.

Plinii epist.

Plinius lib. xxxvi. ca. xvi.

Cornel. taci. lib. xix.

Dion lib. liiii

In eo Incisis percipitur, factus fuit tempore Gnei Strabonis patris Pō-peii magni, q primus deduxit Colonias Transpadanas, vt refert Blundus de Roma triumphante, p Lucium Vitruuium architectum, qui fuit tēpore Caii Cęsaris, & subsequēter Octauiani Cæsaris, vt ex eius, in libros de architectura procemio, satis patet. Arcus vero in regione Leonum, cōstructus fuit. Pub. Valerio. Q. Cęcilio. Q. Seruilio. P. Cornelio, fortasse. IIII. viris, vt habet ex litteris in tabella ibi sculptis. Reliquæ etenim litteræ vetustate corrosæ, perlegi nō possunt: Attamen isti omnes fuerunt ante Plinii tempora, licet de his Plinius nusq̄ meminerit. Extant & aliæ rationes, quæ adduci possent, & consulto, breuitatis causa omittuntur, qm̄ oppositionem illam satis solutam puto. Sed adest Carottus noster. CAR. Omnia metitus diligentissime formam graphice expressam vobis tradam: vbi Amphitheatri ipsius, quum modo sit imperfectum. (parietem enim exteriorē, paruula parte excepta, deiectum videtis) perfectio cōtinebitur. TOR. Omnibus gratissimum feceris. CAR. Verum, quo figuram postmodum facilius sensu percipere possitis, rem totam paucis exponā. Huius igitur Amphitheatri celeberrimi paries, quem Alam appellant, exterior marmoreus, in tres Arcuum ordines mirandos diuisus, infimos scilicet, medios, & supremos altitudine incredibili, vt videre vobis datur, extollitur. quorum vniusquisque septuaginta duos cōtinet Arcus, inter supremos quosque statuæ pulcherrimæ, vt vestigia edocent, erectæ erant. Supra arcuum ordines alius inerat ordo fenestrarum. LXXII. amplissimarum, aulis sanè ingentibus toti Amphitheatro circumductis deseruientium, vnde exterius, & interius patebat despectus, vt ex parte parietis adhuc existentis comprehendi potest. In parte vero infima, ordo porticuum triplex conspicitur, exteriorum scilicet, mediorum, & interiorum totum opus ambiētium, vnde per portas decem & octo datur aditus in ipsius interiorem planiciem, cuius longitudo perticarum. XXXVIIII. latitudo vero. XXII. & dimidiæ existit. IOA. opus hoc rotundum putarem. CAR. Falleris, quinimmo oualis est figurę, ab illius etenim planicie pro sedibus. XLII. insurgūt gradus, & per triplicem portarū ordinem, vt videre potestis ascenditur: Quarū quilibet constat numero. XVI. infimarum videlicet, mediarum, & supremarum: Ad infimas per exteriorem & mediam porticus: Ad medias per exteriorem infimam: Ad supremas per aliam porticum, exteriori porticui superpositam tendebatur, licet etiam in gradibus ipsis scalæ reperiantur vsq; ad supremam Amphitheatri partem vergētes. Cernitur & arcuum ipsorum duplex ordo, post exteriores ipsis ferè (vt videtis) æqualium, iuxta eorum ordinem positus, continēs.

quilibet

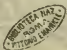
quilibet arcus.lxxii.quorum omnium & exteriorum numerus.ccclx.reperitur. IOA. Magnus quidem Arcuũ numerus. Verum quot nam hominum milliá gradibus ipſis inſidere poterant libenter noſſem. CAR. In gradibus ipſis hominum. 23184. Seſſionem cõmodam ſignari potuiſſe comperio, cuiq; hominũ ſpácio pedis cum dimidio attributo, demptis etiam portarum ſpaciis, vt per eorum com mẽſurationem colligi poteſt. Capacitas enim ſupremi gradús in circuitu perticarum. clxxxiii. reperitur: Medii autem vigeſimiprimi à ſuperiori deſcendendo perticarum.cxlii.cuilibet portarum latitudini aſſignatis pedibus quinq; cum ſeſquipede: quæ quũ numero.xlviii. ſint, paſſus.xliiii.in ſe continent, quo numero duplicato, ſic altitudine ipſorum duorum graduũ exiſtente exeunt Perticæ. lxxxviii. gradibus itaque omnibus a primo ad vltimum reductis ad computum medii, Perticę.5796.reperiunt, ſicq; ſpatio pedis cũ dimidio cuilibet homini aſſignato.23184. hominibus datur commoda ſeſſio. Aderát & Aulæ ſuperius dictæ, capaces innumeræ multitudinis. in ipſa etiam media planitie, multitudo ĩnumerabilis hominũ continebat. rẽ itaq; totam breuibus perſtrictam habetis, verum in tabella, quá ad te Torelle mittam, clarius omnia contemplari poteritis. Nunc autem quo rem perficiam, domum pergam, habeo etenim & aliorum ædificiorum antiquorum exempla vrbis noſtræ, quæ vobis offero, quum volueritis, oſtendere, Valete. TOR. Gratiſſimum feceris, meaq; opera, tibi cum libuerit, vti poteris.

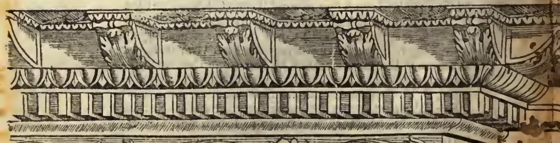

ICHNOGRAPHIA
FVNDAMENTI
AMPHITHEATRI
X11

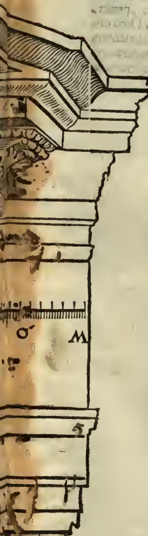

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA

IOA. Nos quoq; versus Castrũ vetus deambulemus. Paucis quidem apertissime tamen, vniuersam hanc ingentem molem demonstrauit Carottus: Quæ quum tot hominum millia caperet, vrbem hanc verè amplissimã fuisse conijci potest, quod & alia demõstrant. Hic itidem propè Castrum vetus pulcherrimus arcus in quo extant literæ: Hunc accuratè inspiciamus. TOR. Partim combustus, partim deiectus, sepultusq; sub terra videtur. Verum si per fossam inspiciamus, vsque ad basim videre poterimus. IOA. Hoc in latere satis a basi vsque ad summitatem cernitur. TOR. Duplex est arcus: animaduerte. quandoquidem in hac occidentali parte quatuor sunt columnæ striatæ, quarum extremæ in angulis sitæ, singulæ geminarum vicem præbent. quum & lateribus arcus ipsius, & faciei deseruiant: Inter has atque alias postibus adhærentes aderant in his (ita dixerim) ædiculis imagines magnitudinis (vt puto) hominis cum literis a dextris. M. Gauio. C. F. Macro. A sinistris autẽ. C. Gauio. C. F. Straboni: Oriẽtalis vero facies pulchrior. In hac etiã erãt imagines inter colũnas, A dextris litterę legi possunt. Gauię. C. M. F. A sinistris vetustate, igneq; corrosæ legi recte non possunt, & hic in postibus vtrinque legitur L. Vitruuius. Il. cerdo architectus. IOA. Non mirum hunc exactissime arcum cõstructum, quum Vitruuius ipse celeberrimus fuerit architectus. TOR. Epystilia, corona, cymatiũ, denticulus, ac reliqua subtilissime elaborata quum fuerint, necnon vetustate ferè deiecta facile conspici possunt, alias exactissime omnia in Tabella signata Carottus noster obtulit, cui multum debemus. Sed de Vitruuio illud considerandum fuerit diligentius, num idem sit putãdum, cui hic cognomentum additum est Cerdoni, & ille cuius de Architectura opus accuratissime conscriptum circunfertur. quum in vulgatis editionibus ille non Cerdonis sed Pollionis cognomentum obtineat. Sed de de hoc alias (si videbitur) erit disputatio.

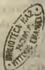

P

IOA. Barbarorum moris est in omnia sæuire,nec a rebus sacris,imo nec a diis ipsis temperare: Tanta enim in Italos vsi sunt imanitate, vt habitatoribus interfectis,rebusq; eorum direptis,non solum ædificiis, vrbibusq;,sed ne deorum quidem templis pepercerint, immo igne,ferroq; omnia solo æquare conati sunt,quod nostræ etiã clarissimæ vrbi, quum passim tot tantaq; ruinarum vestigia occurrant accidisse videmus. Ter enim solo æquatam plurima indicia demonstrãt. TOR. Maximas calamitates huic nostræ vrbi a barbaris illatas credo,sed eos atrocissimas dedisse pœnas, vt plurimum legimus. Italiam enim barbarorum sepulchrum tandem fuisse in omnibus ferè historiis traditur:In isto quoq; Veronensi agro innumerabilia barbarorum millia quis ignorat diuersis temporibus trucidata? IOA. Infinitam illorum stragẽ in agro Veronẽsi factam legi. TOR. Ego proximis diebus elapsis,quũ Eutropium Pollionem percurrerem,in ipso trecenta barbarorum millia non procul a Benaco lacu in Lugana Sylua a Claudio successore Galieni deleta comperi. IOA. Est ne hic Galienus,de quo in isto arcu in hac curriculari via existente mẽtio? TOR. Est,sed Arcum per Galienum nequaquam erectũ puto, quum videatur antiquior. IOA. Immo putandum ab ipso Galieno erectum quũ magnificus sumptuosissimusq; fit:En geminas has portas cum columnis striatis pulcherrimis:inspicias illas duodecim fenestras:vide quam subtili arte epistylia,coronæ,cymatium,denticulus, sima,triglyphum,& reliqua omnia insculpta sint:Imperatoriá quippe maiestatem præsefert Arcus iste. TOR. Magnifice quidẽ, ac ingeniose cõstructus est:Verum cõpago ipsa arcum multo tempore,ante Galienum erectum fuisse demõstrat. IOA. Sed cur has litteras Galieni noĩe sculptas arbitraris? TOR. Litteras legemus,post causam inscriptionis narrabo:legas Ioãnes. IOA. Colonia Augusta Verona noua Gallieniana Valeriano.II. & Lucio Cõs.muri Veronẽsiũ fabricati ex die.III.Nõn. Aprilis dedicati. Pr.Nõn.Decembris. iubente sanctissimo Galieno Augusto.N.insistẽte Aur.Marcellino.V.P. Duc.Curante Iulio Marcellino. TOR. Barbaros illos quos a Claudio trucidatos diximus,quũ per Tridẽtinas alpes in Italiam irruissent, vrbẽ hanc, quum prima obiiceretur, oppugnasse, incolisq; interfectis,eorumq; bonis ablatis,solo æquasse scietis, quibus postmodum deletis Galienus,quum vrbem instaurandam curaret nouis colonis inductis muros fabricari iussit,in quibus ædificiorum antiquissimorum, celeberrimorumq; operum ruinæ plurimæ inclusæ sunt,huncq; Arcum deiectum hic erigendum pro vrbis porta,& litteras inscribendas curauit. IAC. Hoc iam ego suasus,nunc deniq; cum Ioanne Nicola Ca-

Eutropius Pollio.

pella persuasus, facilius credo: quum in ipsis muris nõnullæ Amphitheatri tabulæ cum numeris, plurimaq; ruinarum frusta adhuc videri possint. Mensibus quoque proximis dum pars quædam ipsorum murorum deiiceretur, in ipsis saxa litteris insculptis: imaginum frusta: lapis quidam ingens cum capite Megæræ sculptó: & quodam Tritone, plurimaq; alia vetustatem quandam intuitu dignam arguentia memini reperta. TOR. Hoc & ipse credo, præsertim etiam, quum Philippus Imperator. xxviiii. quando a Decii militibus fuit interfectus, Veronæ reperiretur: inter quẽ & Valerianum, qui aliquot annos cum Galieno filio imperitauit, duo Imperatores hoc est. Decius, & Vibius Gallus annos quinq; tantum superuixere. Sed de his alias, nunc ad institutum opus redeamus.

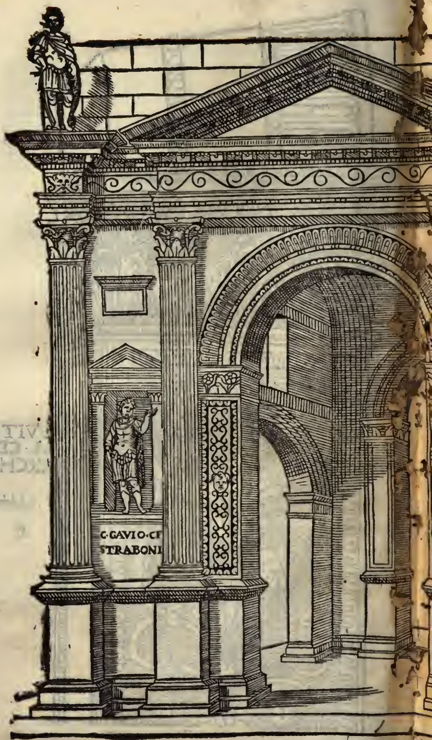

L·

L·VITRVVIVS·
LL·CERDO·
ARCHITECTVS

P O

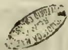

C·GAVIO·C·F
STRABONI

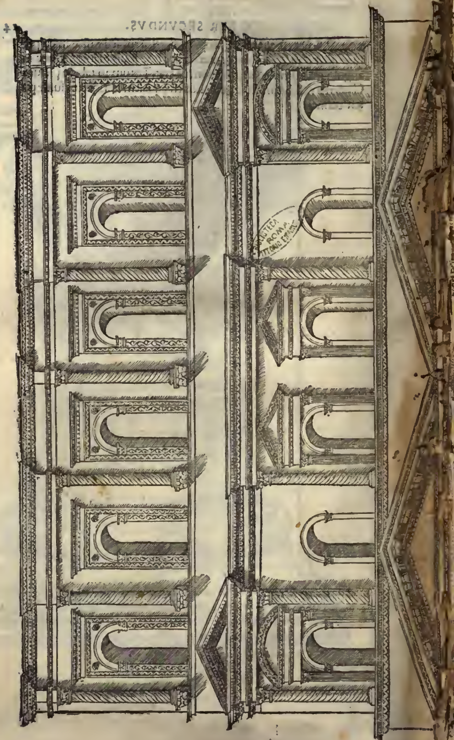

ARCVS CASTRI
VETERIS.

TOR. Pulcher est etiam hic propè existens arcus. sed nullæ insculptæ sunt litteræ auctorem indicantes, caput hoc Iouis Hámonis hoc in angulo infixum: clauis fornicis arcus erat. Totum in tabella pictum Carottus exhibiturum se pollicitus est, qualem antiquitus fuisse po sset conijci.

H

PORTA

BVRSAREA.

P

IN CVRRICVLARI VIA
APVD BASILICAM
DIVAE EVPHEMIAE.

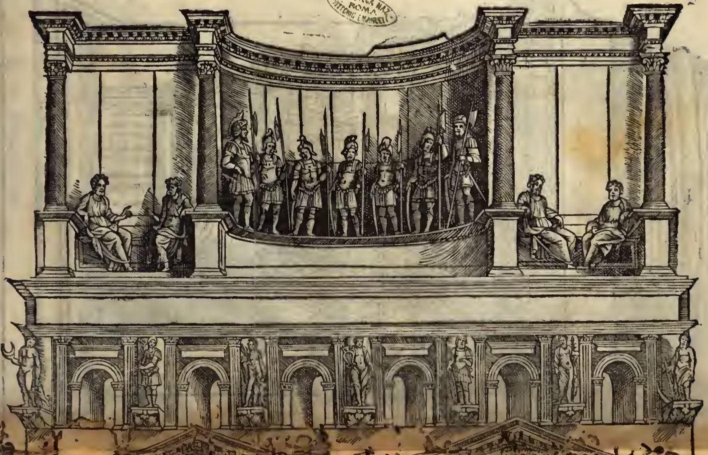
IOA. Vellem alium quoq; in via leonum, qua in forum itur, existẽtem videremus. TOR Accedamus, quum de hoc Arcu noster sermo sit ortus, memini me alias Suetonii Tranquilli in vita Vespasiani Augusti locum cõsideraſſe, vbi de Flauiorum familia duas refert opiniones, quarum alteram vrbe Spoletana oriundam, altera Transpadanam familiam ipsam Flauiorũ asseuerat. & dum has litteras. T. Flauius. P. F. Noricus. IIII. vir. I. D. ipso in Arcu sculptas legerem, cogitaui, immo pro comperto propè habui ipsam familiam Veronensem fuiſſe, quia in multis locis, plurimisq; antiquis monumentis nedum in hoc arcu Flauiorum fit mẽtio. Vidistis etiam (vt arbitror) monumentum illud vetustiſſimum pulcherrimeq; elaboratum parieti domus nouæ Ioniorũ affixum, in quo litteræ, quas dicam, legi poſſunt. Iunonibus Aug. Sac. Metellai de noie suo & Titi Flauii Hermetis viri sui. D. D. IOA. Plurimis in locis complura alia vidi Flauiorum memoriam seruantia, litterasq; insculptas legi, quæ ne prolixiores simus omittemus. Verũ quam pulcherrimus sit arcus iste videamus, qui totus est marmoreus, fenestrisq; multis decoratus. Sed eccè quam mirabilis sit sedes illa in sũmitate, doletq; Arcus istius dirutã eſſe partem. At picturam exactiſſime in Tabella expreſſam à Carotto videbimus, quemadmodum erat antiquitus. TOR. Quum igitur variis in locis saxa multa Flauiorum memoriam continentia reperiantur, dictis Tranquilli, & eius magnifici arcus litteris comprobãtibus, quia in Transpadana sumus regione, familiam Flauiorum Veronensem fuiſſe omnibus patere existimo.

Suetonius Tranquillus in uita Vespasiani Augusti.

P 6 M.
K

TI·FLAVIVS·P·F·NORICVS·IIII·VIR·I·D
ARCVS AN-
TERIOR IN
REGIONE
LEONVM.

IOA. Posthunc:& hic alter erat:qui partim lateritius,partimq; marmoreus videtur antiquior:antiquo enim tempore in tanto vsu marmor non erat, sed latere cocto struebantur. TOR. Superioribus diebus dum paulo curiosius eum contemplarer,perspexi ibi esse Tabellam lapideam cuius pars exterior edaci tempore corrosa videbatur, non nullæq; litteræ cernebantur,sensus autē nullus elici poterat.Detecto itaq; pariete reliquo tabellæ ipsius adhærente litteræ paulo interius subiiciendæ visæ fuere,quæ sunt. P.Valerius. Q.Cecilius.Q.Seruilius.P.Cornelius. Isti fuerunt tempore quo Hannibal Carthaginēsium dux cum exercitu erat in Italia vt refert Eutropius,& inualuit opinio quædā cōstructū fuisse in memoriā victoriæ habitæ a P.Cornelio ad ripam amnis Mintii agri veronensis cōtra Insubres, de qua meminit Liuius dicēs.Insubres cum Cenomanis super amnis Mintii ripas consederunt infra eum locum quinq; passuum millia,& Cōsul Cornelius eidem flumini castra applicuit, inde mittēdo in vicos Cenomanorum Brixiamq;,quæ caput gentis erat,vt satis comperit, non ex authoritate seniorum iuuentutem in armis esse,nec publico consilio Insubrium defectioni Cenomanos se adiunxisse,accitis ad se principibus,id agere,& moliri cœpit consul vt deficerēt ab Insubribus Cenomani:& signis sublatis aut domos redirēt:aut ad Romanos transirent,& id quidem impetrari nequiuit, in id data fides consuli est,vt in acie aut quiescerēt,aut si qua in re occasio fuisset, adiuuarēt romanos,& ita conuenisse Insubres ignorabant.Suberat tamē quędā suspicio animis labare fidem sociorum. itaq; quum in aciem descendissent neutrum his cornu committere ausi,ne si dolo cessissent rem totam inclinarent,post signa eos in subsidiis locarunt.Consul principio pugnæ vouit ædem Sospiti Iunoni, si eo die hostes fusi fugatiq; essent, à militibus clamor sublatus est compotem voti consulem se facturos,& impetus in hostes est factus. nō tulerunt Insubres primū concursum,quidam,& à Cænomanis terga repēte in ipso certamine agressis tumultū ancipitem iniectum authores sunt.cæsaq; in medio quinq; & triginta millia hostium, quinq; millia & septingenti viui capti,& in his Amilcar pœnorū Imperator,qui belli causa fuit,signa militaria.cxxx.& carpenta supra duo millia.

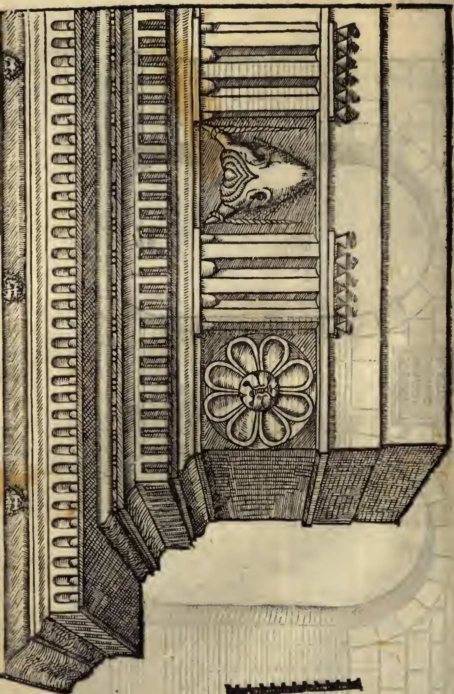
Eutropius lib.iii.

Liuius lib. ii. dec.iiii.

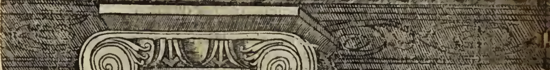

P·VALERIVS
Q·CECILIVS
Q·SERVILIVS
P·CORNELIVS
ARCVS IN-
TERIOR.
IN REGIONE
LEONVM.

TOR. Iam agitur annus, ni fallor, quum aromatarius quidam iuxta beati Thomæ Templum cellam vinariam effodi mandasset: in terramq; decem pedes descensum esset, frustum columnæ marmoris pa rii satis amplæ crassitudinis suæ basidi affixæ inuenit, atque ibi aliarum sex columnarum non multum distantiũ vestigia: & frusta ma gna videbâtur. Imago quoq; marmorea cataphracti viri, pars etiam arcus vnius mirifice elaborati: frusta quamplurima simarũ: coronarum: denticulorum: stylobatorum: epistyliorum argutissime elaboratorum, cæterarumq; huiusmodi molium ibidem comperta fuere, & in alia cella vinaria contigua clauis arcus superius dicti potest cer ni: In illius quoq; inferiori parte aquilæ est insigne cũ Trophæo sub pedibus: Quæ cuncta, cum ædificiorum amplitudinem præseferant, aliisq; domibus propinquis talium ædificiorum ruinæ fuerint com pertæ, proculdubio mihi persuasi, C. Marium, qui solus primus om nium aquilæ signo vsus fuit, sæpe dictorum ædificiorum arcus: & Trophęi authorem fuisse: ad memoriam stragis ab ipso: & Domitio Collega apud Atizonem Veronensis agri germanis illatæ. Quæ oĩa quũ sint pulcherrima antiqtatis ac maiestatis monuměta memoratu digna: in Tabella a Carotto nostro me curante pingětur illius solita peritia. IOA. Et in fine leonũ vię, forũ versus (nec multũ distat locus iste a Templo diui Thomæ) memini dum quidam alius cellam vinariam effodi iussisset, maximi Arcus fundaměta per decẽ pedũ men suram sub terra inuenta, quibus insunt Stylobatæ erecti, ruinarumq; vestigia multifaria aderant. Alia inuenta: & quæ indies inueniuntur enarrarem: sed breuitatis studiosus sermonis prolixitatẽ euitandam duco, nunc apud Ecclesiam Cathedralem marmorea illa colũna quadrata altitudinis pedũ viginti quatuor: mirabiliq; studio cœlata machinæ ingẽtis magnitudinem arguit, quod epistylium illud marmoreum in Trinitatis templo: duoq; alia in beati Zenonis basylica antiquissima: & ex pario marmore mirifice sculpta, opus magnificum innuunt: quẽadmodum non longe ab eo maximus ille, mirabilisq; Numidici marmoris, seu Porphyritici: eiusq; basis generis eiusdẽ.

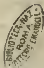
LL

IN BASYLICA
DIVI FIRMI
MAIORIS.
IN ECCLE-
SIA CATHE-
DRALIS.

IN BASYLI,
CA DIVI ZE,
NONIS.

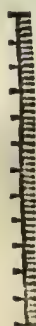
TOR. Sed quid isthæc narrare conamur. tota enim vrbe stant & alia ædificia passim admiratione digna in ciuium domibus, multis sæculis collabefacta. saxa etiam quamplura sculpta monuméta vetusta denotantia, partim serie annorum semifracta, partimq; suo adhuc cum decore integra permanétia: priscorum nomina, veneranda quadam sæculorum maiestate continétia. quæ si vellem enarrare cũ tot tantaq; sint, vobis essem molestus longũ tempus cõterendo. nam nulla ferè vrbis parte effoditur, quin huiusmodi ædificiorum plurima & ingentia frusta & moles videantur antiquitatem, amplitudinem, nobilitatemq; ciuitatis huius inclytæ arguétia. Quocirca Veronam vrbem Italiæ antiquissimam summaq; amplitudine fuisse negari nõ potest, vbi plura ædificiorum antiquiorum vestigia, quam in cæteris omnibus Italiæ locis (Romam semper excipio) inueniantur. Qui autem ædificiis his authores fuerint prorsus haberi non possunt tẽporis longinqtate, barbarorumq; irruptione, à qbus omnia igne ferroq; diruta, & solo æquata opinor. Ter enim combustam vrbem hác nostram (vt iterum dixi) soloq; æquatã fuisse ex ipsis ruinis percipitur, licet postea propter pulcherrimum loci situm, agrorumq; fœlicitatẽ, atq; omnium rerum affluentiam subinde instauratam videamus. IOA. En Iam tuam domum Torelle, dum hæc inter nos commentamur imprudentes peruenimus. Vale igitur & qua opus fuerit, hora nos expecta. TOR. Vos quoq; valete.

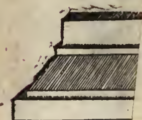

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

IN VICO DIVI
THOMAE

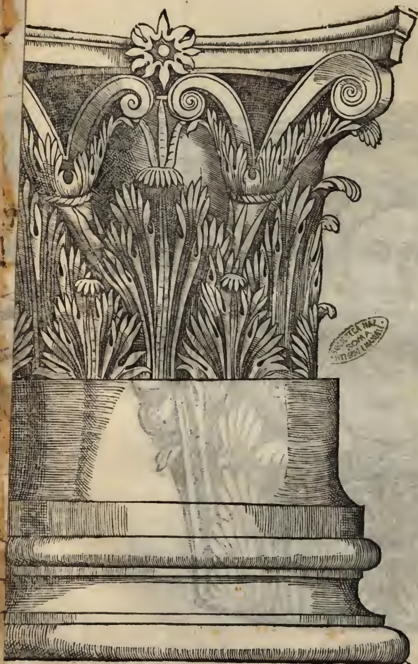

IN VICO DIVE
THOMAE.

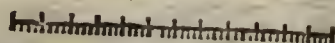

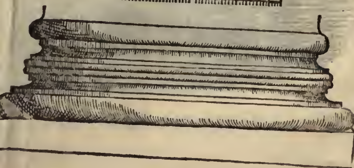

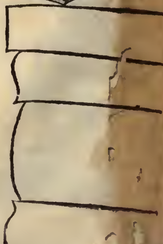

IN VICO DIVI THOMAE.

IN VICO DIVI THOMAE.

CAR. Diebus proximis quum Theatri figuram exhibuissem, ipsiusq; dimensionem promisissem in præsentia pollicitis satisfaciens, rem to tam paucis expediam. Sed ne circa perticã in mensuris aliquo capiamini errore: quũ eodẽ modo apud diuersos non habeatur, ipsius lon gitudinẽ, qua passim Veronẽsi i agro vtimur, prius declarabo, admo nẽs hæc oĩa ædificia, quæ in hoc volumine continent, hac me dimẽ sum fuisse. Perticam igit in sex partes, idest in sex pedes ita nunc, vt olim, nuncupatos, diuisam intelliges: quorum quilibet in duodecim particulas secatur, Vnciç nuncupant: quçlibet vncia in quattuor par tes, minuta appellata, diuiditur. His igitur hoc modo præmissis scias Theatrum ipsum ab vno cornu, vnde spirat Aquilo, ad aliud, vnde Aphricus, pedum. CCCLX. longitudinem continere. A parte vero in summitate montis existente, vnde Eurus emergit ad alteram, vsq; ad Athesim protensam Caurum versus. CCCXL. pedes in latitudine cõ numerantur. Huius suprema porticus in montis summitate constitu ta pedum. XXV. latitudinem, vt in ipsa ichnographia potest videri, oc cupat: Intercolumnia parietis porticus columnis tum rotundis, tum quadratis cum epistyliis doricis terminantur: Quarum rotundæ, ac lõgiores per duas partes extra quadratas breuiores exporrectæ sunt: Longiorum crassitudo pedis vnius, ac vnciarum quinq;. Altitudo ve ro pedũ tredecim: vnciarum duarum existit: Capitellum autem est vnciarum nouem: quibus longioribus columnis, vtrinque aliç angu lares, latitudinis pedis vnius, vnciarum sex: crassitudinis vero vncia rum sex adhærent cum capitellis altis, vnciis duabus, minutis tribus cum dimidio. Istis vero aliæ angulares vnciarum quælibet decem in latitudine: in crassitudine vero vnciarum sex coniunguntur. Interco lumniorum autem spacium pedibus tribus, vnciis sex in latitudine includitur: excepto tamen quarto quolibet, vbi duæ tantũ angulares colũnæ adsunt crassitudinis pedum. II, vnciarum quinq;, lõgioribus colũnis inhærentes: Huius spaciũ est pedũ quinq;, vnciarũ triũ, sicut in figura videri potest: Sub hac aderat & alia porticus i multa inter colũnia diuisa, quorũ tria fornicata cõspiciunt, alternatim tamẽ adsũt modo duo, modo sola angularia colũnia cũ epistyliis, doricis superio ribus, nõ sine Symmetria, vt i figura patet. Ex hac porticu i ambulato rium, seu porticũ gradibus supereminentẽ per scalas descendebat, cu ius latitudo intra colũnas est pedũ nouẽ. Graduũ deinde subsequit or do ad orchestram protẽsus. In orchestris pedũ decẽ modulus iuenit, vnde lineis diligẽter deductis dimetiẽtes totius Theatri cõmẽsuratio nẽ, ac Symmetriã ad Amussim repietis. Colũnç scœnç circũductç cras situdinis sunt pedũ duorũ, vnciarũ sex, extraq; p duas tertias in rotũ ditate exporrectæ cũ epistyliis doricis, colũnisq; angularibus, fornices

DE VIRIS ILLVSTRIBVS VERONENSIBVS ANTIQVIS LIBER TERTIVS.

POstridie, quum iidem ad me conuenissent, visum est cō cedendum in forum, visendaq; imagines illustrium illorum virorum, qui & viui magno ornamento huic ciuitati fuere, & nunc memoriā tam insignem inter mortales seruāt, seruabuntq; dum monumēta litterarū ꝑmanebūt. igit̄ quū eo conuenissemus, ac quæ in summo attrio curiæ collocata sunt simulacra ꝑspexissemus, qd est inqt Ioānes Nicola Capella, Torelle, q Vitruuius oīum primus dispositus est, de quo & illud libenter audirem, vnde nam constet veronensem fuisse Vitruuium. TOR. q primus locus Vitruuio datus sit, ego qdē nō satis diuinare scio; nisi fortè q architectus architecto gratificari voluit, fuisse autē veronensem Vitruuiū nullus (q ipse viderim) est antiquus Author q referat, nō tamen paruifacienda ciuitatis opinio, quæ per vetustatē, & quasi per manus in ætates omnes emanauit veronensem fuisse Vitruuiū, ita patres nostri semper, ita aui, ita proaui, ita atraui, & illorū patres existimauere. ita quoq; & aliæ ciuitates putarūt semper. in qua cōmuni existimatione nescio qd solidæ veritatis semper inesse consueuerit, vt inscriptionē illam in arcu Castri veteris, heri a nobis visam ptrāseamus. IAC. Melius quidē hoc, q̄ de C. Plinio: Vitruuiū enim nullæ nobis ciuitates inuidēt. C. autē Pliniū nō desunt, q nobis inuidere studeant, ac etiā in litē vertāt. TOR. Id quidē factitant, sed diis certe inuitis, & ipso etiam Plinio: Multa enim sunt, quæ ciuē nobis nostrū defendunt, è quibus omnia quæ passim iactata sunt relinquens, q ipsemet Catullum suum cōterraneū vocet, q doctiss. Franciscus Petrarcha, q Pius Pontifex, q Erasmus vir eruditissimus veronensem eum appellent, ab instituto ipse nostro, idest ab antiquitatibus ciuitatis non discedam. cernitur in hortis comitum de Nogarolis saxum, partim quidē Anfractum, ita inscriptū PLINIVS SECVNDVS, quod videbitis in monumentis antiquis. Porro secūdorum familiā veronensem fuisse innumerabiles marmorū inscriptiones manifestè ostendūt, quæ mox inter alia, quæ collegi, vrbis monumenta vobis demonstrare potero. IAC. Valerius quoque Catullus in suo carmine Sirmionem patriam suam fuisse scriptū reliquit: Sirmio nanq; oppidum est veronense, in Benaci peninsula, & quanq̄ Sirmiū etiam sit oppidum Dalmatiæ, Eusebius tamen Catullum Veronæ ortum scripsit. IOA. Adest etiā imago Aemilii Macri, qui de auium generatione, de serpentibus, & herbarum viribus opus reliquit veronen-

ſis vt ex titulo libri/& opere ipſo cōſtat. TOR. Sciatis etiam aliam illam imaginem ob Corneliū nepotem chronographum ibi erectam fuiſſe. fuit enim & ipſe veronenſis vt refert Pius Papa in Aſiæ deſcriptione: nonnulla ſcripſit de viris illuſtribus, de temporibus, & libellū quo litteratum ab erudito diſtinxit. Plinius certe ipſum Padi accolā fuiſſe aſſerit, & ſic ortū ex oppido Hoſtiliȩ quod in littore Padi ſitū eſt, quod quidem oppidum veronenſe vocat. C. Tacitus, & quanquā opus illius inueniri non potuerit, veronenſem tamen fuiſſe non dubito atq; maiores noſtros ſtatuam ei editiſſimo curiæ loco erexiſſe, vbi cæteras veronenſium illuſtrium virorum ſtatuas collocarant. IOA. Ex te vellem intelligere an alios ſcriptores veronenſes in antiquis libris ïueneris/ & eorū nomina, ſi quos legiſti. TOR. Dū percurrerem Plinii ſecūdi volumen, ipſum verbis iis vſum fuiſſe legi. Iſta ſunt longinqua monumenta Tyberii, Caiiq; Græcorū manus, quæ apud Pomponium ſecūdum, vatem, ciuemq; clariſſimum vidi: ex cuius dictis fuiſſe veronēſem Pomponium ipſum colligo, quum ex ſecundorum familia fuerit, & nominatus a Plinio ciuis. Fuit etiā patria veronenſis Pacificus Archidiaconus, qui primus fuit inuētor Horologii nocturni, & compoſuit ſupra trecēta volumina librorum, vt patet ex litteris in quodam mamore ſculptis in Eccleſia Cathedrali: Fuerūt & alii illuſtres viri, vt paſſim legitur apud authores, & maxime Blūdum de Italia illuſtrata, de qbus in præſentia cōmemorare nolo. IOA. multa diximus de origine & nobilitate ciuitatis, ſed qd de agro? TOR. Huius Ciuitatis noſtræ ager fœliciſſimus eſt frumento, vino, oleo/omniūq; frugū genere, lanis/ſerico/atq; aliis ad humanæ vitæ vſum pertinentibus nulli tandē Italiæ vrbi ſecunda eſt Verona, quam flumen Atheſis omniū amœniſſimus interfluendo decorat. Decantatiſſimus Benacus carpionibus, lautiſſimiſq; aliis piſcibus cunctis gratiſſimis vndiq;, breuiter omnes qui eā ſemel viderint ad ſe inuitat/atq; allicit. plurimi etiam riui, fluuiorum inſtar, agrum ipſum irrigantes, adeo reddunt fertilem, vt alienigenis, nedum habitantibus facile victum ſuppeditet. vt Blundus quoq; teſtatur, qui valde extollens agrum veronenſem, Tiodatum Oſtrogorū regem grandem vini acinatici quantitatem Romam per flumen Atheſim vehi iuſſiſſe ſcriptū reliquit. de quo Acinatico vino Caſſiodorus inquit: Vinum etenim illud colore purpureo, regio ſapore præcipuum, dulcedo eius ineffabili ſuauitate ſentitur, quod tamen tactus eius denſitate pingueſcat, vt carneus liquor, aut potio edibilis videat. Plinius etiam ſummopere Rheticum vinū laudat, in Veronenſi inquit Rhetica falernis tantum à Vergilio poſthabita, & libro eodem de vitium

Blun. de Italia illuſtrata cap. de marca triuiſana.

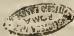
Blundus.

Caſiodorus.

Plin. li. xiiii.

naturā tractans vuas agri Veronensis commendat:ante eum rheticis prior erat mensa.sed ciuitatis & agri copiosæ laudes a Joanne Antonio Pantheo veronensi scriptæ sunt: libros eius legite: superuacaneum enim censeo ab eo scripta repetere. JAC. Cuius longitudinis, latitudinisue ager est veronensis? IOA. Longitudo veronensis agri a Septentrione & finibus Turbularum agri tridenti extendit in Meridiem ad Policinium ferrariensem agrum milliaria circiter. lxxx. Latitudo vero ab oriente, & agri vincentini finibus transeundo per vrbem in occidentem vsque ad Brixianum agrum:atque vbi maiori distantia, versus occidentem per circiter quadragies mille passus extenditur,licet alibi quoq; maior latitudo deprehēdi possit. TOR. Nuper de Benaco & Syrmionis oppido noster fuit sermo, sed vnū, quod est in medium proferēdum,non retuli. in Syrmione ipso antiquissima & magna structura cernitur,& ibi perhibent antiquitus à Lucullo Romano nobili fuisse cōstructam,quáuis illic nihil de ipso scriptum,vel sculptum videatur.magni etiam apparent fornices denotantes amplitudinem,regiamq;(vt ita dicam)maiestatem,vt quisquis,viderit,facile illā coniectura assequi possit. IOA. Nec vrbs solū, verum & illius ager antiquis monumentis est insignitus:erit quoq; honorificum,si aliqua ex notabilioribus picturæ,tuo ex Torelle voto,mandabuntur. TOR. Mirum in modum cupio, fieri vt quā ampla,& antiqua fuerit Ciuitas ipsa clarius pateat.

Joannes Antonius Pantheus veronēsis.

ERONA

tandem cum eo pacē iniere.& postea contra pacis fœdera die Pascha tis contra eum irruperūt, Samuele Hæbreo duce existēte: qui Samuel in eo prælio occubuit Gotthorū parte interfecta, imperatorio exercitu fugato, reliquis captis. Halaricus his peractis ira accensus totā depopulatus est Italiā, vrbemq; Romā ingressus est, edicto, vt q ad sacra loca cōfugissent illæsi essent, omnibus prędæ concessis. & in illius locum Arnulphus rex successit, qui pace cū Arcadio, & Honorio Imperatoribus inita, totam tenuit Italiam, vt refert Blūdus. IOA. Nōdum tamen Veronæ euersores dixisti. TOR. Scias secundam fuisse euersionem Galieni tempore, vt nuper dictum est, Atilæ autē regis tertiam: Nam Atila Hūnorū rex (vt quidam aiunt) anno. ccccxxvii. Leonis primi Maximi pontificis tempore cum maximo Scytharū exercitu Italiam ingressus est, & Aquileia, Altino, Cōcordia, Patauio, Vincentia, Verona, Mediolano, & Papia euersis, & habitantibus trucidatis, Tandē Leone ipso Pontifice suadente ex Italia recessit. IAC. Audiui langobardos, ac alios quoq; occidētales populos post Atilam in Italiam irrupisse. TOR. Hi fuerunt Halani qui ab occidēte Biorgo rege ducente in Italiam venerant, & à Retinere Imperatoris duce inter Benacum & Bergomum neci dati, quemadmodum libro eodē Blundus scriptum reliquit. post hos Odoacer Erulorū, & Tigulinorum dux Atilæ regis exercitus reliquias in Italiam deduxit, & posthabita Aquileia in Taruisinos, Vincentinos, & Brixianos venit, & Horeste Augustuli patre occiso, & Papia euersa Romam se contulit, & à Romanis ipsis rex dictus Italiæ. hæc itidē Blūdus. IAC. Quamobrē de Veronensibus non meminit? IOA. Tunc fortasse instaurata nō erat Verona, si nihil de ipsa dixit. IAC. Legitur etiā quod Ostrogothi post ipsum Atilam in Italiam irrupere. TOR. Verum est, & eorū rege ducente Theodorico Imperatore Zenone assentiente, cum quo magna amicitia coniunctus erat, qui Theodoricus Odoacrum regem habuit obuium apud Aquileiam, eumq; prælio superauit, & Veronam venit, quam ciuibus sese dedentibus præsidiis suis firmauit, & in ea exposita præda iterum apud Hostiliam veronensē oppidum cum eodem Odoacro certamen habuit, illumq; vicit, & tandem apud Rauennam interfecit, atq; Italiæ rex effectus est, Rauēnæq; ipsius anno. cccclxiiii. ex hac vita migrauit, tumuloq; affectus, vt Blundus scripsit. IOA. Accuratē percæpi quomodo Theodoricus Veronam tenuit, sed a quo post Atilæ destructionem est reædificata? IAC. Puto a ciuibus & incolis refectam fuisse, quia nullus inuenitur alius instaurator. IOA. Dic sodes quonam pacto Gothi ex Italia sunt pulsi. TOR. A Iustiniano, qui ab anno. D. xiiii. vsque

Blun. lib. I. dec. i.

Blun. lib. II. dec. i.

Blun. lib. III. dec. i.

ad annum.D.xxiiii.imperauit(vt perhibent)in Italiam missum fuis
se Belisarium ducem cum exercitu ad fugandos Gotthos, qui mul-
tis conflictibus eis fusis,& Rauẽnæ duce eorum capto,rediit Cõstan
tinopolim.Reliqui Gotthi, qui in regione Tráspadana remanserãt
rege creato Ildoualdo iter eos nobili,tũc Veronæ cõmoráte,exercitu
instaurato maximam partem Italiæ recuperarunt. Quamobrẽ Impe
rator Narsete Eunucho suo duce,aucto ac corroborato exercitu in
Italia Totilam eorũ regem interfecit,qui Ildoualdo successerat,Got-
Blun.lib.iiii. dec.iiii. this ex Italia penitus pulsis anno.D.lxiiii.vt apud Blundũ. IAC. Mi
hi gratum fuit scire Ildoualdum,qui tunc Veronæ dominabatur,nõ
bilem inter Gotthos fuisse ab eis factũ regẽ,sed illud quoq; iucundũ
foret,cognoscere quonam regimine vterentur veronenses Gotthis
expulsis. TOR. Populari.Narses enim ciuitatem Veronam liberam
Eutropius lib.viii.dec.i. dimisit,solũ nomine Imperatores recognoscens,vt refert Eutropius.
IOA. Quænam aliæ gentes præter Gotthos in Italiam venere,ita vt
pars eiusdem Lombardia vocetur? TOR. Langobardi, qui ab ocea-
no Germanico Albuino eorũ rege regnãte in Italiá venere, Veronaq;
potiti sunt ciuibus annuẽtibus,vbi Albuinus sedẽ suá statuit,& dolo
Blun.lib.viii. dec.i. vxoris periit.de quo idẽ Blũdus meminit.Albuinus enim vxorẽ,diui
tias,& regiá supellectilẽ ibidẽ habebat, cui defuncto successit Clesen,
quo à suis Langobardis iugulato,& ab eisdẽ creatis triginta Tyrãnis
iter sese Italiá partiti sunt,captisq; vrbibus,& oppidis Basilicas sacras
ædes,ac Theatra,quę in ipsis regionibus erant multa,omneq; publi-
Blun.lib.viii. dec.i. cum ornamentũ deleuere:vt Blundus ipse,à quibus Lãgobardis nõ
men sortita est Lõbardia. IOA. Scire etiá vellẽ quo pacto & isti Lã
gobardi sint ex Italia pulsi. TOR. Quũ Desiderius vltimus gentis il
lius Rex multa Ecclesiæ inferret detrimenta,Leo Põtifex anno.D.ccc
iiii.Quia græcorũ Impatori & ipse male de fide sentiebat,romanis an
nuentibus Imperiũ transtulit ad Carolũ francorũ Regẽ,qui duobus
exercitibus coniũctis in Italiam contra Desideriũ Langobardorum
Regem venit,& parte copiarũ Papię relicta, vbi Desiderius ipse sedẽ
regni habebat,cũ reliquo exercitu Verona expugnaturus profectus
est,quo missus fuerat Aldogesius a patre Desiderio.Sed vrbẽ omniũ
quas Langobardi tenerent, munitissimá haud quaquá diu conatus
Bluo.lib.ii. dec.ii. obsidione potuit deuincere,sed eadem potitus est.vt Blundus.expu-
gnataq; Papia,& Desiderio capto,ciuitatibus omnibus Lõbardię sub
regimine Ecclesiæ relictis,vt legitur in vita Caroli,& Blũd.in prædi
cto opere,reuersus est in Galliá. IAC. Dicas Torelle cur imperium è
Francia in Germanos fuerit tráslatũ:Legi enim Fœdericũ Imperato
rẽ germanũ multũ detrimẽti intulisse & ciuitatibus Italię,& ipsi Ro-
mæ,

mæ. TOR. Imperium in Germanos fuit translatũ anno. DCCCC LXXXIIII. Illis namq; temporibus Otho primus Saxoniæ dux Imperator electus, quum sedes Romana ab infidelibus infestaretur Apuliam inuadentibus, eos fudit, ac fugauit. & Ecclesia liberata a summo Pontifice Augusta corona est insignitus, imperiumq; in ipsum collatum & post multos Imperatores successit Fœdericus anno Christi. MCLXIIII. Qui Lombardia, & Piceno seu Marchia potitus est, præsidibus relictis ciuitatibus cunctis, qui præsides desciuerũt ab eis inito fœdere inter Patauinos, Vincentinos, & Veronenses, quod Veronensium fœdus vocatum fuit Venetis suadentibus. Id autem ægre ferens Imperator exercitum transmisit ad debellandos Veronenses, a quibus & sociis in fugam versus est, nunquam cum ipsis pugnam inire ausus, quem postmodum Cremonenses, Brixiani, Bergomates, & extorres Mediolanenses (Mediolanum enim ab ipso Imperatore solo æquatum fuerat) cum Veronensibus fœdere iuncti fusum fugatumq; ex Italia discedere coëgerunt, atque ipsi Mediolanenses Bellorum socii, populorum præsertim Cremonensium, Placentinorum, Veronensiumq; auxilio vrbem suam Mediolanũ, vbi fuerat & nunc videmus, solito munitiorem reædificauerũt. vt Blundus refert. Et sic parta iterum libertate Veronam ciues rexere, quoad ex ambitione & dominandi cupiditate, orto inter ciues dissidio in cõtrarias factiones Ciuitas distracta est. Quarũ alteri Comites sancti Bonifacii, alteri Mõticulorum familia præerat, ex quo ferrum acuẽtes ad arma deuenere: Monticuliq; factionis Comitum viribus succũbere coacti Eccellinũ, qui e Romano dictus Taruisensi in auxilium suum euocauerunt. Qui multo instructo exercitu, Monticulis ipsis implorãtibus Comitum factionem contriuit, Turres, propugnacula, & Oppida disiecit, eosdemq; Monticulos victores reddidit, à quibus, & à populo præfectus est dictus: Qui vti immanis Tyrannus primis Mõticulorũ conuocatis in Palatiũ, trucidatisq;, reliquos factionis eiusdẽ interfici iussit, nec infantibus quidẽ parcens, turres, & propugnacula eorum dirui mandans Tyrãnus effectus, omnẽ Ciuitatis nobilitatẽ e medio sustulit, atq; vno die ciuiũ duo milia iussit interfici, nulloq; abstinens facinore Dei nutu tandẽ propè Abduam flumẽ occisus est, & mox Sõcini sepultus, vt Blundus ait. Ob cuius mortẽ ad populare regimẽ redacta est ciuitas nobilibus sublatis, sub vmbra Romanæ Ecclesiæ. Vnde quum in ciuitate familiæ essent Scaligeræ appellatæ à populo Mastinus Scaliger ex eis est electus prætor: Et sic effecta est nobilis familia ipsa, Comites vero sancti Bonifacii in patriã reuertentes Mastinũ ipsum interfecerunt anno. M. CCLXII. Quibus comitibus expulsis ab

Blon. lib. y. dec. ii.

Gulielmi Scaligeri tam deformem moleste ferētes Marchione Man tuæ in eorum exercitus ducem adducto, Veronam vrbem petiere. Quam cum ciuibus initis pactis ingressi sunt die beati Ioannis Baptistæ. M.CCCCV. Licet anno. M.CCCCXXXVIII. à Nicolao Picenino pręfecto exercitus ducis Mediolani noctu vrbem ingresso, tribus diebus vexati fuerint, eo tamen fugato: & iterum dominio acquisito, (nā arces nondum expugnatæ, in fide permanserant) in eorum statu pacifico regnarunt vsq; ad annum. M D IX. & mense Maii. Quo imperio Maximiliani Cæsaris addita est illi, septem annis imperantis finitis mense Ianuario. M D XVII. Quo ab ipso Maximiliano Cæsare Venetis eisdem est restituta: Qui Deo, totiq; populo pergrati, vsq; in præsens illius potiuntur Dominio.

N

DE MONVMENTIS ANTIQVIS CIVITATIS ET AGRI LIBER QVINTVS.

Apud basylicam diui Firmi Maioris.

In fundamento Campanilis Diui Proculi Veronæ.

TVRPILIO Q. F. POB. Q. TVRPILIO Q. F. POB. NGO. I. D. AVO. MACRO FRATRI TVRPILIA Q. F. SECVNDA NGO.

In domo Aurelii Burgetti.

SECVNDA ANNIA. L. F. HIC.

In Oppido montis Aurei.

LELIAE CLEMENTINE VXORI INCOMPARABILI. Q. F. SECVNDVS MARITVS, ET SIBI VIVVS FECIT.
FVNCTA IACES HIC SED VIVIS, VIVESQVE SECVNDO
LELLA TVO. DEBENT NEC BENEFACTA MORI.
TE TELLVS SANCTOSQVE PRECOR PRO CONIVGE MANES
VOS ITE PLACIDI. TV LEVIS OSSA TEGAS.
VIXIT ANN. XXVII.

Prope oppidum prædictum in domo illorum de Bataleis.

M. VCINCIVS. P. F. SIBI. ET P. CINCIO PATRI. ET CALIDAI SECVNDAI MATRI TESTAMENTO FIERI IVSSIT.

Iuxta Benacum.

L. AQVILIVS SECVNDVS. L. AQVILIO CHARITONI, ET PVBLICAE VENERIAE PARENTIBVS PIENT. LIBERE LIBERTAB.

Prope castrum Suauii in quodam Phano.

V. F. L. VICTORIVS. L. F. FESTVS. Q. VICTORIVS. L. F. SEVERVS. VI. VIRI. AVG. SIBI. ET CASIAE SEX. F. MAXIMAE COMMINIAE. L. F. FESTAE CATIAE. M. F. SECVNDAE VXORIBVS. ET L. VICTORIO. Q. F. FESTO FILIIS.

In Templo montis aurei.

SEDES. M. OCTAVIO. M. F. APRININ VALERIO. L. F. FIRMO MELIO AVCTO LIBERTO.

Prope montem aureum.

MINERVAE AVGVSTAE PAPIRI THREPTVS. ET PREPVSA. V. S. L. D. D. D.

In templo diui Fidentii.

I. O. M. P. OCTAVIVS PATROBIVS. ET ATTIA. MOSCHIS. ET P. OCTAVIVS ATTIANVS IMPER.

In Lobiano Pago, & in oppidum Leonici translatam.

SEX. ATILIVS. M. F. SERANVS PROCONSV. EX SENATVSCONSVLTO INTER ATTESTINOS. ET VINCENTINOS FINES TERMINOS STATVIT.

In Calderiano Pago.

GADIVS MAGVLLA. H. SECVM NON HABET IVNONIS BALNEA, SED HABET OMNIA.
BALNEA. VINA. VENVS CORRVMPVNT CORPORA NOSTRA SED VITAM FACIVNT B. V. V.

Ibidem in quodam monumento.

QVAE MVLTVM SYRENARVM CANTV DVLCIOR
ET QVO AD BACCHVM IN SODALICIIS MAGIS AVREA VENERE
QVAE ELOQVI VOCE CLARIOR IRVNDINE
ET QVAE AD IVNONIS FONTES CAELESTIA SOLATIA CAPIENT
HIC TVRPILIA IACET BISIO LINQVENS LACHRIMAS CVI FVERAT SOLATIVM. A, PVERITIA. ILLA AVTEM TANTAM DEMVM INOPINATE DISIVNXIT AMICITIAM.

In parietibus Balneorum Calderii.

V. IVNONI SACR. F.

PETRONIO PROBO VE. TOTIVS ADMIRATIONIS. V. PROCONS. AFFRICAE. ET PRAETORIO ILLYRICI PRAEF. GRAECIAE GALLIAE. II. PRAEF. PRAET. GALLIAE ATQVE AFFRICAE PRAEF. VERON. III. CONS. ORDINARIO CIVI EXIMIAE BONITATIS DISERTISSIM. ATQVE OMNIBVS REBVS ERVDITISS. FVNDAMENTA MVROSQVE AB SOLO FACIVNDOS CVRAVER. IDEMQVE PROBAVER. IN TERRAM FVNDAMENTA DE SVA PECVNIA LARIB. DANT. COSSO CORNELIO LENTVLO. L. PISONE AVGVRE CONS. VOTO SOLVTO.

Ibidem in quodam sepulchro iacente in ualle ab antiquis nuncupata Turpiliana.

DIS. IOVI ET IVNONIB. MANIB.
TI. FLAVIVS. R. IIII. VIR. I. D. C. ET PL. GRATO INVITAE SVAE NVLLI MALEDIX. ƆO. OMH. D. I. M. H.
IN AGRO. S. OMNI. H. M. H. N. S.

In oppido Hostiliæ in templo diui Laurentii.

V. F.

STATIA Ɔ. FREQVENS SIBI, ET STATIAE. M. L. ICONAE MATRI. M. STATIO Ɔ. MODESTO FRATRIBVS ET M. STATIO VERECVNDO COLIBERT.

In Pago Sandrati.

D. M.

OCTAVIVS MARCELLIANVS FIRM. NAVIRAL. OCTAVIO FIRMIO MARCELLIANO FRATRIBVS. M. ET VIRAIA PATERNA CONIVGI PIENTISSM. B. M.

In Pago Scaligerorum.

D. M.

S. MERCVRIO MAGNO D. S. FRATRI SVB CL. PRESIDE PRO TRANSP. C. T. F. TRIB. MIL. TRIVM VICTOR. III. PR. Q. C. ET CN. POM. CONS.

Prope Benacum.

D. S.

HERCVLI, ET IVNONIBVS AVG. VALERIVS SEVERVS ET CLODIA CORNELIANA PRO. L. VALERIANO CORNELIANA. V. S. L. M.

Ibidem.

SEX. CALVISIVS SATVRNINVS SIBI, ET CALVISIAE SATVRNINAE CONIVGI DEFVNCTAE. ET CALVISIIS FIRMIONI, ET VALENTIONI FILIIS, ET NVRIBVS ET NEPOTIBVS, ET PRONEPOTIBVS EIVS.

Ibidem.

D. M.

CASSIAE. M. F. FESTAE CLODIA RESTITVTA FILIAE DVLCISSIMAE. QVAE VIXIT AN. XXXIII. DIES XLI. ET Q. MINVTIVS MACER CONIVGI KARISSIMAE VIVVS DEDIT.

Ibidem.

M. VERINIVS. P. F. RAIMVS VI. VIR. AVG. BAP. PIO APHOLETO VI. VIR. AVG. II. GRATVITO AMICO TERENTIAE PISTAE SORORI MESSIAE PERPVSAE VXORI.

Ibidem.

P. POSTHVMIO PRIMIONI POSTHVMIAE QVARTAE A. B. M.

In peninsula Syrmionis.

S. PRO SALVTE L. SEPTIMII SEVERINI PATRONI. L. SEPTIMIVS FAELICE. EX VOTO N. H. V. N. AVG.

In quodam templo Gardæ.

D. M.

SEX. NAVINIVS. SEX. L. APOLLONIVS CONCORD. SIBI ET SVIS IN FR. P. XXXVI. RETRO P. XX.

Ibidem in Parietibus.

P. EPPIVS. P. F. FAB. RVFVS MIL. COHOR. II. PRAEF. F. I. ARBITR.

In pariete templi diui Zenonis prope Benacum.

ANETAE ANIMAE INNOCENTISSIMAE LOC. TREBIENSI. VS MAX. VALERIANAE MATRI CARISS. QVAE VIX. AN. XXXV. D. VIII. ET LOC. LVCILIANO FRATRI NOBILISSIMO. QVI VIX. AN. II. MEN. II. D. XXIIII.

Extra Veronam in horto sancti Georgii.

L. OCTAVIO. L. F. PRO. SEVERANO. QVI VIX. AN. XXI. DIEBVS XXIX. L. OCTAVIVS SEVERVS, ET TRA TERIA SEVERA PARENTES INFOELICISSIMI FILIO DESIDERATISSIMO.

Extra templum diui Dionysii.

LEG. XV. APEL. LX. VII. AFER. DECV. XXVI.

In hortulo Basylicae nigrariani Pagi.

AVRELIAE PIERIDEX. VXORI PVDICISSIMAE AVRL. NICITA.

Ibidem in maximo sepulchro.

CN. ARRIVS. CN. F. CAESTRONIVS. IIII. VIR. I. D. V. F. A. P. Q. AER SIBI, ET CLODIAE HEDONI CONIVGI SANCTISSIMAE CVM QVA VIX. AN. XXXIX.

In Pago diui Petri incariliani.

MER. SACR.

SVM DEVS, ALATIS QVI CRVRIBVS AETHERA CARPO, QVEM PEPERIT SVMMO LVCIDA MAIA IOVI.

In templo diui Odorici iacentis in castro rupto.

VESTAE Q. CASSIVS. M. F. VARVS V. S. L. M.

In cimiterio eiusdem templi.

Q. F. Q. F. CAPITONI DOMITIA. L. CLARA. V. F. H. M. H. N. S.

In Triniaco.

V. F.

SEX. CLODIO FESTO VI. VIR. AVGVST. ET AGGORRIAE MARCELLAE VXORI EIVS. ET CLODIAE AMANDAE LIB. LICINIVS PAT.

In Pago Grecano.

NOVELLIA. Q. F. SEVERA. C. LAELIVS OPTATVS. T. F. I.

Ibidem in templo.

L. ANIVS TESTAMENTO FIERI IVSSIT.

In ualle Polycella.

L. OCTAVIO. L. F. PROB. SEVERIANO LEG. QVI VIX. AN. XXI DIEBVS XXIX. L. OCTAVIVS SEVERVS ET TRATORIA.

In pariete templi diui Petri summae campanae.

CRATIA. C. F. MINERVAE. V. S. L. M.

In pariete templi diui Proculi Veronae.

L. F. MAXIMAE. F. ET Q. C. VALERIO. L. F. FESTO. L. VALERIO.

In eodem Templo.

Q. CORNELIAE. C. L. RVFIALI. C. QVINTIVS ANDREA.

Ibidem.

L. OCTAVIVS. L. F. IOB. MARCELLINVS BENEFICIARIVS PRAETOR. P. B. L. VOCATVS. T. F. I.

In templo diui Zenonis Oratorii.

C. MARTIVS TERMI. L. CALISTIVS. VI. VIR. ET AV. RELIA. PL. C. L. EVCHE. VIM. FEC. H. M. H. N. S.

Veronæ apud templum diui Siluestri.

L. CASSIVS. L. L. SVNVARIVS. V. S. L. M. L. D. D. D.

Veronæ in contrata diui Andreæ in domo Reuerendi D. Christophori Placentini.

OCTAVIA .Ↄ L. HILARA. V. F. SIBI, ET L. COELIO. L. L. STATVARI VIRO SVO. ET L. COELIO. L. F. FIRMO FILIO. H. M. H. N. S.

Ibidem in templo diui Zenonis.

D. M.

VERONIAE CHARITAE. QVAE VIX. ANN.

Ibidem.

M. CINTVLLVS. L. F. PROB. SEVERVS MILES. COH. V. PR. SIBI. ET COLONATI. P. F. MAXIMAE MATRI.

Ibidem in Cimiterio.

QVARTVA HIC VIDVA VIX. AN. LXXX. MARCELLINVS CARISSIMVS FRATER CARISSIMAE SORORI, ET PIENTISSIMAE MERITAE FECIT, QVEM OMNIS ECCLESIA DILIGEBAT.

Ibidem in curia diui zenonis.

V. F. M. GAVIVS SEVERVS SIBI, ET CORNELIAE EPIMELIAE CONIVGI OPTIMAE BENEMERENTI. ET. M. GAVIO SEVERO, ET CORNELIAE RESTITVTAE.

Ibidem in Cimiterio.

MARCEL. VERECONDI, ET CAESIAE FVNAM. C. CONIVGI EIVS ADONDANVS LELIVS MAXIMVS ADENS. ET VALERIA MARCELLINA FRATRI. B. M.

Ibidem.

C. QVINTIVS HERMA SIBI, ET T. HEDISTAE QVINTAE CONTVBERNALI IN FRON. P. XIII. IN AGRO. P. XVI.

Ibidem.

V. F. L. SCEVINVS. L. L. QVADRATVS SIBI, ET AVCTAE SORORI SVAE. D. M.

Ibidem in horto.

D. M.

L. NOVEL. RACDAM. T. F. I.

In porta Bursareorum in inferiori parte.

COLONIA AVGVSTA VERONA NOVA GALIENIANA VALERIANO II. ET LVCILIO CONSS. MVRI VERONENSIVM FABRICATI EX DIE III. NON. APRILIVM DEDICATI. NON. PR. DECEMBRIS, IVBENTE SANCTISSIMO GALIENO. AVG. N. INSISTENTE AVR. MARCELLINO. V. P. DVC. DVC. CVRANTE IVL. MARCELLINO.

In penu iuxta portam Bursaream.

GN. CORNELIVS. Q. CORVINI. L. MERITVS. VI. VIR.
AVG. SIBI CLODIAE TONNIANAE. L. CRESTAE SO-
LI CONTVBERNALI.

Iuxta portam Bursaream in domo olim Cathaneorum.

AN. CHRISTI. CCLIII. IMP. DIVVS PHILIPPVS SENIOR
VERONAE ET ROMAE IVNIOR A. SATELITIBVS
INTERFINIVNTVR.

Ibidem extra templum diui Michaelis ad portas.

C. VIBIO EVTICIAE VIBIAE POTENTI. L. L. PARENTI-
BVS C. VIBIO APIRODIS PATRVO VIBIAE APHRO-
SIDIAE AVI. C. VIBIVS CALISTIO.

Ibidem in Templo.

V. F. L. VALENTIVS EVTHYCHVS SIBI ET L. VALEN-
TIO SENECTIONI PATRONO SANCTISSIMO.

In Metropolitano, seu Cathedrali ecclesia Veronæ in
monumento marmoreo diui Theodori.

P. IVLIV. APOLONIVS SIBI, ET ATTIAE VALERIAE CON-
IVGI OBSEQVENTISSIMAE VIVVS PARAVIT, ET
EIVSQVE DEI CORP. IN ARCHA CONDIDIT, ET LO
CVM SERVIO DEDICAVIT.

In Episcopatu Veronæ.

L. GAVII VINDICIS POMP. CONS. C. F. VALERIAE M.
PVLLI G. GANI FABLIAE. T. F. C. COMISIAE AVG. III.
ARIADNES.

In Cimiterio diuæ Cęciliæ Veronæ.

V. F. P. CECILIVS EMPIRODIVS VI. VIR. AVG. CALCV
LATOR IVSTINAE SELENAE VXORI, ET SIBI.

In domo Marchionum de Malaspinis Veronæ.

D M

AEDONI SECVTORIS PVGV. VIII. EX ACCINA ARIA-
NILLAE. QVI VIX AN. XXVI.

In Xenodochio diuæ Agnetis.

AELIO DILECTO. Q. MATER FECIT.

In uico diui apostoli, in domo Ber-
nardini a Gypso Veronæ.

V. F.

M. QVINTIVS P. F. POB. MODERATVS P. QVINTIO POLLIONI
PATRI ROMANIA IMOVIAL.

In porticu Variorum, Veronæ in uia noua.

C. C. V. IN. FR. P. XII. IN. AG. P. XL.

In uia noua.

GN. SERVILIVS GN. L. SPVRIVS. V. F.

In cimiterio Templi diui Proculi in quodam
tumulo antiquissimo Veronæ.

C. GAVI C. F. QVI VIX. XLIII. M. X. C. GAVIVS MENDO-
ROSVS FILIO PIISSIMO PATER INFOELIX. AEQVIVS N.
FVERAT VOS HOC MIHI FECISSE ET SIBI.

In fundamento templi diuæ Liberæ Veronæ

C. CORNELIVS MELIBOEVS SIBI, ET SENTIAE ELIDIMEDICAE
CONTVBERN. SENTIAE.

In Arce diui Petri: Veronæ.

C. CORNELIO Ɔ. L. MONTANO.

Apud diuum Ioannem in Valle Veronæ.

SATVRNO AVG. SACRVM M. CASSIVS FIRMVS V. S. L. M.

In pauimento diuæ Mariæ in Organis Veronæ.

V. F. C. DIDIVS FHRONIMVS ATHISIAE PRIMVS AC CONIVGI KARISSIMAE VIX. ANN. XXXV. CVM VIRO X XVIII.

Ibidem in domo Lucii Domicii Cerdonis Veroneñ.

D. M.

VESTIDIAE Q. F. FIRMINAE.

Apud Templum diui Nazarii Veroneñ.

V. F. N. M. N. S. M. TRAVVIVS CHAIIVS SIBI, ET LIVIAE PSCHE.

In pariete domus Variorum Veronæ.

AVGVSTVS SACR. PROBVS VI. VIR. AV. M. L. P. D. D.

In muro domus magistri Baptistæ Aromatarii ad sanctum Marcum.

VERONIAE CASIAE HELIODORVS CASIANVS FILII MATRI PIENTISS. ET HELIODORVS VERONENS CONIVGI.

In Arcu Leonum.

TI. FLAVVIVS. P. F. NORICVS IIII. VIR. I. D.

In Angulo horti crucifixi.

LOC. SEPVLTVRAE XX. LIB. REG. TRANPAD. THEOPOMPVS. ARI. D. S. P. ET TRYONIVS. ET Q. SICINI.

Apud Pontem Nauium.

V. F.

GAVIA. V. Q. L. F. PRIMA SIBI. ET POLICLITO SIVE. SERVO. SIVE. LIBERTO MEO. ET. L. CALPVRNIO VEGETO.

Apud pontem nauium in domo Balthassaris Auantii.

HIRMIVS OCTAVIVS CARATTIA ET. FESTA COROLLINA C. VALERIO SVRO ET SIBI PARTEM P. XXX.

In Puteali Leonum.

IRMIVS FAVST. V. F. L. L. FA. Q. L. SPECV.

In Leonum Vico, in domo Mazantorum.

V. F.

L. APPIVS SABINI. LIB. CINNAMVS TORPENTI M. ROMAE VIR. AVG. SIBI.

In Templo sanctæ Cæciliæ sub altare diui Donati.

DEO AVG. T. LAPPONI DOMITIA CASSIA V. S. L. M. L. D. D. D.

In Aede diui Stephani ante altare septem fratrum.

D. M.

C. CALVENTI FIRMINI CVRATORES INSTRVMENT. VERONS. EX NVMERO COLLEG. FBR.

In leonum

In leonum uico apud Mazantorum domum.

D.
IT. DOMIT. AIIC. F. MAXIMAI
N. S.

In Fano sanctorum Firmi, & Rustici

D. M.
MATRONIAE MATERNINAE CONIVGI DVLCIS-
SIMAE. VIXIT ANNOS. XXIII.

In Aede diui Proculi.

D. LIVIAE M. VENVSTAE
M. LIVIVS FORTVNATVS LIBERTE ET VXORI
BENEMERENTI ANN. XXIII. M. VII. D. XVII.

Ibidem.

V. F.
COR. AP. F. FE. BI. ET. L VAL LI F. BVR LIO AI
LVALI ESTO LVALE IRO II. N. S. DEI IVNO.

Ibidem.

MVRIATIVS ZOSIMVS.

Ibidem.

LIBERTVS FAC. CVR.

Ibidem.

Q. C A F. I C PHOTINO VESTIARIO NICEPHORVS
LB. PATRON. OPTIM. ET. SIBI. V. F.

In Templo sanctorum Firmi, & Rustici.

CORNELIAE RESTITVTAE P. POMPONIVS HERMES
CONIVG. DVLCIS ET. CORNELIAE FENGVSAE
SOCR. SANCTISSIMAE ET SIBI.

In fundamento, campanilis diui Firmi Maioris.

P. GRAECINIO P. F. POB LACONI ORNAMEN-
TIS CONSVLARIBVS.

In domo Nob. Co. Philippini de mileis.

Q. HORTENSIVS ASIATICVS.

In domo Nob. Thomei de Turcis quadratus lapis inuentus, qui infrascriptas continet litteras.

MANVMISS.
ALVMNA. ANN.
IIII. DIER. XVII. A
MAVENA. MACRO
SPLEND. EQ. R.
OMNI. HONORE
FVNCTO

AVENIAE
BASSARIDIS
FILIAE. OPTIM.
M. GAVIVS
CORNELIVS
AGATHE. MER
AVENIANVS
OMNI INIVRIA
DEBILITATVS

VIXIT. ANN.
XXV. MEN. III.
DIEB. XIIII
OMNI SENSV
VITA PIETATE
PERFECTISSIM

ΘΕΑ
ΧΑΡΙΣ
ΒΑΣΣΑΡΙΣ

In Inclaustro diui Zenonis.

SEMPRONIVS C. F. POB. REITA

In Platea diui Zenonis.

VALERIAE C. F. MAXIMAE HERENNIA. P. F.
AVGVRINA FILIAE. PIISSIMAE
ET SIBI.

In Phano diui Zenonis.

C. H. C.
LOCVS ASSIGNATVS MONVMENTO. IN QVO
EST AEDICLA PRIAPI INFR. P. LXX.
IN AGRO LXX.

In stabulis diui Zenonis.

SEX. SALANIV. P. F. MANDAT
MILES. LEG. XV.

In Aede diui Zenonis Oratoris.

C. MARCIVS THERMI. L. CALLISTVS VI. VIR. ET
AEMILIA. PL. C. L. EVCHE. VIVI. FEC.
H. M. H. N. S.

Ibidem.

CASTRICIAI POSILLAI.

In domo Co. de Nogarolis.

PLINIVS SECVNDVS AVG. MARRCIVIAE MARCELLAE MATRI POSTERI. PATRIAE
MATRI MARCELLAE.
T. F. I.

In hostio curiæ pauperum.

MAGISTRI
M. LICINIVS. M. F. PVSILIO SEX. VISPANIVS.
M. F. CLEMENS Q. CASSIVS. C. F. NIGER
MINISTRI
BLANDVS C. AFINI ASCLAE. SER. MVRRANVS.
P. CLODI TVRPIONIS. SER. AVCTVS. M FABRICI
HILARI. SER. COMVITVM. REFECERVNT.
TECTVM PARIETES ALEVARVNT. VALVAS LIMEN.
DE SVA PECVNIA. LARIBVS. DANT. COSSO
CORNELIO LENTVLO. L. PISONE
AVGVRE COS.

In cimiterio diui Nicolai.

LOCO PVBLICO. DAT. D. D. PARCIS. AVG. SACR.
L. CASSIVS. VERVCI. F. NIGRINVS.
VI. AVG. V. S. L. M.

Apud pontem lapidis in muro illorum de Ionis.

IVNONIBVS AVG. SAC. METELLAI DE NOMINE
SVO. ET. T. FLAVII HERMETIS VIRI SVI.
D. D.

In curia piscatoria apud Macellum.

D. M.
M. TVRPILI CASSIANI FILIVS PATR. PIENT.

Apud diuum Aegidium.

C. CORNELIVS. CL. HANN. IIIIII. VIR. SIBI ET CASTO
ET DOMESTICO. L. T. F. I.

In Aede sanctæ Crucis.

CLAVDIAE TI. F. MARCELLINAE BELLICI. SOLERTIS
CO. M. ET Q. HORTENSI. PAVLINVS.
ET FIRMVS.

In Ecclesia diuæ Mariæ Solaratæ.

DIIS. MAN. VERECVNDI DELICATI. VIXIT. ANN. XVIII.
M. II. D. XI. C. VESIVS. MARTIALIS.

Extra Aedem diui Vitalis.

HELPIDI. L. IPHIDI. L. P. SERVILIO
P. L. PLACIDIO.

In domo Clementis apud diuum Clementem.

D. M. ET MEMORAI VALERIAE VALERIANAE
C. MAECIVS ATILIANVS VXORIS. ET MAECIL.
FRONTO ET ATILIANA MATRI.

In foro boario In porticu Ruffini a campanea.

V. F.
C. ATISIVS. C. L. FELIX C. ATISIVS C. L. GAMVS BE. ET
V. F.
CASSIA. C. F. EXORATA SIBI. ET CASSIAE C. F.
PRISCAE ET ANTONIAE. L. F. MARCEL.
LAE ET SYNTROPO. PVBLICO IN
FRON. P. XXV. IN AGR. P. XXXI.

Extra Phanum diuorum apostolorum in Aedicla maiori.

SEIAE CHARITE QVAE. VIXIT ANNOS. XVIIII.
M. VII. Q. CATIVS. NICEPHORVS.
CONIVGI BENE MERENTI.

Intra pontes castri ueteris in porta Geminata.

L. VITRVVIVS. L. L. CREDO. ARCHITECTVS.

Apud Templum diuae Foelicitatis

STEDIAE. PAVLINAE. L. CANTINVS. HERMIP.
PVS CONIVGI. INCOMPARABILI.

Apud Aedem diui Thomae in domo Calalauoniorum.

ET. M. AVDASIO SVAVI. SODALI.

Ibidem.

L. DECIVS BLASTVS SEMPRONAI LEONTIDI
SORORI BENEMERENTI.
H.

In domo Sp. II. doctoris. D. Taurelli Saraynae.

D. M.
GENEROSO RETIARIO INVICTO PVGNARVM
XXVII. N. ALEXANDRIN. QVI
PVGNAVIT VIR.

Ibidem.

DIS MANIBVS STATIA SEVERA P. F.
T. F. I. CVR. LIB.

Ibidem.

F.
P. STATIO L. F. DENTONI PATRI. CASSIAI. Q. F.
MAXIMAE MATRI STATAI P. F SEVERA
MAECANAE A. F. SECVNDAE AVIAE.

iu Viridario nobilis. Co. Galeotti Nogarolae.

TARQVINIA. Ɔ L. FAVSTA. S. V. L. D.

C. FICARIVS. H. M. H.

EX TESTAMENTO P. SACIDI. Q. F. POB. PATRIS
P. SACIDI. P. F. AN. VI. M. SACIDI. P. F. AN. IIII.

Apud aedem diuae Euphemiae in ripa atriana.

QVANNIVS BALBVS.

Apud aedem diuae Mariae solaratae in angulo Rubeorum.

VETO RELIQVIAS. P. VERONVS. CALLISTVS
HOMO. OPTIM. HIC. IACET.

In cimiterio diui Petri Incarnarii.

MINERVAE SACR. C. CASSIVS. L. F. IVSTVS.
VI. VIR. AVG. ET LAELIA LOGAS.

Ibidem.

CLAVDIAE. L. FIL. PRIMAE L. CALPVRNVS L. FIL.
MARCELLVS VI. VIR. AVG. CONIVGI ET SIBI

Iuxta templum diui Quirici.
SEX. FADIE. L. BATHVLLO ANNOR. XV.

In Vico diuæ Euphemiæ.
DEO. MAGNO. ÆTERN. L. STATIVS. DIODORVS. QVOT SE PRECIBVS COMPOTEM FECISSET V. S. L. M.

Extra templum diuæ Mariæ in organis.
N. RECESSV. XXXX. CVRA. XYSTI.

Ibidem.
V. DIS. MANIB. F. CVRTIÆ. C. F. PROCILLÆ PATRONÆ. OPTIMÆ PALFIO. ALENNIO. MAXIMO CVRTIO. PROCILLÆ CVRTIA. CALIPOLIS. LIB. ET SIBI ET LIB. SVIS VTRIVSQ. SEXVS.

Apud templum diui Faustini.
AVIAI. PRISCAI VXORI. ET CALIDIAI. TYCHE CONTVBERNALI. H. M. H. N. S. N. FRON. P. XXIIII. INF.

Ibidem.
D. P.
L. ANTISTIVS. VITVLVS CVM SVIS IMP. POS.

Apud ædem diuæ Anastasiæ in domo pithatorum.
V. F.
FIRMIA. L. F. SERENA SIBI. ET M. CASSIO. M. F. FIRMO.

In templo diuæ Mariæ a frata.
SEX. RVBRIO. SEX. F. POB. FESTO FLAMIN. ROMÆ. ET AVG. D. D.

Apud Phanum diui Iacobi pignei in domo Sp. D. Dionysii Cæpuleii.
C. SERVIL. CÆPIONI. CONCEN. ET TRIVMPHALI. PATRIÆ LIBER. DECVR. VERONEN. OB IVD. RESTITVTA M. S.

L. TENATIO P. F. VIRO BLANDIA. C. M. F.

In æde diui Syluestri.
V. F.
CN. DOMITIVS EVPHROSINVS SIBI. ET. FLAVIÆ MAXIMÆ VXORI. OPTIM.

Apud templum diuæ Anastasiæ.
C. ATTIO. C. F. POB. C. XILO FILIO SVO.

Extra ecclesiam cathedralem.
V. S.
MAVRICIVS. L. VPORVS. AVG.
N. L.

Apud ecclesiam cathedralem.
Q. CÆSIO. Q. F. POB. SIGNIF. M. CÆSIO. Q. F. POB. VETERANIS LEG. XIIII. GEMIN. Q. CÆCIVS. Q. L. PRIMVS.

CRESCENS SIBI ET AVFILLENNE PRIMIGENITE. LIB.

Apud Aedem diui Andreæ in domo Triuclloru m.
GAVIA VALERIAE VALGAVIAN FILIO. ET SIBI
IVN. LVN. REG. SACR. P. VITVLLIVS PHI-
LOLOGVS. VI. VIR. AVG. INFERIO.

Apud templum diuæ Mariæ scalarum.
M. AVDASIVS. M. L. TITVRVS. V. F. ANTISTAE. ET
S. P. F. QVINTAI. VXORI. ECASTRVCIAI.
Q. SALASIO. Q. F. POB. LVCILIAE. VX. SORORI
EIVS AVLLVS. L. FECIT. ET SIBI.

In Aede diui Laurentii in quodam sepulchro.
D M. METELLVS HAD M.
V RIANVS SIBI MAGIS F.
TER COLLEGI. CENTONARIORVM CANDIDATVS
EX DECRETO AEORVM LOCVS EMPTVS.

Sub ponte Nouo.
M. NONIO M. F. POB. MVCIANO P. DELHIO
PEREGRINO TRIB. MIL. LEG. X. FR.
ET QVEST. AED. PR. LEG. PROPR.
PROVINCIAE. ASIE PATRONO.
D D

In domo Francisci a bobus.
CAECILIAE CHRYSIDI. ET AMICETO.

In domo Co. Ioannis Francisci de Iustis.
MATRI RVFRIAE C. EXORATAE VXORI.

Ibidem.
V. F.
P. VERONIS AMPHION SIBI ET MAGIAE TESTAE
CONIVGI BENEMERENTI ET SVIS.

In domo Co. Raymundi Turriensis.
OCTAVIAE C. F. ET SOR. CARISSIMAE ET SIBI.

Ibidem.
L. ANNIVS. C. F. POB. SIBI. ET M. ANNIO. C. F.
FRATRI. FIERI TESTAMENTO. IVSSIT.
PROBAVERE DIOMEDES. ET
ANTHVS. LIBERTI.

In Aede diui Petri Cariani.
D. N. CONSTANTINVS. MAXIMVS.
VIIII. P. XXXX.

In templo diui Martini buris.
C. CAESIVS C. F. AGRIPPA.
In suburbio diui Georgii.
M. TENATIVS. L. F. TESTAMENTO FIERI IVSSIT.
In ecclesia uallis Gotthariæ.
IOVI O. M.

Sub Ara diui Bernabae extra portam diui Georgii.

C. CLODIVS L. AFINIVS
P. F. P. F.
MARIANVS C. CELER
Piscantinae
L. TENATIVS M. F. VARVS

Extra Templum Paronae

M. TENATIVS. C. F. NIGER. SIBI. ET C. TENATIO
P. F. PATRI DOMITIAI. C. F. SECVNDAI
MATRI C. TENATIO. C. F.
PROEO FRATRI.
T. F. I.

Extra portam diui Georgii in loco ubi dicitur uallis Dõnica in monte Caluario.

P. VALERIVS. SPVRI. F. MONTANVS. VIVVS.
FECIT MATRI. ET PATRI. ILARIONI
SVRIA. DOMETIA. ET SVIS.

In Peninsula Syrmionis.

MARIONI ESDACCI. F. ET VESGASAE BITTIONIS.
FIL. ET ARRVNTIO MARIONIS. F. PRISCVS
MARIONIS. F. PARENTIBVS.
ET. FRATRI.

Ibidem.

SEX. LAETIL. FAB. QVARTIO. VI. VIR. AVG. SEX.
LAETIL. VALENTIONI. ET RVFAE RAVCVLAE. FIL.
PARENTIB. ET SIBI, ET FESTAE IANVARI. FIL.
VXORI SEX. LAETIL. SECVNDO LAETIL.
PRIMVLAE. FILIIS ET LAETILIAE
FIRMINAE NVRVM.

In monte Mariano in quodam sacrario.

D. M.
PORTIAE IVSTAE CONIVGI. INNOCENTISSIMAE
C. OCTAVIVS FIRMIVS.

In Phano quintiani sub Ara.

D. M.
SEIAE SYNETITIAE M. AGVSTVS HYPATVS

In porta templi diui Michaelis extra portas.

VIBIO. EVTYCI. ET VIBIAE. POTENT.
L. L PARENTIB.
C. VIBIO APIRODIS PATRVO. VIBIAE APHRODISIAE.
AVI. C. VIBIVS. CALISTIO.

In platea Quinti

L. CORNELIVS L. F. PAVPER V. F. SIBI. ET ATTIAE
SECVNDAE VXORI. ET MAXIMAE FILIAE
IN. FR. XXV. IN AG. P. XVI.

Extra fanum diui Rochi.

V. F.

M. POBLICIVS LINVS SIBI. ET POBLICIAI.
ATTICAI VXORI.

In hostio phani sancti Martini in uallis apiacie.

VARILLAE SORORI CORNELIVS FAVOR
T. F. I.

In muro ecclesiae Campalani.

L. TRVTTEDIVS. P. F. PVB. SIBI. ET. SECVNDAE
BAEBLAE C. F.
V. F.

Ibidem.

P. TRVTTEDIO P. F. TERTIO. FRATRI PVB.

Ibidem.

P. TRVTTEDIO. P. L. PHILOMVSO. PATRI MAGIAE.
M. F. MAXIMAE MATRI.

Ibidem.

C. CAECILIVS. NYMPHIVS. SIBI. ET MAECIAE. GEMELLAE.
CONTVBERN CAECILIAE. MECIANAE FILIAE.
H. M. H. N. S.

In ualle agria templo diui Zenonis.

CALLISTAE. VIXIT ANN. XIX. DYSTRIS. FILIA,
ET SIBI. V. F.

Herbictani.

M. TRAVIVS M. F. SAVFEIVS SABINVS.
L. TENATIVS. M. F.

Arceti in templo diui Michaelis.

V. F.

M. VERONIVS EPAPIRODITVS VI. VIR. AVG. MAGOLL.
F, GICNT. VERONIAE. CALLISTE.

Ad abbatiam uillae nouae.

L. OCTAVIO. L. F. POB. SEVERIANO. LEG. QVI VIXIT.
ANNIS. XXI. DIEBVS XXVIIII. L. OCTAVIVS
SEVERVS. ET TRATORIA SEVERA. PARENTES.
INFELICISSIMI FILIO. DESIDERATISSIM.

Ibidem.

IHAMNA. GALES. QNNA. GALLE C. OCTAVIVS
M. F. CAPITO.

Crerete in agro.

D. M.

P. HOSTILIO. P. F. POB. CAMPANO. VENATORI. P. HOSTI-
LIVS. TERTIVS DECVRIO. VERONAE. ET ABIDIA.
MAXIMA. PARENTES FIL. PIISSIM. ET SIBI.
QVI VIXIT ANN. XXV. D. XXV.
SINE CRIMINE. VITE FLORENTES. ANNOS.
MORS IPSA. ERIPVIT.
VIVITE. FELICES. MONEO. MORS OMNIB. INSTAT.
EXEMPLVM A NOBIS. DISCITE QVI LEGITIS.

Fumanis.

C. VALERIVS. C. F. CLEMENS.

In castro

In castro rupto.

Q. PONTIO. Q. F. CAPITONI DOMITIA. L. CLARA V. F. H. M. H. N. S.

In templo D. stephani Insulæ scalarum.

MERCVRIO V. S. L. M. M. SCAEVILIVS CORNEOLVS.

Volargnis in templo diui Martini.

Q. NIGIDIVS FESTI. F. TERTIVS.

Ibidem.

L. EGNATIVS. L. F. NIGER.

In æde diui Georgii uallis polycellæ.

L. VALERIVS.

Ibidem.

PARCIS AVG. P. FALERIVS TROPHIMVS ORNAMENTIS DECVRIONALIB. RESTITVTOR. R. VER.

Ibidem.

SEXT. CARIAVS SEXT. FIL. FIRMINVS FLAMEN. ET POMPONSIA PONTI. FIL. SEVERA. FLAM.

Ibidem.

L. VALERIVS. L. F. COXFINVS.

Ibidem.

CVSLANO. SAC. L. OCTAVIVS C. F. CRASSVS L. C. OCTAVI. L. F. MARTIALIS ET MACER.

Ibidem.

L. OCTAVIO. L. F. STABERIN. CAPITONI C. OCTAVIVS. CAPITO. PATRVVS. POSIT.

Ibidem.

V. F.

C. CLODIVS. FIRMIN. FALERIAE VENERIAE. VXOR. B. M. ET FALERIAE VALERIANAE FILIAE PIISSIM. ET SIBI.

In columna in templo diuæ Mariæ in Syrmione.

IMP. CAES. S. DN. FL. CL. IVLIANO SEMP. AVG. PM. IMP. VII. COSS. III. BONO. R. P. NATO. PATRI. PATRIAE PROCONSS.

In angulo cimiterii dicti templi.

P. CLODIO. PL.

In cimiterio diui Saluatoris dicti loci.

IOVI L. AESIVS VRBAN. V. S. L. M.

Ibidem.

C. BETVTIVS. ENCOLPVS MERCVR. RED.

In æde diui Ambrosii uallis Polycellæ.

Q. VEVO. MESSI. F. SEVERVS.

Ibidem.

CALPVRNIA L. F. PRISCA SIBI. ET L. CALPVRNIO QVADRATO. PATRI VALERIAE. C. F. SECVNDAE MATRI. L. CALPVRNIO. PVDENTI. FRATRI IIIIII. VIR AVG.

Ibidem.

V. F.

SVLPICIA. EVTYCHA SIBI. ET C. SVLPICI. PHILOGYRO. LIB. OPTIMO. ET RVTILIO RESTITVTO CONTVBERNALI.

Coloniolæ.

IMP. CAES. MAVR. MAXENTIO. P. FIL. INVICTO. AVG. M. PXI. IXCLW.

Ibidem.

V. F.

SEX. GAVIVS. SEX. F. AN. LXXXX. TERTIA. VXOR. AN. XXX. Q. FRATER. AN. XL. OPTATVS. F. AN. XX. Q. FILIVS. AN. XX.

Ibidem.

IMP. CAES. FL. VAL. CONSTANTIO. M. PI VIII.

Ibidem.

SEX. IVENF. SVAVIS DIANAE. LVCIF. LVNAE.

Ibidem.

L. POSTVMIVS. FACILIS. T. KRREIVS. VALENS.
LINTIONES. APOLL. D. P. S. D. L. D. P.

Ibidem.

V. F.
L. VITTORIVS. L. F. FESTVS Q. VITTORIVS. L. F. SEVERVS
VI. VIR. AVG. SIBI ET CASSIÆ SEX. F. MAXIMÆ CO-
MINÆ. L. F. FESTÆ CATIÆ. M. F. SECVN-
DÆ VXORIBVS. ET L. VITTORIO.
L. F. FEROC. C. VITTORIO. L. FESTO. Q. VITTORIO. Q. F.
FESTO FILIIS IVRIS AVO.

Ibidem.

HERCVLI. Q. EVFEMVS Q. F. OVF. LVCVLIVS
AEO. VI. VIR. V. S. L. M.

Ibidem.

L. GEMINVS L. F. MESSIVS. VI. VIR. CVRATOR.
AERARI MEDIOL. HERCVLI. V. S. L. M.

Ibidem.

I. O. M.
C. CASSIVS. C. L. THYRSVS VI. VIR. V. S. L. M.

Ibidem.

V. F.
Q. CANPILIVS. Q. F. VIRILLIO. VI. VIR. IVN. SIBI. ET TATI-
NIÆ. M. F. VERAE VXORI. Q. CAMPILIO PATRI
CASTRICIÆ. CONDEXVÆ MATRI.

Ibidem.

NVMINI MERCVR. SACR. P. LICINIVS SATVRNINVS. P. S. F.

Ibidem.

L. GALLIO. L. F. ROM. COHORTE. II. MV. GELIVS FRATER.
Q. CÆCILIO. C. F. MATERLO IMPERATORI. ITALICI
QVEI ARGEIS. NEGOCIANTVR. Q. VOLTEIOS
Q. L. MENODORVS. M. P. L. F. EROS.

In Pago Portus dicto.

L. ANNIVS G. ENETI VOS DECVR. VERON. SIBI. ET L. ANNIO
HARPALO. ET ANNIÆ. G. ENL. SI PARENTIB. ET L. AN-
NIO MARCELLINO PATRI. ET VALERIAE. HOEBADI
VXORI QVÆ ICIND. CVRAV.

Ibidem.

GAVIA. C. F. RVLIA VIVA SIBI FECIT. ET M. VALERIO
CRISPINO FILIO. Ↄ. LEG. VII.

Florani.

M. VARIVS. VARI. F. MAXIMVS.

Ibidem.

Q. CAICILIO CISIACO. SEPTICIO PICAI. CAICILIANO PROCVR.
AVGVSTOR. ET PROLEG. PROVINCIAI RAETIAI ET VINDELIC.
ET VALLIS. POENIN. AVGVRI FLAMINI. DIVI. AVG. ET
ROMAI C. LIGVRIVS. L. F. VOL. ASPER. Ↄ.
COH. I. CRINGENVQR.

Ad Abbatiam uillæ nouæ.

PARCIS AVG. P. VALERIVS TROPHIMVS ORNAMEN-
TIS DECVRIONALIB. RESTITVT OR. R. VER.

Pollioni.
CORNELIA. M. F. MARCELLA ANN. IIII.
Ad fontem diuæ Mariæ in stellis.
P. POMPONIVS CORNELIANVS ET IVLIA MAGIA
CVM IVLIANO ET MAGIANO. FILIIS
A SOLO REFECERVNT.
Ibidem.
POMPONIAE ARISTOCLIAE ALVMNAE.
In muris ecclesiæ Gardæ.
D. M.
C. IVL. EVHEMERO. COR. MARCIANE. MARITO
POSVIT ET IVL. MAXIMVS. ET COR. MAR-
CIANVS. PATRI. ET SIBI.
Ibidem.
D. M.
P. VELIO. GENITALI. P. VELIO HYGINO. VELIAE.
RVFINIAE. VELLIAE. HYGINAE. ALE-
XANDER. LIB. ET SIBI.
In Malesino.
MATRI DEVM ET ISIDI G. MENATIVS. G. FILIVS
FAB. SEVERVS FANVM REFECIT ET PRONAVM
DE SVO FECIT. EX VOTO.
In Tusculano Riperiæ.
IMP. CAP. DIVI M. ANTONINI. PIL. GERM. SARM. FIL.
DIVI ANTONINI. PIL. NEP. DIVI HADR. P. PRONEP.
DIVI TRAIAN. PARTHIC. ABNEP. DIVI.
NERVAE ABNEP. L. SEPTIMIO
SEVERO PIO PERTINACI. AVG. ARABICO. ADIABENI-
CO PONT. MAX. D. TRIB. POT. III. IMP. VII.
COS. II. P. P. PROCOS. DESIGN.
BENACENSES.
Ibidem.
IMP. CAES. AVG. ANTONINI.
PIL. FIL. DIVI HADRIANI. NEP. DIVI TRAIANI PARTHI-
CI PRONEP. DIVI NERVAE ABNEP. M. AVRELIO ANTO-
NINO. AVG. ARMENIRCO PONT. MAX. TRIB. POTEST.
XVIIII. IMP. II. COS. III. BENACENSES.
Ibidem.
VICTORIÆ PRO SALVTE. Q. MINICI. MACR.
SEX. CABINASIVS. PRIMVS EX VOTO.
Ibidem.
SEX. LÆTILIO SEX. FIL. FAB. FIRMINO. VI. VIR. AVG.
LÆTILIÆ VERA ET SECVNDA FRATRI PIISIMO.
Ibidem.
NEPTVN. AVG. SACRVM PRO SALVTE L. SEPTIMI SEVERIANI
PATRONI L. SEPTIMIVS FELICIO EX VOTO.
Ibidem.
I. O. M. HELVI A.FORTVN.
Ibidem.
M. TERENTIVS PYRAMVS. VI. VIR. AVG. I. APPIO APHOBETO
VI. VIR. AVG. I. GRATVITO AMICO TERENTIÆ PITÆ
SORORI MESSIÆ SECVSÆ.
V. S. F. I.
AP. POSTVMIO. PRIMIONI POSTVMIÆ QVARTÆ. A. B. M.

DE INTERPRETATIONE LITERARVM ANTIQVARVM LIBER SEXTVS.

Aulus & aliquando Aut/Agrum/Arenis/ Aurum/Alii/Ais/ Argento/Alteri/Aere/Apollinis/Ad/Apud/Ante/Agri/Actioné/Ager/Agmur/Agimus/Auctoritate/Augusto/Arbitratu/Altari/Absenti.

A. I. A Iudice, uel anuis/uel unus.
A. N. Ancus, uel Anus.
A L. Alumnus.
A P. Apud.
A F. Affricanus.
A A. Augusta.
A A. Augustalis uel Augusti.
A T. Autem.
A G. Agrum uel agit uel agile.
AC. uel ACO Actionem.
A M. Amicus
A K. ad Kalendas
A L. Aulo Liberto/uel alia Lex.
A.F. Aulus filius/ uel Alio Facto
A. H. Alius homo
A.C Alius ciuis.
A,O. Alii omnes.
A.A. Apud agrum, uel Aurum, uel Argentum.
A.N. Ante noctem.
APP. Appicus, Appellat.
ABS. Absolutio.
AGR. Agrum.
AED. Aedes, uel aedilitas/uel aedificium/uel aediles.
A. A C. Ante audita causa.
A.C V. A claro uiro.
AM.P. Amabilis persona.
ATQ. Atq.
A.B.V. A bono uiro.
A.Q.F. Auli Quinti filii.
AVG. Augustus/Augusti/uel Augusto/uel Augum.
AVR. Aurelius/uel Aurei.
ANT. Ante/uel Antea.
AVC. uel ATR. Auctoritas.
AM.N. Amicus noster.
AP.N. Apud nos.
AER. Aeres/aerarii/aerarius/uel aerarium.
ACT. Actor.
AGT. Agitur
ALA. Alia.
ADP. Adoptiuus.
ARG. Argentum.
ADI. Adiutor uel adimo.
APP. Appius/Appone uel Appellat.
ACC. Acceperant, uel acceptat.
AN.M. Actionem mandat.
AD.L. Ad locum.
AD.F. Ad finem.
AD.E. Ad exactorem, uel effectorem.
AL.E. Arbitrium litis existimandae in legibus actionum.

A.D.P.	Ante diem pridie,
A.P.Q.	Ad pedes quinq;,uel Auli Publii Q uinti.
ACCE.	Actiue.
APPS.	Appoſui.
ANN.	Annorum/annis/uel annos.
A.A.L.M.	Apud agrum locum monumenti.
ACCON. uel ACCIN.	Actionem.
ADI. P.	Adiutor prouinciæ/uel patriæ/uel populi
AB.V.C.	Ab urbe condita.
AMN. uel AMS.	Amantiſſimus.
ADOP. uel ADP.	Adoptiuus.
A.P.R.C.	Anno poſt Romam conditam.
AED.	Ædile.
ÆQ.P.	Æqualis perſona.
ÆR.P	Ære publico.
ARM.P.	Arma publica.
AD.QSR.	Ad quæſtorem.
A.TR.TP.	Ad turrem Tarpeiam.
AIN.MT.	Actionem mandati.
ANT.T.C.	Ante Terminum conſtitutum.
A.T.M.D,O.	Aio te mihi dare oportere,in legibus actionibus
ALA. LG.	Alia lege.
A.A A.F.F.	Ære argento auro flato,uel flauo feriunto.
ÆDIL.PL.	Ædilis plebis.
ÆDIL.CVR.	Ædilis currulis.
A.A.A.F.F. Q, TI.	Auri argenti æris flati fabricæ quirinalis Tiberii.
A.M.O.III.T.	Agri monumenti optimi tertii Titi.
AC.D.Q.TI.P.	Actione dotis,quæ tibi petitur.
ACVB. AVGG.	A cubiculo Auguſtorum uel Auguſti.
ÆRE.COLL.	Ære collato.
A.O.V.FE.D.S.E.M.Q.M.C.S.	Alii omnibus uiuentes fecerunt de ſuo ære monumenta, quæ monumenta conſulum ſententia.
A.MR.	A maioribus.
A.	Ignorantiam militis denotat.
AFF.	Affricæ.
A.E.	Alia bona.
A.TE.	A Tergo.
B.	Brutus/uel bonus/Bene/uel Bñficiũ/uel balbus
B.	Buſtum.
B.S	Bonus.
BO.uel BB.uel BR.	Bonorum.
B.	Balbos/uel bene.
BE.	Beneficium.
BF.	Bona fide uel fortuna,uel benefecit.
B.F.	Bona femina,uel filia.
B.R.	Britannicus,uel bonorum.
B.S.	Bene ſatisfecit.
B.I.	Bonum iudicium.uel bona inuenimus.
B.H.	Bonus hæres/uel bonus homo,uel bona hæreditaria.
B.E.	Bonus eſt/uel bona eius.
B.P.	Bonorum poſſeſſore.
B.M.	Bene meritorum,uel bonæ memoriæ,uel benemerenti.
B.L.	Bona lex.

B.M.P.	Bene merenti posuit.
B.R.	Bonus rector.
B.Q.	Bona questa.
B.C.	Bonum concessum.
B.D.	Bonum datum.
B.A.	Bonam actionem/uel bonis auibus uel auspiciis.
B.V.	Bonus uir/uel bona uestra/uel bene uixit/uel bonus uenditor.
B.P.	Bona possessio/uel bona paterna/uel patria/uel bonum publicũ.
B.P.	Bona possessio.
BLS.uel BL.	Balbus.
BRT.	Britannicus.
B.F.C.	Bona fide contractum.
B.AV.	Bonis auspiciis.
B.MA.	Bona materna.
B.CA.	Bona caduca.
B.IT.	Bona instrumenta.
B.LB.	Bonorum liberti, uel liberi.
BFC.	Beneficium.
B.AC.	Bona actio.
B.GR.	Bona gratia.
B.CD.	Bona cauenda.
B.MN.	Bona munera.
B.F.P.	Bonæ fidei possessor.
BAL.	Balbus.
BRVT.	Brutus, uel brutius.
B.H.M.	Bona hic mutiis, uel manus.
BEAT.	Beatus.
BOIS.	Bonis uel bonitas.
B.HRT.	Bonorum hereditas.
BNGS.	Benignitas.
BNTM.	Bonitatem.
B.M.P.F.uel P.uel C.	Benemerenti publice fecit uel posuit/uel curauit
B.M.M.P.	Benemerenti monumento posuit.
B.R.P.N.	Bono reipublicæ nato.
B.ER.ST.	Bona eorum seruata, uel seruatum.
BERGOM.	Bergomensis.
B.N.	Bona nostra.
B.O.	Bene optime.
B.T.	Bonum terminum.
C.	Caius, siue Gaius/quia C. pro G. utebantur antiqui, & aliquando Cornelius Cæsar. Censor, Consul, Ciceroni, Conseruator, Clarissimo, coniunctum. Coloni, Contrarium, Ciues, cũ Ciuibus, Causa, Curauit, Custos, Currules, Consulto, Cernimus, Consertum, Circulum, Commissum, Concessum, Constructum, conuectum, constituta, Curande, Conscripti. Cauetur, Conspicio.
CC.	Circumcirca.
CC.	Consilium cœpit, uel causa cognita, uel consilium Cæsaris, & aliquando causa Conuentu, & contractum cõtrarium, & calumniæ causa in edictis perpetuis.
C.C.C.	Censa ciuium capita.
CL.	Claudius uel clarus uel clodius uel colonia.
C.L.	Caius libertus, uel Caii liberti.
ƆL.	Cum iberta uel libertate.
ƆL.uel.ƆJ.	Caia liberta.
ƆO.uel C.uel CSI.	Controuersia.

CO.	Coniugi uel coitu.
CM.	Cum,uel Comis.
C.M.	Causa mortis,uel Cæsar maximus.
ↄT.	Contractum.
C.R.	Ciues Romani.
C.B.	Ciuis bonus,uel commune bonum.
C.V.	Clarissimo uiro,uel centum uirum in edictis perpetuis.
C.F.	Cæl filius.
C.C.F.	Caius Caii filius.
CA,CAM.	Camillus.
CAR.	Carissimus.
CA.M.	Causa mortis.
CLM.	Clamorem.
CLS.	Clarissimus.
C.E.D.	Coniunctum esse dicitur in edictis perpetuis.
CN.	Gneus.
C.N.	Ciues nostri,uel ciuis noster.
CA.	Causa.
.C.	Contra.
COLL.uel COL	coloni,colonia,collega,collegæ,uel collegium.
C.E C.	Coloni eius coloniæ.
C.C.C T.P.	Trecenti terræ pedes.
COS.	Consul,consiliarius,consularis,uel consules.
C.CR.	Contrarium contractum.
COR.	Cornelius,uel corruinus.
CR.	Critici.
CRIS.	Crispus.
CS.	Consiliarius/uel cōis/uel consul/uel comibus.
CS.	Consiliarius.
CS.	Consulis sententia.
CT.	Causat,uel cæcitas.
CR.	Criticus/uel certe/uel creticū/uel cur/cripus/uel cōtractū/cōtrariū
C.P.	Ciuis publicus.
COP.	Copiarum.
CVI.uel CIS.	Cuius.
CTA.	Citra.
CES.	Cælius.
CLM.	Coelum.
CTR.	Cæterum.
ↄSS.	Consules.
ↄI.	Coniacus/uel coniacenti/& si erit.L.,autem.C.ipse iacet /interpretatur:ut apparet i littera L.

ↄ.scripta per contrarium in aliquibus locis reperitur significans Caiam.

C.R.	Ciuis romanus.
C.R.C.P.	Cuius rei causa promittis.
C.C.EE.	Causa contraria esse.
CEN.A.	Censoris arbitratu.
CON.uel CS.	Consul.
C.LIB.	Caius libertus.
ↄ.L.K	Cum libertate carissima.
CVR.	Curator,curauit/curionum uel currulis.
CENT.	Centuria,uel centurionum.
CENS.P.	Censor perpetuus.
CN.ARR.	Gneus arrius.
CÆS.AVG.	Cæsar Augustus.
CON.OP.	coniugi opt.mæ.

COM.OB. comitia obdriaca.
COSS. SS.uel S. conferuis suis.
COSS.DESG. consules designati.
COLL.FABR. collegium fabrum.
COLL.DENDR. collegium dendrophorum.
CITS ciuitas.
CRTS. Curtius.
CEPT. Cœperunt.
CIPP. cippum,idest terminum.
CRTVS. Circuitus.
CÆSS.uel CSS. cæsareos uel cæsaribus.
C.I.CÆS. caius iulius Cæsar.
Ͻ.I.F. clarissima fœmina.
Ͻ.I.FI. clarissima filia.
CONS. consiliarius.
CTR.M. Citra murum.
C P.S.E. causa posuit sui edicti.
CONS. consul.
CVRAT. curatori.
CVM.P. cum pietate.
CHAR.uel X. carissima.
CONTAB. contabiæ.
CRESCENT. crescentiæ.
COMENS. comensis/uel comensalis.
C.LDBM.S. Causam laudabilemque suam.
CENTO. centurio.
CENTN. centuriones.
Ͻ.LIB. cum libertus.
CL.V. claro,uel clarissimo uiro.
CON. consules.
ϽCIL. conciliaret.
COMM. commilitones.
COLI. colibet,uel cuilibet,quia o loco u utebātur antiq.
C.O. ciuitas omnis.
C.H. custos hæredum.
CVS. custos.
CLV. clusinus.
C.D.D. cum decreto decurionum.
CORR. correctori.
CC.MM. ducentorum millium.
COELI. cœlius.
COS.CAP. consul capuani.
CONG..DAT.POP. congiarium iterum dato populo.
CONTVB. contubernali.
C.REGIEN.P.R.FID. ciuitas regiensium populo romano fidelissima.
C.D. Quadringenta.
C.NS.uel CENS.P. censor perpetuus.
C. credimus.
Ͻ cū,contra,uel corona.
COP. copiarum.
C.S.C.P.T.M. cum senatu consulto publice,teneri mandauit.
C.V.P.V.D.D. consul quinquies prætor,quinquies diis dantibus.
CV. curam.
CN.L. Gnei libertus.
CVL. cultores.
CONIV. coniunxit.
C.CON. contrarium contractum.

D	Diuus/decius/diis/decus/diutius/dies/deuotus/diuino/dicit/decr/dedit/dicauit/dolum/dotem/dat/de/dono/denunciandi/durauit/data/& dominus/& dealis/dicendi/dum/des/deinceps/dicto/dixit/dabo/dedita/dotata.dixit/uel damnat.
Q.	Dira/damnat/dulcissimo/decenales/do.
DM.	Diuum/deum/uel demum/uel dulcissimus
DB.	Debitis.
DO.	Donatio.
DD.	Dixerunt,uel dederunt.
DI.	Dictator.
DE.	Decius.
DL.	Delego.
DN.	Dominus.
DF.	Defunctus.
DFTS	
DR.	Drusus.
D.Q.	Diisq; uel diis Quirinalibus.
D.H.	Donauit hæredibus.
D.G.	Donauit gratis.
D.B.	Data bona.
D.V.	Deuotus uestæ/uel uir/uel uestis/uel uestræ/uel diis uolentibus
D.A.	Durauit annos/uel diuus Augustus.
D.N.	Domino nostro.
D.M.	Diis manibus domus mortui/uel dolū malū/& dignus memoriæ
D.F.	Dotem fecit/uel diui filius.
D.D.	Dono dedit/deo domestico/deinde/dotis datio, uel deo dicauit/uel diis dantibus,uel decreto decurionum.
D.P.	Dii patrii/uel penates/diuus Pius/dotem petit/uel deuota prouincia/uel deo perpetuo,diis paternis.
D.L.	Dat laudes/uel legem/uel de lego/uel donauit locum.
D.T.uel DT.	Duntaxat.
DS.V.	De suis sensibus/uel de sententia senatus.
DAT.	Daticus,uel datum.
DPO.	Deposito.
DEC.	Decuria.
DOT.	Dotem uel dotis.
DO.T.	Dono testimonii
DD.	Dedicarunt/uel dedimus/uel dedere,dedimini.
DD.M.	Dedimus mercedem.
D.M.S.	Diis manibus sacrum.
D.D.S.	Diis deabus sacris.
D.L.S.	Diis laribus sacrum.
D.I.M.	Diis inferis maledictis.
D.P.S.	Diis perpetuis sacrum/uel diis penatibus sacrum.
D.S.P.	De suis pecuniis/uel deo soli posuit.
D.R.S.	Dicauit re salua.
D.DD.	Dono dedere.
D.Q.Q.	Deuotiq; Quirinalis/dominiq; quirinales,deorumq; quirinaliū.
D NN.	Dominis.
DISP.	Dispensator.
D.GR.	Dedit gratis.
D.L.D.P.	Diis locum dedit publice.
D.M.	Dolum malum.
DIL.	Dilectissimus seruus.
D.S.M.P.	De se meritus posuit.

D.IM.S. Diis immortalibus sacrum.
D.IMM. Diis immortalibus.
D.D.D.F.uel FF. De dono dei fecit,uel fecerunt.
D.E.R.I.C. De ea re iudicium constitutum.
D.S.B.H.S.S. De suis bonis hoc sibi sumpserunt.
D.D.L.M. Dono dedit libero munere.
DECVR. Decurio,uel decursio.
D.D.M.M. Diuos manes.
D.P.S.D.L.D.P. De pecunia sua diis locum dedit publice.
D.D.NN. Dominis nostris.
D.PP. De perpetuo.uel diis penatibus,uel patriis.
D.D.D. Datus decreto decurionum.
D.D.D.D. Dignum deo donum dicauit.
DICT.uel DIC. Dictator.
DEST. Destinato.
DES. Designauit,uel designatus.
DVL.uel DM. Dulcissimus,uel dulcissima.
D.M.AE. De magno æterno.
DVC.DVC. Ducum ductore,uel ductorum ductor.
DEC.DEC. Decem decani,decreto decurionum.
D.Q.R. De qua re.
D.Q.S. De quo supra.
D.C.S. De consulum sententia.
D.C.A.uel D.A.C. Diuus Augustus Cæsar,uel diuo cæsari Augusto.
D.DD. Deo dedicauit.
D.PL. Deo Plutoni.
D.S.I.A. Deo soli inuicto altari.
D.AVG. Deo uel diuo Augusto.
D.PEC.R. De pecuniis repetundis.
D.M.F.V.C. Doli mali fraudisue causa.in edictis perpetuis.
D.T.S.P. Diem tertium siue perendinum.
DIG.M. Dignus memoriæ.
DOMIC.COS.XIII.LVD.SACR.F.C. Domitius consul decimus tertius,sacros ludos faciundos curauit.
DESIG. Designati.
D.P.S.F.D. De pecunia sua fieri dicauit.
DCB. Decembris.
DAM. Damnato.
D.O. Diis omnibus.
DP.S. Deposuit sibi.
D.R.M. Dicauit Romæ monumentum.
DOM. Domo domus uel domui.
D.L.D.L.D.D.D. Dat laudes dicto loco dato decreto decurionum,uel dignum Deo dicatum.
D.P.D.Diis perpetuis dicauit.
DID. Didius.

E

E. Etiam/ætas/edicta/esse/erit/esto/est/eius.
E. Eius/uel ex/et/ea/ecce/exactos/existimandos.
EI.
E.
ET. Est.
EC. Ecce.
ER. Erit/erunt/uel ærarii.
EG. Aeger/uel erga.
EO Ego.
EP.uel EP I. Epistola.
E
S Et.
T

EL.	Electorum,uel electus.
E.E.	Eius ætas.
E.H.	Eius hæres.
E.L.	Edita lex,eius locus.
E.M	Eiusmodi.
ET.	Etiam.
E.N.uel N.C.	Etiam nunc.
E.F.	Eius fecit,uel eius filius.
EE.P.	Esse possunt.
EP.M.	Epistolam misit.
EQ.R.	Æques romanus,uel æquestri romano.
EX.R.	Exactis regibus,uel exempla romana.
EDX.	Eduxi.
EOR.	Eorum.
ED.C.	Ediles curules.
EDIL.CVR.	Edilis currulis.
E.C F.	Etiam cum fratre/uel eius causa fecit,uel ex causa feci
EXCVR.	Excursio.
E.I.M.C.V.	Ex iure manu consertum uocauit. (In iure ciuili in legibus
E.H.O.L.N.R.	Eius hac omnibus lege nihilũ rogat. &plebiscitis.
EX.DO.AVG.	Ex domo Augusti.
EQ.M.SP.POM.	Equitum magister Spurius Pompeianus.
EX.COMM.CÆS.	Ex commilitonibus Cæsaris.
EQ.R.V.PRIM.P.	Equestri romano quinto primipilo.
EXCI.	Excitatis.
EMP.	Emptor.
EX.S.C.	Ex senatusconsulto.
EVCH.	Euchius.i.bonus filius.
EQVIT.	Equitum.
EXACT.	Exactori.
EQ.OR.	Equestris ordinis.
EX.PED.	Ex pedibus.
ENET.	Enetius.
E.T.Q.	Est tempus quærendi.
EX.H.	Ex hæres.
E.B.	Eius bona.
E.D.	Eius domus.

F

F.	Fuluius/fabius/filius/fieri/fati/factũ / fecit/fides/ fraudis/fabre/ferro/flamma/frigore/famæ/ fuit/ fœlix/fatorum/uel ficus/uel frater.
FS.	Fratres,uel familias.
FF.	Fratres/uel fecerunt/uel fundauerunt.
FA.	Familias,uel filia.
FF.uel FT.	Fecerunt.
FL	Flauius,uel flauia.
FR.	Fronte,uel fratres,uel forum.
FE.	Feliciter.
FI.	filius.
Ꟶ.	filia.
FO	forte.
FC.	fecit.
FB.	fabia.
Ⅎ.uel ȝ.uel F.	Et dicitur digamma.
F.F.	fabrefactum filia fecit,uel fieri fecit.
F.M.	fieri mandauit,uel fati munus , uel filius Marci.
F.C.	fidei commissum,fiduciæ ci,uel fraudis. In edictis perpetuis creditoris uel faciũdum curauit.

F.I. fieri iuſſit,
F.P. fides promiſſa,forma publica.
F.D. fides data.
F.H. Filius hæres.
FAV. faunus.
FID. fidei uel fide.
FLO. flori.
FVL. fuluius.
FSS. falſitas.
FVS. fauſtus.
FRA. frater.
FRD. fraude.
FFA. femina.
F.E.H. filius & hæres.
FVNC. functus.
FLA. flauius.
F.FA.uel FS. filius familias.
FR.F.uel F.FI. fratres filius.
FOR. forte,fortis,fortuna,foras,uel forum.
FR.I. forum uilium.
FR.L. forum Liuium.
F.M.I. fati munus impleuit.
F.F.F. flauii filius fecit. fortior fortuna fato,fortius fortuna fatum.
FR.S. forum Sempronii.
F.E.D. factum eſſe dicitur. (In edictis perpetuis.
F.V.C. fraudisue cauſa,uel fidei ueſtræ commiſſum.
F.N.C. fieri nobis commiſſum.
FAC. facto,uel faciundo.
FAB. fabius,fabrus,fabrorum,uel fabricius.
FVR. furius.
FLAM. flaminius.
FLACC. flaccus.
F.I.L.IN F. fieri iuſſit locus in fronte.
FOR.RED fortunæ redditum.
FABR fabricius,fabrorum,uel fabri.
F.D.Q.M. Flamen dialis/quirinalis/martialis.
FOR.R. forum boarium.
FOR.T. forum tranſitorum.
FOR.FL. forum flaminium.
F.R.P.C. fiſcus reipublicæ cauſa.
F.L.II fatorum legionis ſecundæ.
FAC.C. faciundum curauit.
FOR.RED. fortuna reduce.
F.L. fecit locus.
F.E. fides eius.
F.N. fides noſtra.
F.P.D.L.M. fecit publice decreto decurionũ locus monumenti.

G

G. Caius/genus/genius/gaudium/gratia/gloria/genere/geſtus.
GG. Geſſerunt.
GR. gratis/uel gerit.
GM. germánicus.
G.R. genus regum,genus rerum,uel regium.
G.S. genio ſacrum.
G.L. gaius libertus.
GL.RR.uel R. gloria romanorum.
G.AVG. genio Auguſti.

GLA.uel.GL. gloria.
GL.P. Gloria parentum,uel patriæ,uel populi.
GERM.uel GER. germánicus,uel germánibus.
GN.R.S. genus romani ſenatus.
GL.E.R. gloria exercitus romani.
GRAC. graccus.
GERM.DAC. germánico.
GLA.S.H.INT. gloria ſua hic intus.
GLA.N.L. gloria nominis latini.
GVS. gauiſus.
GRS. gradus,uel granum.
GR.D. gratis dedit.
GM.F. germánicus frater.
GAL. galliæ.
GDM. gladium.
GENT. gentilium.
GOTH. gotthicus.
GEM.N. gemnus.
G.LHVM. gloria humana.
GLA.R.S. gloria romani ſenatus.
GE. gerebat.

H

H. Hic/hæc/hoc/uel hac/hora/honeſto/hęredes/& homo/& aliquando honor.
H. Honor/honos/& honeſto.
H. hora/hæres.
H.H. honeſtus homo/uel hæreditas.
HO. homo.
H.B. hora bona.
H.O.I. honeſto optimo ioui.
HOS. hoſtis.
H.L.D. hunc locum dedit.
H.B F. homo bonæ fidei
H.M. hora mala.
H.P. hora peſſima/uel prima/uel honeſta perſona.
H.S. hora ſecunda,herculis ſacrum/uel hæc ſcit. ¶ In edictis ppetuis
H.P. hic poſuit uel poſſint.
HC. hunc.
HB.uel HI. ubi,uel hibi.
HE. hunde uel heredibus.
HR. hic requieſcit,uel honeſta ratio.
HMS. humilis.
HVS. huius.
HSS. honeſtas.
HSS. hoſtibus.
H.L. hic locus,honeſtus locus.
HS. habendas,& aliquando ſextertia.
H V. honeſtus uir,honeſta uira/& hora quinta.
H.M. honeſta mulier.
H.F.uel ꝗ.ꝗ.P.H dr̃ aliqñ honeſta fœmina,uel hic fũdauit
H.M. honeſta mulier.
H.FF. hic fundauerunt,uel fabricauerunt.
H.HER. hæreditas hæres/uel hæraru.
I.uel C quia dicitur daſia græcus/quia loco.H.ponebatur.
HVDS. Humidus.
H.L.M. Hic locus monumenti.
H.M.SS.HH.EX.N.S. Hoc monumento ſuis hęredibus ex natione ſtranea
HADR. Hadrianus.
HERM. Hermonius.

H.S.DD. Hoc ſacrum dederunt.
H.POSS. Hæreditatis poſſeſſor.
HER.S. Herculi ſacrum, uel hæres ſacra.
H.R.I.P. Hic requieſcit in pace.
H.S.E. Hic ſepultus eſt.
H.S.S. Hic ſepulti ſunt, uel hoc ſibi ſepulchrum.
H.S.V.F.M. Hoc ſibi uiuens fieri mandauit.
H.M.V.S.P. Hoc monumentum uiuens ſibi poſuit.
H.M.H.N.S. Hoc monumẽtũ hæredes nõ ſequũtur.
H.L.N. Honeſto loco natus.
H.DD. Hic dedicauerunt/uel dedicamini.
H M.S.M. Hic mater ſua mortua / uel hora mala ſumpſit moram.
H L H N.T. Hic locus hæredes non tranſcendunt.
H.SPL.M.AV. Hæc ſepultura modo aucta.
H.I.HI. Hæreditatio iure huius.
H.AED.Q.C.AMR.P.R.PFEC. Hoc ædificium quod cernimus amoribus populi Romani perfectum.
H.I. Hæreditario iure.
H L.N. Honeſto loco natus.
HS. Aſes.
HH. Heredibus.

I

I In, ioui/iupiter. Iulius/iuris/iura/iure/iuribus iuſſie iudex. Iuxta/iuditiũ/iuenit/ipleuit/imortalibus/ Inferis/ibi/iuriſdictio/inter.
I.uel.II. In, ibi.
II.uel.I. iterum.
IA.uel, IA. Intra, uel interea.
I.D. Interdum.
IↃ. iacet/uel iacens / & ſi erit. Ↄ. ante. I. coniacens interpretatur, ut apparet A.C.
IA.P. intra pontem, uel prouinciam.
IA.L. Intra locum, uel limitem.
IA.T.C. Intra tempus conſtitutum.
ID. idus.
I.D. In dimidio iuris dicendi, iuri dicundo, in domino, ioui dicatum, uel inferis diis.
I.C. iuriſcõſultũ, uel intra circulũ, uel Iulius Cæſar.
I.T. Iure teſtamenti.
I.L. Iure legis.
I.uel.I. inter.
I.R. Iure rogauit/uel iure Romano.
I.P. In poſſeſſione, in prouincia, uel iuſtus poſſeſſor, uel ius potentium.
I.S. Iudiciũ ſoluit, uel in ſenatu. ¶In edictis perpetuis.
I.F. Iulii filius, uel in foro.
I.F. In foro.
I.E. Iudex eſto.
IVD. Iudicium.
I.O.M H.AVG.SACR. Ioui optimo maximo honeſto Auguſto ſacrum.
I.L.S. In loco ſacro.
I.S D. In feris diis.
I.S.C. in ſenatu conſulto.
I.S.R. in ſenatu romano.
I.L.A. in loco abſenti.
I L.D. in loco diuino.
I.L.P. in loco publico, uel priuato.

I.L.R. In loco religioſo.
I.PS. In poſſeſſione.
IA.C.uel.I.C. Intra circulum.
I.PTO. In puteo.
IIIIII.uel.IIIIII.uel.IIIIII.VIR. Sextum uir,uel ſexium uir.
IMP. Imperator,uel imperatori,uel imperante.
IMPP. Imperatores.
IVVEN. Iuuentutis.
IVR.D. Iuris dictio.
I.TBA. In tabula.
I.BLN. In balneo.
I.CPO. In cipſſo.
I.FNT. In feneſtra.
I.PRTO. In prato.
I.VLL. In ualle.
I.SCL. In ſcala.
I.EDM. In ædem.
I.QRC. In quercu.
IXT.L. Iuxta lacum.
I.MNT. Iuxta montem.
IVT.FLM. Iuxta flumen.
IXT.PRIM. Iuxta parietem.
I.D.P.S.P. In die tertiũ ſiue perendinũ, in legibus cõibus.
IN.TVT.NS.N.D. In tutela noſtri nominis dedit.
I.FNT. In fontem.
I.FO.AD. In foro adriano.
I.FO.N. In foro Neruæ.
I.FO.C. In foro Cæſaris.
I.FO.P. In foro pacis,uel palladis.
I.FO.TR. In foro Traiani.
I.FO.IV. In foro iulii.
I.FO.BO. in foro boario.
I.FO.L. in foro Liuii,uel Lucii.
I.FO.S. In foro Sempronii.
I.FO.FLAM. In foro flaminii,uel flaminio.
I.F.PR. In foro pro roſtris.
I.I.N.Q.Q. In iuſtis nuptiis quęſitos quæſitus.
I.D.PE.uel F. Iure dicendo præerit,uel præfuit.
I.D.C. Iuris dicendi cauſa.
I.C.E.V. Iuxta cauſa eſſe uidetur. In edictis perpetuis.
IN.F.P.LAT. In fronte pedes latitudinis.
IN.AG.P. In agro pedes uel pedum.
I.D.I.D. Iudicium dabo iuriſdictio.
IVN. Iuniorum.
INCL. Incola,uel incolæ.
II.VIR. duum uir.
III.VIR.uel.III.trium uir.
IIII.uel IIII.uir.Quatrum uir.
IIIII.uel.IIIII.Quintum uir.
IIIIII.uel.IIIIII.IIIIII.Sextum uir.
I.FO.POP. In foro populi,uel Pompilii.
I.O.M.IM. Ioui optimo maximo immortali.
I.DICT.PP. Iulius dictator perpetuus.
λ. Imperitiam ſignificat.
IT. Item.
I.H. Iuſtus homo.

I.V.	Iustus uir.
I.N Q.	Iustis nuptiisq;.
I.D.P.	Iuri dicendo præerat,uel præfuit. In edictis perpetuis
I.E.P.H.	in edictis perpetuis hæc.
I.A.A.H.A.T.N.D.O.	In legibus actionibus hęc aio te nihil dare oportere.
I.L.F.	Iuris legis fecit.

K

K	Caput pro duo cappa iuncta,uel kalendis,Carthago,capite.
KL.uel KL.	Calendæ.
k.	Cardo.
ꓘ	Cariſſima.
kᵃ.uel ka.	Caſtra.
kA.	Cariſſima.
kk.	Cariſſimi.
k.Q.	Calendis quintilis.
k.S.	Calendis ſextilis.
k.D.	Capite diminutus.
k.T.	Capite tonſus.
k.C.	Capite ciſus,uel Carthago ciuitas.
k P.	Cardo poſitus,uel caſtra ponit.
k.M.	Cardo magnus,uel maximus.
k.F.	Cardo finalis.
k DD.	Caſtra dedicantia.
k IAN.	Calendis Ianuarii.
kOSSM.	Commiſſum.
kOM.	Compoſitum.
kAR.	Carthago,uel cardo,uel cariſſimus.

L

L.	Lucius,luciæ/lucia/liuius. Libertus/lilius. Locus/ ludus/laribus/lex/lege/latini/lego.
L.F.	Lucii filius.
L.C.	Lucius cornelius,uel lege cauetur,uel latini coloni
L.T.	Lucius Tatius,uel legem tulit.
L.V.	Lege uetat.
L.P.	Locus pius,uel proprius,uel publicus,uel propitius uel lege Punitus,uel Lucius Piſo.
L.H.	Locum hunc,uel locus hęredum.
L.D.	Locum deditum,uel locum dedit,uel diuinum.
L.S.	Locum,uel laribus ſacrum.
L.L.	Liuii libertus uel lucii liberti.
L.B.	Lucius bonus,uel brutus.
L.R.	Lucius religioſus,uel lex romana.
L.IC.	Loca incerta.
LIA.	Liuia.
LIB.	Librarum/libertus/libertas.
LEL.	LElius.
L.L.L.	Lucius libertus,uel lucii lelii locus.
L.M.uel MV.	Lucius murena.
L.G.uel LEG.	Legauit uel legem.
LEG.	Legio,legione,uel legionis.
L.S.uel.D.	Lucum ſacrum uel deditum.
L.S C.	Locus ſacer.
L.AP.	Ludus Apollinis.
L.EM.	Locus emptus.
L.CIN.	Lex Cinthia.
L.PR.	Loco priuato.

L.PV.uel PVB. Loco publico.
L.VI.uel I. Lex uiua,uel Iulia.
L.D.uel LE.D. Legem dat,uel dedit.
L.AG. Lex agraria.
L.S.PAL. Locus sacri palatii.
L.A.C. Latini Coloni.
L.VOC. Lex uoconia.
L.P.C.R. Latini prisci ciues Romani.
LC.DIV. Lucrum diuinum.
L.DD. Lucius dedit.
L.Q.S. Lucius quo supra.
L.B.P. Locus bene possessus.
L.I.I. Locus in iure.
L.I.I.Q. Locus in iure quæsitus.
L.IMP. Locus imperialis.
L.M.D. Locũ mortuũ dedit,ul locus monumẽti dicatus
L.AQ. Locus acquisitus.
LITIB.I. Litibus iudicandis.
L.C.M.I. Lucius cornelius monumento iussit.
L.T.F.I.uel M. Locus testamenti fieri iussit,uel mandauit.
L.M.L. Lucii Murenæ locus.
LIBER. Libertatibus.
LIBER.D. Libere donata.
L.A.D. Locus alteri datus.
L.AN. Quinquaginta annis.
L.E.D. Lege eius data,uel damnat.
L.R.V. Lex ito uetat.
LVD.SÆC. Ludus sæcularis.
L.P.D.D.D. Locus plebi,uel publicus datus decreto decurionũ
L.DIV. Locus diuinus.
L.D.D. Locum diis dedicauit,uel locũ dono dederunt.
LVS. Lulius
L.D.A.B.M. Locum dedit Aulus benemeritus.
L.I.D.A.C. Lex Iulia de adulteriis coercendis.
L.LVC.Q.F. Lucius Lucceius Quinti filius.
In iuris ciuilis legibus, & plebiscitis.
LIB. Libras,uel Ases apud antiquos.
L.N. Lucii nepos.
LL. Legibus.
LAT. Latina.
L.O. Legas omnibus.
L.BM.D. Locus benemerenti dedit.
L.M. Locus monumenti.
LV. Quinquagintaquinq;.
L.S.M.C. Locum sibi monumento concessum.
L.R.Q. Locus religiosus quæsitus.

M

M. Marcus/mulier/male/millia/mensa/mẽse/mẽsis militiæ/memoriæ.magnus/maximus/maceria/manibus,monumentum,mandauit/uel misso/uel Marius.
M. Modo.
W. Mulier.
MA. Macuuius/uel magnus/uel manu.
M.C. Marcus cẽsor/uel marcus cicero/& monumẽtũ ꝯdidit,ul ꝯ ecutũ
MM. Militis/militibus/& aliquando monumentum.
MV.uel M. Mutius.
M.L. Militis locus.Marcus libertus.
M.B.uel W.B. Mulier bona.

M.N.uel.M.N.	Milia numerum/uel meo nomine.
M.I.	Maximo Ioui.
MS.	Mensis uel mensibus.
M.R.	Militiæ rauēnatis,uel miles rarus,uel romanus.
M.H.	Magnus homo.
MG.	Magis,uel magister.
M.F.	Marci filius/male fidus/mutii filius/me fecit.
MIL.	Mili,uel militum.
MC.uel.M.	Mihi.
MT.	Mater.
M.D.	Manibus diis.
M.V.	Manibus uiuens,uel monumentum.
M.X.	Menses decem.
MISS.	Missione.
M.PA.	Marcus Pacquius.
MOD.	Modiā.
M.V.S.	Monumentum uiuens sibi.
MCM.	Mecum.
MISS.	Missimus,uel missis.
MER.	Mercurius.
M.S.P.	Memoriæ suæ posuit.
M.C.P.	Maceria centum pedum.
MED.	Medicus.
M.T.C.	Marci Tullii Ciceronis.
MAX.	Maximus.
MVN.	Municipia/uel municipium/uel munere.
M.F.P.	Male fidei possessor/uel monumentū fecit publice.
MV.F.	Mutii filius. In legibus actionibus.
MAG.	Magistratus.
MNF.L.	Manifestus locus.
MER.S.	Mercurio sacrum.
MAG.EQ.	Magister equitum.
M.FI.	Mala fide.
M.FI.P.	Mala fide possessor.
MNT.uel MNE.	Moneta.
MM.L.	Monumentum loci.
MMT.	Memento.
MLTS.	Milites.
M.POP.	Marcus popilius.
M.POS.uel P.	Mensa posita.
M.MAN.	Marcus manibus.
M.AEM.	Marcus Aemilius.
M.MIL.	Magister militiæ.
MLTM.	multum.
MANI.	manilius.
M.VAL.	marcus ualerius.
M.PXI.	monumentum pedes undecim.
MAVRIC.	mauritius.
M.REG.	militiæ Rhegiensium.
MVL.P uel. M.Q.	Mulier pessima.
M.E.M.D.D.E.	Municipiis eius municipii dare dn̄atus esto.In iure ciuili &
ML.CL.PR.RA.	multum clemens præsens rarus. legibus plebiscitis.
M.LEP.C.REG.INST.	Marcus Lepidus ciuitatem regii instaurauit.
M.OP.EL.SEV.	Marcus optimus electus seuerus.
ME.	Meis.
M.T.	Marcus Tullius.
M E.M.	Municeps eius municipii.
MOPEL.SEV	Mopelius seuerus.

N

N.	Non/nos/nostrum/noli/nobis/Nero/Neptuno/Nonius/natus/nepos/nunc/nonis/neq;/negas/nuptiis/nobili/nũmus/nũmorum/nominis/nihilum.
N.	Nomine/numismatis/numero.
N.	Nisi.
N.	Nihil.
N.	Nos.
N.	Nam.
NC.	Nunc.
NN.	Nostrorum,uel nostris.
NM.	Nomeniæ
NQ.uel N.Q.	Neq;,uel nusquam.
N.G.	Nobilis genere.
N.H.	Natus homo.
NAT.	Natiuitate/natus/uel natalia/uel natione.
NAV.	Naues/uel nauibus.
NVP.	Nuptias.
NR.	Nero.
N.L.	Nominis latini,uel non licet.
NON.	Nonarum,uel nonis.
N.CL.	Nero claudius.
N.F.N.	Nobili familia natus.
NV.V.	Nunc uult.
N.F.C.	Nostræ fidei commissum.
NEP.S.uel.N.S.	Neptuni sacrum.
NEP.	Neptis,uel Neptunus.
N.K.C.	Non calumniæ causa. In edictis perpetuis.
NOB.G.N.	Nobili genere natus.
NOB.F.N.	Nobili familia natus.
NATOR.	Natorum.
N.MACR.	Nonius macrinus.
NEPTVN.	Neptunalia.
N.N.	Nostri nominis.
NOBB.	Nobilibus,uel nobilis.
N.C.A.P.R.	Nobis concessum a populo romano.
N.M.T.Q.C.S.	Noli me tangere,quia Cæsaris sum.
N.S.E.	Nostrum sepulchrum est.
N.V.	Numero quinario.
NOB.	Nouembris.
N.N.	Nostri nepos,uel neq;/negas.
N.L.	Non licet.

O

O.	Os/ob/ordo/omnis/omnibus/opus/optime/optumio/opinio/oportet.
O.	Opertum,uel mortem subiit.
OB.	obiter.
OK.	Theis catatonios.i.diis manibus.
OO	Oportuit,uel omnino.
OR.	Ordo,uel ornato.
OP.	Oportet/opus/optimo/opiter.
O.P.	optimo principi,uel optimo patri.
O.M.	optimus maximus.
OPP.	Oppidum.
O.C.S.	Ob ciues seruatos.
O.V.F.	omnibus uiris fecit,uel optime uiuens fecit.

OP.P. Opus principis.
O.V.D. Omni uirtuti deditum.
OVF. Oufentius.
OMB. Omnibus.
OMA. Omnia.
OPP.C.I. Oppidum ciuile,uel constructum.
OB.M.E. Ob merita eius.
OR.M.uel M. Ordo militiæ,uel militum.
OLYM. Olympiadis.
OPPOS. Oppositum iuris.
OR B.PAR. Orbati parentes.
OLLI.OLLVS. illi ille.
OO uel OMNO. Omnino.
OB.M P.E.C. Ob merita pietatis/& concordiæ.
ORN. Ornamenta.

P.

P. Publius/pater/Pallas/prę/pace/populo/post/pius petit/pedes/plus/prius/pridie / prisci/primus/ plebi/principi/patriæ/publicæ/parua/pactū/ potest/ possit/posuit/ponitur/plane/ plurima / potestas/ possessor/possessio/populus/ pecunię/prouinciæ/ ꝑpetuo/priuato/persona/pessima/ꝑmissa/peūdū.
PR. Prætor/pridie/præses/pater.
PL. Plebis,uel plurimo.
PP. Papinio/uel patres/uel perpetuus.
PP. Præposita.
PP. Perpetuum.
PP. Pater patriæ/uel patratus/uel populum plebum.
P.Q. Post quam.
P.V. Post quintam.
P.R. Populus Romanus.
PS. Plebiscitum/uel pessimus/uel posuit.
P.S. Posuit sibi/publicæ saluti.
PO. Potest.
PI. Princeps iuuentutis.
PV. Pupilla.
P.M. Principi militum.
P.C. Pactū cōuentū/post cōsulatū/uel pecunia cōstituta,uel publice curauit,uel pedes cētū. In edictis ꝑpetuis.
POR. Portius.
PAL. Palatino.
PVP. Pupienus,uel pupillius.
PIL. Piladis.
PS. Posuit.
PET. Petit.
P.S. Publicæ saluti/posuit sibi/uel proprio sumptu.
P.F. Publii filius, publice fecit, possunt fieri / pius fœlix/pia fide.
P.M. Pontifex maximus,uel principi militum.
PLT. Platea uel palatium.
PER. Pertinax.
P.OP. Popilius,uel populus.
POB. Poblicius.
PAP. Papilius.
PAR. Parentum.
PRR. Prætores.
P.IV. Principi iuuentutis.

PR.K.uel P.K. Pridie Kl.
P.SI. Præfectus Syriæ.
PT.F. Pater familias.
P.AF. Præfectus affricæ.
PATR. Patriciis.
P.I.R. Populum iure rogauit.
P.S.F. Publicæ sibi fecit.
P.H.C. Publice honor curandus.
PP.C.uel P.C. Patres conscripti.
PR.S. Prætoris sententia, uel patri suo.
P.S.F.C. Publice sibi faciundum curauit proprio sumptu.
F.C.uel pro salute, uel patriæ salutis.
P.GAL. Præfectus Galliarum.
P.ÆG. Præfectus ægypti.
P.IVD. Præfectus iudææ.
PCNA uel PEC. Pecunia.
PERT. Pertinax.
P.Q.I.S. Populusq; iure suscepit.
P.R.E.uel EX. Post reges exactos.
PRO.C.uel COS. Proconsul, & si erit COSS. Consules interpretantur.
PONT.uel PONT. Pontifex.
PR.VR. Prætor urbanus.
PR.PER. Prætor peregrinus.
PIENT. Pientissimus.
P.DL.V. Pro delitiis uindicarium.uel uindicandis.
PRAE.VIGIL. Præfectus uigilum, uel VRBS. urbis uel PRAES. præsidii.
P.P.P. Primus pater patriæ.
P.PAT. Pater patratus.
PVBL.L. Publico luctu.
POL.F. Pollioni, uel polluti filio.
P.R.OB. Populi romani oblatio.
PRO.N. Pro nepos.
PRAET. Prætor.
PRAEF.LE. Præfuit legi.
PREF.PRAES. Præfectus præsidiis.
PLEB. VRB. ET NON.V. Plebs urbana/& honore usui.
P.AEL. AG. LIB. Publius Aelius Augusti libertus.
PRINC.IVVEN. Principi iuuentutis.
P.I.R.P.Q.I.S.I.F.P.R.E.A.D.P. Populus iure rogauit populosq; iure suscepit in foro pro rostris & ante dié pridie.
P.P.P.E.S.S.S.E.V.V.V.V.V.V.V.F.F.F.F. Pater patriæ præfectus est, secum salus sublata est/uenit uictor ualidus, uicit uires urbis uestræ, ferro, fame, flamma, frigore.
PAR. Paraueram.
P.C.R. Pedes centum retro.
P.L. Publii libertus.
PEC. Peculio.
PP.DD. Patres dedicauerunt.
POT. Potestas uel potestate.
PAR. Particus.
P.D. Publice dedit.
PROV. Prouintia.
P.P.L.V. Pro predii litis uindicauerun'. In edictis ppetuis.
P.Q.E Posterisq; eorum.
POST. Posthumio.

Q

Q. Qui/q̄/quo/qua/qđ/qd/quē/qm̄/quaſiqntus/qnti/.
q̄re/qrinus/qrinalis/q̄ſitus/qngenarios/qngētos

Q. Quinti/uel Quintius.

QI. Quis.

QA. Qua.

QM. Quem. In edictis perpetuis.

QR. Quur.

QT. Quotiens.

Q.Q. Quoq;.

Q.R. Quare.

Q.N. Quænam.

Q.P. Quo petit.quam primum/uel quam prouinciam.

Q.D. Quem dicit.

Q.F. Quinti filius/uel Quintus fabius.

Q.L. Quinti liberti.

Q.M. Quo magis.

Q.MO. Quo modo.

Q.A.M. Quemadmodum. In edictis perpetuis.

Q.S.S.S. Quæ ſupra ſcripta ſunt.

Q.R.F.E.V. Quod recte factum eſſe uidebitur.

QÆS. Queſtor.

Q.B.F. Quęre bonum factum. In legibus actionibus.

Q.VL. Quem uult.

Q.LM. Quem locum.

Q.MG. Quo magis.

Q.RG. Quæ rogat.

Q.D.C. Qua de cauſa.

Q.L.F. Quinti Lucii filii.

Q.V.A. Quę uixit annis.

Q.ASS. Quem aſſerit.

Q.I.S.S. Qui iuſſit ſibi ſenatum.

Q.P.R.V. Qui potētes reges uicit.

Q VINQ. Quinquies,uel quinquēnius.

Q VINT. Quintilius.

Q.B.ME.V. Quæ bene mecum uixit.

Q.E R.F.E.D. Quod ei recte factum eſſe dicetur.

Q.E.R.E. Quanti ea res erit.

Q.N.A.N.N. Quoniā neq; ais,neq; negas. In legibus actiōib.

Q VAESS. Quæſtores.

Q.F.E.I S.F. Quod factum eſt in ſenatu fertur.

Q.D.E.R F P. Quod de ea re fieri placet / de ea rę uniuerſi ita cenſueuerunt. In iure ciuili de legibus/& plebiſcitis.

Q.N.T S.Q.P. Qm̄ negas te ſacramēto qngenario puoco.

Q I.I.T.C.P.A M.F.A. Quoniam in iure te conſpicio, poſtulo a me factum authorem.

Q VAR. Quartæ.

Q VIR. Quirinus.

Q.E.R.E.T.P.I R.D.T.Q.P D.T.D.D.P.F. Quanti ea res erit tantæ pecuniæ iudicium recuperatoriū dabo,teſteſq; publicæ dūtaxat decem denuntiandi poteſtatem facit.

Q.S N.T.E.P.T.PL. Q.D.E.Q.E.V.A.P. PL.V.F. Quod ſi non tulerit eos prætores tribuni plebis qui deinceps erunt quod eis uidebitur ad populum,plebemue ferant.

Q.D.E.R.F.P.D.E.R.L.C. Quid de eā re fieri placet, de ea re lege cauetur.

Q.D.S.S. Quæ dedit ſibi ſuis,uel dedit ſuis ſenatus.

R

R Roma/re/rei/rex/regum/regibus/regale/ruet/recte/Rector/rarus/relinquit/rogauit/rostris/redacta/restaurator/retro/reditum,Rauénatis.
R.C. Romana ciuitas/romani ciues.
R.D. Regia domus.
R.P. Respublica,uel romani principes/uel retro pedes.
R. responde.
RS. responsum.
RG. recognoui.
R.M. regis murus/uel munus.
R.R. Ruderibus recolendis.rurum/uel rerum/romanarum/uel restitutio/uel ruderibus reiectis.
RAV. Rauenna.
R.PI. Res priuatæ.
R.P.C. Rei publicæ conseruator/uel constitutor/uel romana publica curauit.
RESI. Residuum uel residentia.
R.VER. Rus ueronense/uel rurum ueronensium.
RGLV. Regulus.
RG.FI. Regis filius.
RG.FA Regis filia.
RAPAC. Rapacium.
R.N.L P.X. Retro non longe pedes decem.
R.S.G. Res suæ gestæ.Senatus gesta/uel rebus senatus gestis
R.REG. Rurum rhegiensium.
R.L.P. Recte legi possit.
RAT. Ratione.
R.R.R.R. Regnum regale romanum ruet.
R.V. Rurum ueronensium.
R.F.E.D. Recte factum esse dicetur.
R.P.L. Retro pedes quinquaginta.
R.FERRARIN. Rurum ferrariorum.
RS.C. Resoluta causa.
RE. Relatum,uel receptis.
RVS. rusticum.
R.et P.XX. retro pedes uiginti.
REI.M. rei militaris.
R.L.N.N.T.I.O.M. rogatur latini nominis nostri temporis Ioui optimo maximo.

S.

S. Sacrum/si/se/fit/siue/soli/suo/secum/sunt/satis/senatus/sedem/situs/salus/sublata/suscepit/supra/secuti sibi/sub/secundus/soluit/seris/sepulchrum/sententia/Sempronius/sensibus/seruus/sacramento/sequitur/sumpserunt/sacellum/solemne/strancæ.
SS. Suis,uel sanctissimus.
SP. Spurius.
S. Sunt,uel sacri.
SA. Sentent ia.
S.R sacri.
S.E. secundæ.
S.F. satisfecit.
S C. senatus consultum.
S.C. sacri consilii.
S.S. Sententia senatus/somniorum/somniator/sibi/sepulchrum.
S.S. Sacri scrinii.

S.L. Sacrum ludum.facrorum ludorum.
S.P. Sacri palatii.
S.D. Sententiam dedit,uel dicit.
S.S.C. Secundum fuam caufam.
S.F.S. Sine fraude fua.
S.T.A. Sine tutoris auctoritate. In edictis perpetuis.
SEV. Seuerus.
SYL. Sylla.
S.N.L. Socii nominis latini.
ST.P. Stadium pofuit.
SEX. Sextus.
SER. Seruius/feruus/uel fergius.
SCL. Scilicet.
SIG. Sigillum.
SP.D. Supradictis.
SC.L. Sacraelegionis.
S.N.P. Sine periculo.
S.S.S. Sauio fanctiffimo facrum.
S.P.D. Salutem plurimam dicit.
SEPT. Septimius.
SAC. Sacris/facri uel facrificium.
SCD. Secundum.
ST.D. Stratum diem.
STTA. Statua,uel ftatuta.
ST.ↃS. Statutum confulem,uel ftatuerunt confules.
ST.TP. Statum tempus.
S.Q.S.S.E.Q.N.I.S.R.E.H.L.N. Si quis facrũ fancti eft,quid non iure fit rei eius hac lege nihil.
SOR. Soror.
SVSC. Sufcepti/fufcepit.
S.C.F.C. Senatus confultum faciundum curauit.
SENAT. Senatores.
SB.CAR. Sub cardine.
SP.FNT. Supra fontem.
SED.IVD. Sedentibus iudicibus.
S.V.F.P.D. Sedem uouit firmam populus decenalis.
S.P.Q.R. Senatus populufq; romanus.
SAL. Salute.
SEP. September.
S.P.F. Suae primae filiae.
SOL. Solemni.
S.ET.S. Sibi,& fuis.
SING. Singulis.
SPECV. Speculatores.
S.N. Sui nominis.
S.C.CRE.P.MNE.I. Sacri cõfilii certe pofuit monetã Iuliam
SATVR. Saturnalia.
S.S.C.S.D.E.T.V. Secũdũ fuã cãm fecuti diximus, ecce tibi uĩdictã.
S.Q. M.D.E.R.A.PP. V.O.E. CONSP. TR. PL. Q. N. S.Q.E.V.A.P.PL.V F. Si quid meae de ea re ad populũ plebum ualeo opus eft confpecto tribuni plebis,qui nunc funt, quod ei uidebitur ad populum plebis ue ferant. In legibus actionum.
S R.L.E.E.C.Q.O.R.E. Si ré lex ex eius cã q̃ olum rerũ efto.
S.Q. S.S.E.Q.N.S.I.R.E.H.L.N.R. Si qd facri fcripti eft quod non fit iure rogatu,eius hac lege nihil rogatur. In iure ciuili de legibus,& plebifcitis.
S.N S.Q. Si negat facro quirito. in legibus actionum.
SVNT. Sunt.

SARM.	Sarmaticum.
S.C.FAC.E.	Senatus consultum factum est.
S.F.S.	Sine fraude sua. In legibus actionum.

T.

T.	Titus/Tullii/ tibi/ter/tu/titulo/tacitus/tempus/tibertine/trino/tutor/testamento/tenetur,tutellarii/ transitorium/transcendit/ tangere/tertium/taxat/tonsus/terminum.
T.	Tau/nota in capite uersiculi superstitem designat.
T	Tanto.
TI.uel TB.	Tiberius.
TR.	Trinus,uel Tribuni.
TB.	Tibi.
TP.	Tempus.
TR.P.uel.PL.	Tribuni plebis.
T.A.	Tutore auctore/Titus Anius/uel tutoris auctoritate. In edictis perpetuis.
T.C.	Testamento cauetur.
T.V.	Titulo usu/uel testamento uouit.
T.P.	Tribunitiae potestatis/uel titulum posuit.
TRA.	Traianus.
TRB.	Tribunus.
TVT.	Tutelia.
TAR.	Tarquinios.
TP.B.	Tempus bonum.
T.FF.	Testamento fieri fecit.
T.P.I.	Testamento publico iussit.
T.H.R.	Testamento haeredem reliquit.
T.MR.	Trimagister.
T.F.	Titi filius,Titus flauius.
T.B.	Tempus bonum.
TVL.	Tullius.
TOR.	Tormae sed turmae,quia o. loco u utebantur antiqui.
TR.MM.uel M.	Tribuni militum.
TR.AE.	Tribuni aerarii,
TR.POT.	Tribunitiam potestatem,uel tribunitiae potestati.
TR.CEL.	Tribuni coelorum.
TR V.MON.	Triumuiri monetales.
TR.V.CAP.	Triumuiri capitales.
T.F.I.	Testamento fieri iussit.
T.F.F.uel M.	Testamento fieri fecit/uel mandauit.
TABL.	Tabulas.
TM.P.uel.DD.	Terminum posuit/uel dedicauit.
TIB.D.F.M.	Tibi dulcissimo filio meo.
T.I.A.V.P.V.D.	Teneor iudicem arbitrum ue postulo uti des.
TR.LEG.II.	Tribunus legionis secundae.
TM.DD.	[illegible]
TER.	Terentius.
T.L.	Titi,uel Titius libertus.
T.S.F.I.	Testamento suo fieri iussit.
TRANS.PAD.	Transpadum/uel Transpadana.
TANS.AM.	Trans amnem.
TPR.I.A.P.V.D.	Teptor iudicē arbitrū postulo,ut des. In legib. actionib.

V.

V.	Vir/ue/uita/uiuens/uixit/uiuus/uale/uiro/uirgo/uero/ucsum/uicit/uires/urbis/uestrae/urbs/usus/uerum. Voto/ueteri/uotum/uirtus/uidebit/uocat/uindictam/uouit/ualeo/uniuersi/uetat/Vestales/uult/uolentibus/unum.

VI.	Quintum/quinque/uindicarium.
V.R.	Vrbs romana/uel urbis Romae.
V.P.	Vnius positi/uiro prudenti/uel p̃toris/uel ꝓbus/uel urbis p̃fectus.
V.S.	Voto soluto/uel solemni/uel uiuens statuit/uel uoto suscepto/uel uir sancte.
V.S.L.M.	Voto solemni libero munere/uel uiuens/sibi locum monumenti.
V.D.	Viuens dedit/uel donauit.
V.V.	Virgo uestalis/uel uiuo uiro.
V.E.	Verumetiam.
V.I.	Vir iustus.
VVI.	Verbi.
VAL.	Valerius, uale.
VIX.	Vixit.
VOS.	Vosonius.
V.F.FR.	Vir fiscalis usus fructus.
V.X uel V.X.	Vxor.
VIC.	Victores.
V.AET.	Virtus aeterna.
V.VRB.	Vir urbanus.
V.P.R.	Veteri possessori reditũ, uel possessioni reddatur.
V.C.	Quinti cõsulis/quinquies cõsul, uel uiro cõsulari (uel claro.
VOT.	Votum, uel uouit.
V.M.M.	Votum merito Mineruae.
VIT.X.	Vicit decies.
V.ET.	Verum etiam.
VRB C.	Vrbis conditae.
V.B.F.	Vir bonae fidei.
V.DIC.	Vir dictatorius.
V.S.L.M.	Viuens sibi locum monumenti.
V.S.D.M.	Viuens sibi dedicauit monumentum.
VET.AS.	Veterano assignatum.
V.PRAE.	Vir praetorius.
VI.VIR.	Sexium uir.
V.A.L.M.X.D.III.	Vixit annis quinquaginta mensibus decem, diebus tribus.
V.D.P.R.L.F.	Vnũ de plano recte legi fecit. In iure ciuili de legibus & plebiscitis.
VAL CS.	Valerianus Caesar.
V.S.E S.F.	Viuens sibi & suis fecit
ℲIℲAM.	Viuam.
ℲALE.ℲITA.	Vale uita.
ℲIXIT.	Vixit
V.A.	Veterano assignatum, uel uixit annis.
VAT.	Vates, Vatinius.
V.F.S.S.	Viuens fecit sibi suis/uel sibi sepulchrum.
V.B.A	Viro bono arbitratu. In edictis perpetuis.
V.V.L	Virgo uestalis locus.
VIG.	Vigilauit, uel uigiliae,
VOL.	Voluit, uolumus.
V.M.	Viuens mandauit.
V.F.	Vsus fructus, uel uiuus fecit.
X.V.	Decemuiri.
X.P.	Decem pedum, uel pondera.
[illegible]	Existimat.
[illegible]	Existimatio.
X.D.	Denos dedit.
YMN.	Imnus.
ZEN.	Zenonius.

PRISCOS ROMANOS NOTAS ARITHMETICAS NON HAbẽtes litteris quibusdã eorũ loco usos fuisse reperio ueluti infra patebit.

A.	Quingenarium numerum significat.
B.	Tricentenum, uel sic. CCC. significat.
C.	Centenariũ numerũ, & similiter apud neotericos.
D.	CCCCC. sicut A. sed recẽtiores nři reiecto A. D. tantum.
E.	Ducentũ & quinquaginta. (utuntur.
F.	XL. uel quadraginta significat.
G.	CCCC. idest Quadringentenum.
H	Ducentenum.
I. et. C.	Ducentenumquoq;. I. centum, uel unum.
K.	Quinquaginta supra centum.
M.	Mille, quod & nunc in usu est.
L.	Quinquidenum, & similiter apud nos.
N.	Apud graecos qnquagẽtenũ numerũ. Apud latinos nonagitenũ.
O.	Vndenarium. perscribit.
P.S.	Septenarium.
Q.A.D.	Quingentenum, sunt supra.
R.	Octidenum.
S.	Septidenum. uel paulo prius.
T.	Sexdenarium supra centum.
V.	Quinquenarium. & etiam nunc.
X.	Denarium, ueluti nunc.
Y.	Centum, & quinquaginta nouem.
Z.	Harum omnium ultima, duo millia denotat.
I.	Vnum denotat.
IV.	quatuor.
IX.	Nouem.

Octuaginta duo.

ΠB Nongenti.

DCD

QↃ — V̄ }

IↃↃ } Quinquemillia.

X

DMC

IMI } Decem millia.

CC IↃↃ

IↃↃↃ } Quinquaginta millia.

DCC

CCCIↃↃↃ

C̄ } Centum millia.

C̄. M

CC. M̄ M̄ Ducenta millia.

S. Semis alicuius rei notatur per oppositam literam.

As nũmus est libralis, nota tñ per oppositam literam.

LLS Sextertius nũmus duarum semis librarum notatur per opposita

Lb Dipondus nũmus est per oppositas duas notatur.

✳ Denarius decẽ librarum nũmi nũmus, per oppositam notatur.

Romaĩ p Romæ. puinciaĩ p puincię. Aulaĩ p Aulę oĩumq; fere noĩum foemininorũ priæ declinatiõis hoc mõ gtõs casus usurparũt ueteres, ut ĩ Lucr. patet.

AD CARDINALEM CORNELIVM VERONAE Episcopum Iacobi comitis Iuliarii Carmen.

Quaslibet Ausoniæ præclaris dotibus urbes
　Quod patriam dixi uincere Marce meam,
Derides credo, Corneli, ut uana locutum.
　Forsan, & has dotes, me numerare iubes.
Pauca tibi ex multis perstringam carmine. magnæ est,
　Singula si quæram scribere mentis opus.
Verona Idæo quondam fundata colono est:
　Scilicet a Veri nomine dicta Phrygis.
Magnificæ gestisq; domi, præclara forisq;
　Inuictis ducibus: militibusq; potens.
Sanctorum genitrix non infœcunda uirorum,
　Inter cœlestes, qui micuere choros.
Conspicua ingeniis quantum uix ulla disertis,
　Seu Noua, seu Veterum pagina lecta placet.
Porticibus, Thermis, Delubris, Amphitheatro
　Excellens, tectis, fornice, ponte, uiis.
Mœnibus: & structis in propugnacula mille
　Turribus: & trinæ tuta sub Arcis ope.
Et syluis fœlix: & cæso in marmora monte,
　Iugeribus, pratis, flumine, colle, lacu.
Et quo multiplici pellantur gramine mortes.
　Et tibi quæ moris, serica pensa, ferant.
Est Cerere, & Baccho, Pomona, & Pallade, fœta,
　Alitibus, tauris, uellere pisce, feris.
Argenti, atq; Auri, ferriq;, æris q;, metallis
　Inclyta, & omniferi sede beata soli.
Balnea quin etiam sunt Calderiana saluti.
　Commoda quæ morbos mille petita leuent.
Dotibus ornatam uel da maioribus urbem,
　Aut nostræ laudes tu quoq; Marce proba.

GABRIELIS SARAYNÆ NEPOTIS ENDECASYLLABON.

Fortunatior Vrbibus beatis
Verona, Ausoniis, Pelasgicisq;.
Amor, cura deum, uirumq; alumna,
En prisco Archetypi nites nitore.
En quicquid rabies, furorq; quondam
Gallorum imminuit, modo eleganti
Torellus proprium manu reponit.
Quod non perdere edax erit Vetustas,
Non uis ignea, nec potens Enyo.

AD EXCELLENTEM VTRIVSQVE CENSVRÆ interpretem Torellum Saraynam, Guilielmi Clusoni Legistæ Tetrasticon.

Veronæ titulos, operum monumenta, Poëtas,
　Ortum, Sceptra, Duces, Flumina, Castra, Lacum
Aemula, dum scribis, Pallas miratur, & inquit,
　Hic decus, hic patriæ, fama perennis erit.

CATVLLI AVOGARII POETÆ CLARISSIMI in utriusq; Iuris Consultissimi uiri Torelli Saraynæ Veronæ Vrbis Chronica Tetrasticon.

Obsita Veronæ monumenta abiecta iacebant,
  Vnde erat amissum nomen,& urbis honos.
Non tulit hoc clara Sarayna ex stirpe Torellus.
  Squallorem excussit, restituitq; decus.

AD NVNQVAM SATIS LAVDATVM IVRIS interpretem Taurellum Saraynam, Marci Venerii Epigramma,

Non semel ipsa suas uidit Verona ruinas,
  Vulcani,& Martis, barbaricisq; malis.
Non semel instaurata fuit frustra tamen, omnes
  Occiderant laudes, fama, decusq; suum.
Tempus edax,& mors aboleuerat omnia Lethe,
  Mors quæ etiam saxis, nominibusq; uenit.
Tu unus Taure colum lusisti,& pensa Sororum,
  Quod reparas patriæ nomina, saxa, uiros.
Qualis Deucalion tu animasti saxa, uirosq;
  Vt satus Iapeto mortua uiua facis.
Ciuica non satis est meritis, non mille coronæ,
  Ciues seruasti qui simul,& patriam.

EIVSDEM TETRASTICON.

Viderat a Tauro coniunx Iouis instauratam
  Veronam & spreta uiuere morte uiros.
Si hoc Venus ægisset tu, aut Tros Sarayna fuisses,
  Frustra ait, æquassem Dardana regna solo.

EIVSDEM DISTICON.

Quam qui condiderant, q̃ qui reparasse feruntur,
  Laudibus est Taurus dignior,& meritis.

Iuppiter, antiqua Tauri sub imagine Olympo.
  Delapsus, nostræ consuluit patriæ.
    Hæc G. S. apud Cancrum faciebat.

ANTONIVS PVTELLETVS CALCOGRAPHVS LECTORIBVS SALVTEM.

VEllem equidem candidissimi Lectores in his Torelli Saraynæ urbis Veronæ Chronicis eo demum nitore prodituris, quum imprimerentur, hoc a me præstari potuisse, ut doctorum omnium expectationi fide, diligentia,& officio q̃ maximam cumulaturus gratiam, responderem. Verum, quum uiderem me omnem,& fidem,& diligentiam (quoad mihi datum fuerit) in hoc tam eximio opere excudendo præstitisse, nostramq; sedulitatem nonnulla subterfugisse perspicerem, & hoc partim ob assiduos labores, partim ob nouitatem, ipsiusq; Archetypi difficultatem, ne totus hic labor (dum q̃ emendatissimum hoc opus ex nostra officina cupimus proficisci) illis, quicquid essent, deperiret: Consiliũ fuit ea quæ & errata & prætermissa obrepsisse uiderentur, tum emendare, tum obiter reponere, hoc ipso labore spe apud uos ineundi gratiam, quum illud ego quod potui præstans, alterum illud, quod non potui non præstiterim. Vos igitur nobis ueniam dabitis necessariam. Sed spero breui futurum, quo adunguem castigatos suppeditabimus libros studiosis. Nunc q̃diu argentea, atq; aurea uasa defuerint, Samiis (ut dicunt) delectemur.

ERRATA, ET PRAETERMISSA, QVAE VISA SVNT NOBIS

alicuius momenti. Tu per primum numerum paginas, per se-
cundum uersus, scias indicari, per. a. a fronte, per. b.
a tergo notatae paginae.

2.b.17.defenderem. 3.a.3.respexissent. 3.a.4.expoliatur 3.a.7.collegissem 3.a.16. dialogum. 3.a 39.domi. 3.b.31. Volturrena. 5.a.16. Iulius. 5.a.31. Mancalci. 5.a. 35. Ascatadis. 7.b.i. quod, pro q reponédum. 8.b.28.dei. 14.b.21. unusquisq. 15. a.16. ductae. 20.a.8. basim, & basi per simplex. s. 23.b.6. Tritone, deest inuentus fuit. 30.b.34. millia 33.b. cathedrali 34.b.32. Ostrogotthorum. 38.b.i. de uiris illustribus. 46.a.16. Metropolitana. 43.b.21. L. AQVILIVS. 47.b.33. MARCIVIAE. 50 b.4. in, uacat. 58.b.5. pro primo. A. reponendum est. L. 59.a.27. Romana. 60.a. 46. Cataroniis. 57.a.37. et. 13. Germanus. p simplex. n. 64.b.32. Marce.

IDEM LECTORIBVS. S.

POST hos insuper, quos supra annotauimus impressionis errores, non ab re futurum duximus, si uos hic itidem commonefaceremus, ne fortasse insciis miraculum uobis subiret, neue magna admiratione detenti, Quum in quinto huius operis libro Antiquorum monumentorum ciuitatis, & agri Veronensis, tot dictiones tum mutilatae, & incompletae, tum etiam praeposterae, & inuersae inter legendum uobis occurrerent, ea omnia inter errata connumerantes, nostrae ascriberetis incuriae. Hoc uos certo scire uelim, Saxa fere omnia, in quibus haec elogia, & inscriptiones leguntur, adeo edaci tempore corrosa, ut uix litterarum ipsarum characteres dignosci possint. Verum hic uos monitos uolo, nos. Quum haec typis excudenda suscepissemus, Archetypos, unde haec descripta fuissent, primum sigillatim consuluisse, Deinde illa quomodocunq. se se in illis haberent, litteris nec immutatis, nec adiectis, aut diminutis dictionibus, diligenti studio imprimenda potissimum curasse, sicq. impressa, qualiacunq. subitura indicia, a nobis edita. Valete.

VOCVM SIMVL ET RERVM IN TORELLI SARAYNÆ VERONÆ

Chronica Index, in quo siquid cognitu utile, iucundumq; sit, annotatur per ordinem Alphabeti, notasq; arithmeticas, primo paginas, mox uersus indicantes, a & b. litteris appositis, ut per a. annotata omnia a fronte, per b uero a tergo facilius reperias.

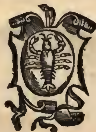
FINIS.

CHARTARVM ORDO.

ABCDEFGHIKLMNOPQRST

Omnes sunt duerniones præter C D E F H I K qui sunt Simplices, & L qui est Quaternio, & M qui est Ternio.

H. G. S.

VERONÆ EX OFFICINA ANTONII PVTELLETI
M. D. XXXX.